

HARMADIK

KÖNYV

A¹ TERMÉSZETNEK RENDJE
ELLEN-VALÓ SZÜLÉSEK-
RŐL.

HELYMÁDIAK

KÖNYV

A TIRÁSZATOK KÖNYVE

ELŐZŐ KÖNYV

ROL

HARMADIK KÖNYV,

A' TERMÉSZETNEK RENDJE ELLEN-VALÓ SZÜLÉSEKROL.

inden azon szülések *Termé-*
szetnek rendje-ellen valók-
nak vagy mesterségeseknek
neveztettnék ; mellyek a természetnek

munkája és segítése által véghez nem mehetnek tellyességgel : hanem a mesterfég által kételenítettnek véghez - vitetni.

Jöllehet a nehéz szülésekben a szülőnek fekvése, méhe' szájának helyre hozása, és más Orvosságok fokot használnak : de itten még - sem használhat egyik - is, annál kevésbbé az orvosság. Az illetén szülésnek egyetlen egy, és valófágos tulajdon orvossága az, hogy a Bába - Afzszony, vagy Bába - Mester a szülésnek környül - álló dolgai szerént a gyermeket kézzel húzzák - ki az Anyjából a mesterfégnek regulái szerént : mert egyébbképpen a szülő gyermekével együtt bizonyosan meg - hal.

Két útaink vagynak, melyek által húzhatjuk - ki az illeténformálag születendő gyermekeket az Anyjokból, u. m. *fordítás* és *eszköz* által. E' kettő közül az első leg - bátorlágosabb. Az eszközökkel - való élés pedig igen nehéz és ritkán szükséges, s a Bába - Mester - sem szükséges egyébbkor; hanem a mikor a medentze felette szük, vagy a gyermek feje felette nagy lévén, nehezen, vagy tellyességgel nem mehet - által. A' természetnek rendje ellen - való minden egyébb szüléseket a Bábák okozák, hogy tovább éppen meg - nem lehet for-

A' RENDELETL. SZÜL. 203

fordítani a gyermeket, hanem eszközökkel kell ki-húzni. Mert ezek felette restek, s részegesek lévén a gyermeknek állását vagy csak tél-túl vizsgálják - ki, vagy elég eszek s ítéletek nintsen arra : másoknak ellenben nintsen elég szívek és készségek hogy idején fordítanak - meg a gyermeket, s innét támad az illetén és gyászos szülés csak a Bábák miatt. Vegyük - fel p. o. a gyermeknek, természetnek rendje ellen - való állásban bé - álló feje avagy melyje, melyeket kezdetben könnyen lehetett volna vízf - za nyomítani és lábainál fogva ki - húzni, a szülőnek nagy erőlködése miatt a szülő székben mind erősebben nyomul - alá a medentzének bé - menetelébe, a hol meg akadván meg - halni kételenitetik minden biz - onnyal. Ekkor egyéb útja és orvoslaga a Bábanak vagy Baba - Mesternek nem lehet, hanem hogy urkokkal olly rendki - vüll - való bajos móddal húzza - ki, a mit senki - sem hihet, a ki nem próbálta : vagy ha e lehetetlen volna a gyermek fejének vagy melyjének fel - bontatása után eszközökkel s fogókkal kellene ki - húzni az Any - jából. Az illetén szülésnek ki - menetele az Anyának igen gyászos : mivel ezen gyermekének, a kit a gondatlan és istente -

len

len Bába a haláltól könnyen meg menthetett volna, halálát és maga életének is veszedelmét látja. Addig - sem élhetnek fokak, a míg gyermekeik : hanem elébb kételenítettnek el - hagyni a múlandó világ - nak siralmas vidámságot.

A' természetnek rendje - ellen - való szüléseknek okai az Anyától, többire pedig a' gyermektől származhatnak. Három - félek - re oszthatjuk ezeket közönségesen, mellyek mind magokba foglalják a' természetnek rendje - ellen - való illyetén szüléseket.

Előben. Ha a' gyermek feje rendkívül nagy avagy a' medentze felette szűk : a' Bába - Mesternek segítségét el - kerülni nem lehet.

Másadszor, A' gyermek ollyatén részével állhat a' méh' szájába, mellyel so - ha lehetetlen, hogy a' természetnek rendje szerént születtetthetnék.

Harmadszor, A' mikor a' főnek nagysága a' medentzéhez - képest egyenlő, egyenes és jó állása vagyon, egyéb jelek - is vagynak jelen, mellyek természetnek rendje szerént - való szülést igernek : de más nyavalyás és halálos változások, u. m. vér - folyások, nyavalya - törések ütik magokat hozzá : melly okok miatt hogy a' szülést
fiet.

A' RENDELETL. SZÜL. 205

fiettetni, és mind kettőnek életét megtartani leheessen, a jól álló gyermeket - is a mesterfégnek egyenes regulái szerént kikéll vonnunk. Az illetén szülés veszedeles szülésnek nevezetik.

A' természetnek rendje ellen-való első és második rendbéli szülıések a fordítás által kell véghez vinni; ha pedig annyira ment volna már a dolog, hogy kézzel meg nem lehetne fordítani; eszközökkel és fogókkal kételenitetik a Bába - Mester segiteni.

ELSŐ RÉSZ.

A' TERMÉSZETNEK RENDJE ELLEN-VALÓ SZÜLÉSEKRŐL, KÖZÖNSÉGESEN A' GYERMEKNEK ROSZSZ ÁLLÁSA MIATT.

Ezen részben a természetnek rendje ellen-való szülıésekről szölıunk közönségesen, miképpen leheessen a' gyermeknek a' természetnek

nek rendje ellen - való állását meg - esmérni, és a mesterfég által meg - jobbitani? A' forditásról és ennek külömbfégéről közönséges oktatást fogunk adni: egyébb mind hasznos, mind szükséges regulákat, s hasznokat is, melyekre a Bábnak mindenkor vigyázniok és el nem kell felejtieniek, fogunk írni, és ezen nemes mesterfégnek hasznát s jófágát egész környékében megfogjuk mutatni.

ELSŐ SZAKASZ.

AZON KÖZÖNSÉGES JELEKRŐL, A'
MIKOR A' GYERMEK A' TER-
MÉSZETNEK RENDJE EL-
LEN-ÁLL.

El - kezdödvén a szülés, a Bábnak mindeneknek elötte főkeppen a szülés valólagos minémüfének ki - keresésére legyen gondja; melly szérént magát alkalmaztassa. Mert a gyermeknek, természetnek rendje ellen - való állása külömbözö: mivel testén egy része fintsen, mellyel elé nem állhatna a méh' szájába. A' gyermeknek a

szü-

A' RENDELETL. ALL JEL: 207

szülésbe álló mindenik részzeit ísmét különös jelekből esmérhetjük - meg ; mellyről akkor fogunk szólni, a mikor a természetnek rendje ellen- való szülésekről különöfön vagy egyefén fogunk szólni, minden elé állható részekről különöfön szolván.

Ezen szakaszban közönséges jeleit magyarázzuk - meg az illyetén jelen- levő rendeletlen szülésnek, mellyek a gyermeknek roszsz állásától erednek. Ezek pedig következendől.

Elsőben. A' Szülő hafa meg nem rok- kant, nem kerek, hanem egyenetlen, és domborább vagy nagyobb egyik vagy másik oldalán. Kerefsztül állván kivált a gyermek, azt hiszi az ember, hogy egyik oldalán a gyermek fejét, a másikán pedig fegget érzi.

Másadszor. A' fájdalmak rendeletlenek.

Harmadszor. Ha újjával a Bába a belső szülő- részeket ki- vizsgálja, a gyermeknek alá nyomultt feje helyet, a méh száját magoslan, lágyan és egyenetlenül találja tágulva.

Negyedszer. A' viz- hártya nagy, lágy és hoszfukó ; többire hamar fel- pattan,
és

és egyszerre foly - ki a fok viz, a többi pedig tsak szivároghva.

Ötödzer. A' Bába vagy éppen nem talál gyermeket, ha keresztül fekszik, vagy ha feje - is lépik - alá, megszűz fenn áll; és a főnek nem tetejét, hanem más tájékát találja. Ha pedig valamelyik kezét, vagy lábát avagy köldök - kötelét érzené; annál bizonyosabb, hogy a gyermek természetnek rendje ellen áll.

Minden tétovázás és haszontalan gondolkodás nélkül gondolkodjék arról a Bába, a mikor illyetén meg - irtt jeleket tapasztal világosan, hogy minden dolgait a fordításra készítse.

MÁSADIK SZAKASZ.

A' FORDÍTÁSRÓL, KÖZÖNSEGESEN.

A' fordításnak nevén ollyatén mesterséges munkát értünk, melly által a természetnek rendje ellen álló gyermeket a Bába valamelyik kezével meg - fordítja a méhben, és azt úgy állítja, hogy lábainál fogva húzassa - ki.

Ha

A' FORDÍTÁSR. KÖZ.

209

Ha annakokáért az ideji gyermeknek állása olly rendeletlen, hogy á szerént nem születethetnék ; arra legyen főképpen gondja á Bábanak, hogy meg-fordítsa.

Tsak az időtől egyedül, á mikor hozzá fog á Bába, és á gyermeknek állásától függ á fordításnak könnyüfége, vagy nehézfége és tartóssága ; melly igen külömb-külobb-féle.

Minden azon fordításokat könnyen vihet á Bába véghez, á mikor á gyermeknek olly állása vagyon, hogy lábai közell vagynak á méh' szájához, feje pedig távol. De ha á feje á méh' szájához közell, lábai pedig á méhnek feneké-felé vagynak; nehezebben tehet kötelellegének eleget. A' külömbséget az idő határozza-meg főképpen : minél hamarább hivatta ík á Bába, és minél kevésbbé múlatja-el á fordítást; annál könnyebben megyen véghez. Ha pedig akkor fordítja-meg, á mi késő már, á mikor á viz régen el-folyt, á méh egybe futorodott, á gyermeknek bé-állott része is nagyon meg-dagadott, s á medentzének üregébe szorult : sokkal nehezebben véggezheti ekkor á fordítást; főt szerentsétlen is lehet.

Arról a Bábák nem panaszkodhatnak, hogy fegedelmek felette késén kíváncsítanak; vajha csak abban ne lennének kéfedelmek, hanem elég értelmek lévén, hogy illy fontos és mondani két vállon-álló munkát magokra vehetnének: mert ha értik magokat, mindenkor szereztesek lesznek.

A' fordításnak egész mestersege abban áll, hogy a Bába eleinte a gyermeknek állását jól ki-vizsgálja, a viz-hártyának felpattanása után minden félelem nélkül kezével a méhbe nyúljon, és úgy igyekezzék, hogy 1) a méhben kerekszül fektetvén a gyermeket, fejével egyik, far-tsikával a másik tsipő tsontra úgy fordítsa, hogy 2) a gyermek melyje a méh' szája felé alá forduljon. P. O. Ha a gyermek' feje a természetnek rendje ellen - való állásban a méhnek szája felett állana egyenesen; lehetetlen, hogy kezével a Bába előbb nyulhasson a méhbe, a míg a gyermek' fejét azon tsipő - tsontra nem vitte, melly - felé feje tetejével vagyon fordulva. Ha pedig a gyermeknek valamellyik válla, vagy nyakának valamellyik tájéka állott volna elé, s a gyermek fejét a méh' szája mellett érzené; lábait ugyan, mellyeket a méhnek

A' FORDÍTÁSR. KÖZ.

213

nek fenékében kellene keresnie, meg ragadhatja, de a méhnek szájánál alább nem húzhatja: mivel a gyermek' feje vízszintesen nem megyen-fel, hanem valamellyik tsipő-tsontnak belső szinén áll; a méh is a gyermekre futorodnék szörnyen, és egybe hajtaná, mint a bitska-kéft. Ha pedig a gyermek' lábait ekkor erőssen húzza, a gyermeknek csak árt, még - férti, s urok nélkül még-fem vonhatja - ki; a mint a nehéz fordításokról szollván, meg-fogjuk mutatni.

Valahányszor annakokáért illyformálag áll, hogy lábai a méhnek fenékében vannak, fejét pedig a méhnek szája felett, vagy é mellett lehet tapasztalni: tehát a Bába egyik kezével emelje a fejét a tsipő tsontra, a más kezével a hasát kívülről tartsa ellenébe, ne hogy a méh a főnek vízszintesszítasától le szakadjon a hüvelytől. Ha pedig nyakának valamellyik tájéka avagy valamellyik válla jöne elé a méh' szájába; fogja - meg a gyermeket mellyjénél vagy vállánál s fektesse kerekszül az Anyjában.

Ha a far - tsikja, vagy a mint némelly Magyarok mondják, a legge áll elé; a méh' szájától ezt nyomítsa a tsipő-tsontra

felé, és így a gyermek lábai a másik tsipő tsonthál kezeibe akadnak.

Ha pedig a gyermek' feje úgy állana keresztül, hogy melyjével, a méhnek fenéke felé, háta pedig a méhnek szája felé volna fordulva: a Bába a gyermek testét megragadván, és éppen vízszíva nem táasztván, fordítsa úgy, hogy melyjefellyel felől alá és a szülőnek háta felé forduljon lábait pedig, melyek ez által a bé-menethez inkább közelitenek, könnyebben alá húzhatja.

A' gyermeknek minden egyéb - féle állásaiban a Bába bé-állott részét vízszíva ne nyomja tellyelleggel; mivel e felette nagy bajjal megyen véghez, a szülőnek pedig szörnyű fájdalmas és veszedelemes; hanem nyújtja kezét a gyermek' melyjéről a hátra, és innét lábaira, egyik lábát a másik után huzza - ki, de nem mind kettőt egyszer mind a könnyen elszakadható méhnek száján, s vegye - ki végezetre a füzemmen.

Illyeténformálag igen szaporán lehet mindenkor és elevenen a gyermeket kivenni, ha csak a Bába idejénkoránt hivatatik, a mikor t. i. a szülő - viz nem folyt
nagy

A' FORD. ELŐTT-VALÓ VIGY. 213

nagy mértékben el, és a méh egybe nem fugorodott erőssen.

Előre a gyermeknek bé - állott részét foha-fem kell visszsa nyomítani, hanem csak a meg- nevezett esetekben, a mikor t. i. a feje, nyaka, vállai, és far-tsika állottanak-elé. Egyébb esetekben mindjárt lábait kell keresni : mert lehetetlen el-hinni, menyi idejét és erejét veszti-el az ember, a mikor szüntelen azon munkálódik hogy a bé állott részt visszsa nyomhassa, s utóljára még sem segethet semmit, és a szülő fájdalmaiban tilalom ellen-is erőlködik : mivel erősebben tamadják-meg akkor.

HARMADIK SZAKASZ.

MIRE VIGYÁZZON A'BÁBA A'FORDITÁS ELŐTT?

A' Következendő ártikulusokat a Bába magának jól meg-jegyezze a fordítás előtt, a mikor a közönléges jelekből azt láthatja előre, hogy a szülés a természetnek rendje ellen fog véghez menni:

Elfő Artikulus. A' méhnek szája legyen elég tágas : mert a mig e ki nem tágult, s

â viz-hártya meg-nem szakadott ; addig kezével bé-nem nyúlhat. Attól pedig ekkor ne féljen, hogy â gyermeknek rendetlenül elé-álló része â medentzének üregébe alá nyomul. Erölködjék â szülő fájdalmaiban addig, â mig méhének szája elégé ki-tágaszkodott. Ha pedig â viz-hártya fokkal hamarébb szakadna-meg, â folyna â viz ; mindjárt meg-kellene â szülönék â nyögést és erölködést tiltani ; hogy â gyermeknek elé-álló része, p. o. â karja, ne nyomattassék felette mélyen alá, melly által csak nehezebb lenne â fordítás. Ha pedig â méhnek félig nyíló száján még-is által jöne : ne halasztza tovább munkáját â Bába ; hanem újjaival tágítsa mindjártki â méh' száját, és fogjon â fordításhoz. Meg-esik, jóllehet ritkán, hogy â hártyák erősségek miatt meg-nem szakadhatnak, ámbár â méhnek szája elég tágas-is â végre, hogy kézzel bé-leheffen nyúlni : nem kell ekkor â szülöt fokáig kénzani ; hanem â Bába pattantsa-fel â viz-hártyát, â fordítsa-meg â gyermeket.

Második Artikulus. Az ágyat, mellyen â Bába â szülöt kereftül fekteti, készítse elsőben úgy el, hogy â szülő alkatatosan â jól fekhessék rajta ; â Bábának pedig se felette

A' FORD. ELŐTT - VALÓ VIGY. 215

felette magos, se alatsón ne legyen. Mert ha felette magos, dolgát fokkal nehezebben viheti véghez, a gyermek lábait - is fokáig nem találhatja meg, s ezután a gyermeket a köz - hús felé felettebb alá kellene húznia, melly könnyen el - szakadhatna. Ha pedig felette alatsón az ágy; fáj a Bába dereka az erős hajlás miatt vékonyával együtt, köteleffégének illendöképpen eleget nem tehet, s egyenessen állva megnyugodni kételeniterik munkájában. Legyen azért az ágy olly magos, hogy érje a Bába háfát.

Harmadik Artikulus. Minden szükséges dolgokat, u. m. ollót, kötöt, spiritust, foltatót, urkot, és száraz ruhákat szerkeztessen idején elé, hogy mindjárt kezénél lehessen minden. Meg - ne ijedjen a Bába, biztassa minden jóval a szülőt, elé példázván a fordításnak szükségét, és a következhető veszedelmet - is: idejét pedig ne töltse haszontalan beszéllgetésekkel - el; melly által a gyermek életének veszedelméhez inkább közelit.

Negyedik Artikulus. A' méhnek szája eléggé meg - tágasulván; a szülőt fektesse kereftül az ágyon; egyik segítő hónyai alatt hátul - felől tartja, más kettő a szülő

216 III. K. I. R. III. SZAK.

térdjeit, két térdjei közé pedig a Bába áll. Meg-kenvén kezének hátát, a fel-pattant viz-hártya után a gyermeknek elé-jött részéig vagy tagjaig bé-nyúl, s meg-kereszteli a fostatóval, nem pedig gyapottal, kristély-hólyaggal, avagy tsak egyik újjával, a mint a leg-többek szoktak.

Ötödik Artikulus. Nem tsak azt keresi ezután ki, mifoda része állott-elé a méh szájába, hanem azt-is miképpen? Mert meg-lehet a gyermeknek mindenik részét különös jelekből esmérni, a miről szólni fogunk, a mikor a fordítáfokról különöfön teszünk emlékezetet. Ha meg nem esmerheti tökéllétesen és nyilván a bé állott részét; keressé szomszéd részzeit. De mivel a gyermeknek mindenik tagja négy águlag állhat elé a bé-menetelbe; azt-is tudnia kell a Bábanak, hol legyen a gyermek feje, és lábait hol keressé? Ha a gyermek valamellyik oldal részével, u. m. valamellyik fülével, vállával, karjával, nyakának vagy testének-is valamellyik oldal részével áll a szülésbe; tudnia kell, hol legyen a melyje és háta: ne hogy a gyermek lábait a hátán, hanem melyjén húzza-alá; mivel háta gerintze tsak eléfelé hajolhatván, hátra nem hajlik, ha tsak

A' FORD. ELŐTT. VALÓ VIGY. 217

el - nem töri ; melly által a gyermeket meg öli. Nagyon szükséges tehát , hogy minekelőtte a forditáshoz fogna a Bába ; olly bizonyosan és nyilván tudja a gyermek állását , mintha szemeivel látta volna.

Hatodik Artikulus. A' fordításra megkivántató kezét választja a Bába a gyermek állása szerént. Ha tudja , hogy lábai a szülőnek jobb oldalában vagynak , avagy ha nem - is volnának ott ; de a fordítás után még - is a jobb oldalán kellene alá húznia , a mit előre láthat által : tehát fogjon ekkor jobb kezével a munkához ; ha pedig ellenben , inkább bal oldala felé állanak lábai , avagy é - felé jönnek - alá ; bal kezével nyúl - bé. De vagynak még - is némely esetek , mellyekben ezen regulának nints mindenkor helyje.

Hetedik Artikulus. A' szülőnek fekvését - is a gyermeknek állása - szerént változtatja a Bába. Hátával fekszik majd minden fordítások alatt keresztül az ágyon. De ha a gyermek lábai elől a szülőnek szeméremtsontjai felett vagynak , kivált ha félen álló a függő hafa vagyon : lehetetlen dolog , hogy kezével a szemérem - tsontok felett lábait el - érhesse. Fektesse ekkor egyik vagy másik oldalára , hogy essék arra - felé

218 III. K. I. R. IV. SZAK.

â szülő hafának terhe : az ellenben által álló lábát â szülőnek fel-kell emelni, és így találhatja â foghatja-meg â gyermek lábait könnyebben. Mihellyen alá húzta â méhnek hüvelyjébe, szünjék-meg, â tovább ne húzza mind addig, valameddig â szülő hátára ismét nem fordítatott ; ezután húzza - ki lábait egészen â gyermekkel együtt.

NEGYEDIK SZAKASZ.

MIRE KELLJEN VIGYÁZNI A' FORDÍTÁSNAK MUNKÁJA ALATT?

Jegyezzünk még némelly régulákat meg, melyekre â Bábának minden fordítás alatt vigyáznia kell.

I) Kezével â fordítás végett â méhbe akarván nyúlni, nyúljon mindenkör â hártyákon belől és nem azokan kívüll bé : mivel egyébbképpen â gyermeket â hártyákkal együtt ragadná-meg, â meg-gátoltatnék â fordításban, avagy â mállát hamarabb szakaszthatná-le, mint kellene, mivel hozzája nôttek â hártyák ; melly által szükfégtelen â gyakran veszedelmes vér-folyás.

A' FORD. ALATT-VAL. VIGY. 219

folyás-is támad. Kerülje azért a mássát a vér folyásnak félelmétől vífoltattván szorgalmazatosan el, s vigyázzon még annál inkább hogy el ne szakadjon.

2) A' köldök-kötelet kerülje el minden tehetősége szerént ; ne hogy meg nyomja tsipje, avagy el-is szakadjon.

3) Meg-találván a gyermek lábait; gyenge tapogatózással húzza alá; ne hogy el-törje, a mint fokozor esik meg. Lábat közepében soha se ragadja meg, sem erővel alá ne húzza ; hanem hajtja meg térdjeit a gyermek háta felé, hogy bokáját egy tsonthoz sem taszítván, alá hozhassa a bé-menetelen. Ha pedig valami akadály miatt térdjeit meg-hajtani nem lehetne ; fogja meg a bokáját, és vezesse alá valamelyik tsipő - tsontnak leg-nagyobb tágassága felé. Némelykor a gyermek lábai hátára vagynak fordulva : ekkor térdjeit a háta felé kell elsőben hajtani, a mint leg-közelebb jelentettük. Ha egyik lábát a méh hüvelyjébe alá húzta volna, de tovább nem húzhatná : nyúljon fel kezével ezen lábának belső oldalán a gyermek szemérméig, és innét keresse meg a másik lábát-is, a melly valamelyik tsontra akadt meg, s húzza ki, mint a másikat.

A'

A' mikor már mind két lábait húzza ; hamar után megyen a' test-is ; mivel a' gyermeknek far - tsika háta - gerintzének hajlásától a' medentzének bé - meneteléből alá - tsúszik.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

MIT TSELEKEDJÉK A' BÁBA A' NE- HÉZ FORDÍTÁSOKBAN?

A' méhnek egybe - fugorodása annak az oka, hogy a' gyermeket igen nehezen lehet meg - fordítani, melly annál inkább egybe fugorodik, minél késedelmezebb a' Baba a' fordítással, és minél több viz foly. el. Mert senki sem hiheti a' méhnek tollu módjára egybe pattano és fugorodó erejét, a' ki nem próbálta. A' Baba - Aszfzonymnak vagy Baba - Mesternek gyakran nints annyi ereje és tehetsége kezében, hogy a' gyermek bé - állott részének vízfza tolyafa által lábait könnyebben meg - találhatni gondolván, ennek ellent állhasson. A' méh' ereje által a' gyermeket úgy nyomja - alá mint egy golyóbist, olly szorosan kör - nyékezi egybe minden - felől, hogy a' ke-
vésbbé

vésőbbé értelmes Bábák és Bába-Mesterek azt hiszik, hogy kezeikkel a méhbe nem nyúlhatnak: é pedig annyira ijjesztheti-meg a Bábákat, hogy a szükféges segítség-nek el-hozására tovább-való merészségek nintsen. A' gyermeknek elé állott része az időnek hossza által mind inkább szorul és peréfelödik a medentzének üregébe, és annyira dagad, hogy végezetre mozdul-hatatlaná lesz. El-fogy a szülőnek ereje, szülő-részei az erős nyomástól és feszítéstől szörnyüképpen meg férelmesed-nek, meg dagadnak, száradnak, és heve-sednek; meg-hal a gyermek, meg-rott-had; a szülő életének veszedelme mind inkább terhesedik, és ha illendő időkor se-gítséget nem nyújt a Bába és az Orvos: mind belső, mind külső szülő részei, a gyermek-nek részszerént rothadása; részszerént az elől-járó gyulladás miatt emésztő tűzbe es-nek. A' szánakozásra méltó szülő, gyer-mekével együtt veszedelemben vagyon, élete mind kettőnek el-vész; és így a sze-gény ártatlan férelmes a Bábának tudatlan-sága miatt lesz a halálnak áldozatjává.

Illyen az illyetén el-vesztegett szü-lésnek ki-menetele, millyeneket vajha olly gyakran ne látnánk! Némelly Bábák re-
stek,

stek, s részegesek lévén, a gyermeknek állását ki-nem vizsgálják eléggé, s még azt sem tudják, mitfoda része, annál kevésbbé, e miképpen áll-bé a szülésbe? Ha a gyermek fejét csak tél-túl érzik s tapasztalják; tudnak már mindeneket, azt mondják, minden jót jövendelnek már, s arra éppen nem vigyáznak, jól állé, avagy roszszul? Még annyi mérészfégek-is vagyon, hogy a szülőt a szülő - székbe viszik, s kényszerítik a szülő erőlködése. Ha a szülőnek hasznonélkül-való fok erőlködéseire és dolgaira, fok időnek el-mulása után semmi elé-menetelt nem tapasztalnak, és az ismétlen-való vizsgálás által meg-tselekedett, de felette kélen meg-esmérte hibáikat által látják: el veszti a szerentés szülésnek reménységet, el-rettennek, és a helyet, hogy hibáikat, a mesterfég által helyre hozván, meg-jobbitának; külfő és belső hajtó, szörnyü káros, főt még PApi, és, a mint hiszik, egyéb nyilvánfagosan segítő orvosfagokhoz-is ragaszkodnak, s ez által idejeket annál inkább veszti el. Né-melleyek még meg-akarják próbálni a fordítást: de néjjában, s ez által csak kárt téznek mind a szülőnek, mind a gyermeknek.

Hogy

A' NEHÉZ FORDIT.

223

Hogy annakokáért az illetén szerez-
tétlen szülésnek ki-menetelét el-kerüljük:
oktatást fogunk külömb-külobb-féle tu-
dós Bába-Mestereknek tapasztalásaikból
adni, s minden lehetséges és ki-gondolha-
tó fogásokat meg-mutatunk, miképpen le-
heszen a leg-nehezebb esetekben-is, mel-
lyekben az Anya, gyermekével együtt
veszedelemben fetreng, többire eszközök
s szerszámok nélkül a szülést végére hajta-
ni, s ha nem mind kettőt, még-is bár
tsak a segédelemért siralmason nyögő szü-
lőt életben meg-tartani? Valóságos dolog
pedig az, hogy szörnyű hihetetlen munka,
és erő kíváztatik-meg ekkor: de a békef-
éges türelem, szives bátorfág és helyes kész
munka által kívántt tzelját el-érheti a
Bába.

A' mikor a Bába az illetén el-res-
teltt, természetnek rendje ellen-való szü-
lésnek segítségére hivatztatik; a gyermeket,
ha nintsen meg-kerefztelve, Hával (Con-
ditioval) kerefztelje leg-elsőben meg, an-
nakutánna fontolja-meg jól a szülőnek mi-
néműségét, környül-álló dolgait és válto-
zásait. Ha véres a szülő, vagy külfő szü-
lő részei és a méh' hüvelyje dagadtak, szá-
razak és hevesek volnának, a karján mi-
nemű.

neműfége - szerént, nem tsak egyszer, hanem kétfér - is eret kellene vágni, hogy a félelmes, következkezheto gyuladást meg lehessen előzni. Előre nyálás nedvességekkel olajjas fofatásokkal, kenésekkel, lágyító portékákkal ezen részeket meg kell lágyítani, fiktani és engedelmesbökké tenni. Ha faradtt a szülő és erőtlen; sziv-erősítő orvosságokat kell néki adni. Ezután fektesse keresztül az ágyon sággével magossan a szülőt, hogy a gyermeknek béállott része a méhvel együtt a bé-menetelből visszsa és lassan - lassan fel - felé essék, s ez által a Baba jól meg - kentt kezével és kezé hátával több helyet nyer, hogy a méhnek hüvelyjébe, és innét tovább is nyúlhasson.

A' gyermeknek állását, a menyiben tsak lehétléges, a Baba vizsgálja jól - ki: de gyakorta bé - állott része annyira meg - dagadot és közbe szorult, s a gyermek az egybe fugarodott méhtől úgy egybe szorítatott és nyomtatott, hogy lehetetlen ezen zavarodott állásáról bizonyost mondani. Álljon ámbár akár hogy; (ha tsak a fartsika vagy feje nem szorult a medentzének üregébe, mellyet visszsa taszítani tovább nem lehet; annál kevésbbé nyulhat kezével

A' NEHÉZ FORDIT.

225

vel mellette a bé - menetelen által ; hanem egyébb moddal kell ki - húzni) a Bába hátul a gyermeknek elé állott része mellett, valamellyik tsipő - tsont és a kerefszt - tsontnak tsúpja között, a hol olly kitfíny helyet még - is fog találni, hogy jól meg - tapaszthatja kezével, nyúljon igen lassan, és mint - egy fúrva a méhnek száján által a méhbe ; de előre visszsa ne taszítsa a gyermeknek elé jött részét : mert ha visszsa taszitaná, erejét kezéből csak el vesztené, és az erőltető visszsa nyomás által a méhet hüvelyjétől elébb le - szakasztaná, mint a gyermek részét visszsa taszithatná. Ezután elég mélyen bé - nyújtott kezével igyekezzék a gyermek melyjét, hasát és innét a farkáról könnyen meg - esmérhető lábát megtalálni : de egyik karját fe húzza - alá teljesen. Hamar találhatja néha a Bába valamellyik lábát, melyet könnyen - is alá húzhat. De gyakran meg esik, hogy újjainak hegyével egyik lábát érzi, de el nem érheti : mivel erőssen egybe szoritattván, és a kerefszt - tsontnak tsúpjához nyomattván a keze, nem nyúlhat olly könnyen és szaparán fellyebb, s nem - is mozgathatja kezét olly szabadon : hanem csak nyúlhat lassan - lassan annyira, hogy elő-

P

ben

ben újjaival a lábához inkább közelíthet, s végezetre meg-foghatja egész markával. Jól vigyázzon ekkor a Bába, hogy lábát alá húzván el-ne törje: térdjét vagy hajtsa a hasa-felé, vagy pedig lábát az észre vehető nagyobb tágaflág felé lassan-lassan, és egyik tsonthoz-fem taszítván, húzza alá a méhnek szájaig avagy ez által, a meddig húzhatja a medentzének üregébe.

Ki húzván ezután kezét a szemérmén, vegyen két réfni hoszfazságu póka kötöt, ezt fogja egyenes két rézfere, az egybe fogott végét hajtsa viszsa valamenyire, és formáljon egy urkot: ezen urokba dugja azon kezén-levő közép újját, mellyel a lábát alá húzta; a más oldalos újjaival tartsa szorosan az urkot, s urkolja markába rejtett hüvelykével a lábára. Ezt duplās uroknak nevezzük, mellyet vastagsága miatt lábára igen nehezen lehet urkolni, s tapasztaltuk, hogy nem-is lehet könnyen rea-húzni: annakokáért más egyesebb urkot találtunk-fel, mellyet igen hamar és könnyen lehet a lábára urkolni és húzni, nem ártván a lábnak, se beléje nem vágván. Ezen egyes uroknak hoszfza másfél réfni, szélyessége pedig egy hüvelykni, és veres selyemből köttetik; egyik végén egy fél

A' NEHÉZ FORDIT.

227

fél újni hoszfazságu lyuk vagyon beléje kötve, mellyen a más végét által dugjuk, és így az urkot meg - vetjük. Az illyetén urkot hordazza mindenkör magával a Bába. A' kezén lévő urokkal nyúljon lassan a méhbe a gyermeknek alá húzott lábáig; és urkolja bokájának tsontja felébe. Hogy pedig könnyen rea - urkolhassa, és újjai - is belé ne szoruljanak, (a mi igen gyakran meg - esik, a mikor a kéznek mozgása miatt az urok újjainak hátán alá tsúszik; melly miatt az urkot kezével ismét ki - húzni kételenítettnek, hogy újjolag urkolván az újjára, bé - nyulhasson) azt meg - mondottuk már, hogy az urkot tsak közép újjára vegye, és nyúljon, oldalos ujjával a közép újjára szoritván, bé. A' mikor már újjait az urokkal együtt bokájának tsontja felébe vihet, s az urkot két oldalas ujjával közép újjáról le - taszította; tartsa a bokáját újjával, és azonban más kezével kívüll húzza az uroknak végét, hogy urkolódjék - rea, hüvelykével belől alkalmaztassa jól rea, ne hogy meg - húzván le tsúszszék a lábáról. Mihelyt a lábára urkolhatta jó szorossan az urkot; azon kezével nyúljon a gyermek melyjéhez, avagy a méhnek szája mellett fekvő fejéhez, és nyomtassa a bé - me-

netelről a közelebb lévő tsipő - tsontra fel, azon időben pedig a más kezével kívülről húzza - meg az urkot. Ezen dologgal bánják mind addig, a míg fejét a tsipő - tsontra fel - vihetné, és lábát egészen alá - húzhatta a méhnek hüvelyjébe. Ennek utána ezen alá húzott lábának belső széléje mellett kezével nyúljon a gyermek szemérméig fel, s innét a másik lábához, és húzza ezt is szintén ollyformálag a másikhoz alá, a mint fellyebb meg - mondtuk. Ha pedig a másik lába a hátra, melly elől a szemérmé - tsontok, hátul a kereszt - tsontnak tsúpjá - felé lehet fordulva, nyúlt volna, és se terd hajtás sem egyéb mód által, ha csak el - nem töri, tellyelleggel alá nem húzhatná; tehát horog módjára egy vagy két ujját horgasztja a gyermeknek agyéká - ha (ingvina) és alá húzván illyeténformálag féggét avagy far - tsikát a bé - menetel - ből a medentzének üregébe, húzza addig kívülről az urkolt lábát, a míg far - tsika meg - fűlettetett. Szerentfés jóllehet ez a fogás néha: de meg - is azt tanátsoljuk, hogy közönségesse tenni nem kell; mivel még - is mindenkor jobb a másik lábát - is illendő - képpen alá húzni: ha pedig fertés nélkül alá nem lehetne húzni; tehát ehhez kénsze -
rite-

A' NEHÉZ FORDIT.

229

Ittetünk fogni ; melly által véghez kell nenni.

Az úrokkal-való élés az illyetén nehéz és természetnek rendje ellen-való szülfésekben mindenkor szükfészes : tsak a gyermek fejének vagy melyjének visszafeszítése, mellyhez akkor kell fogni egyfzeršmind, a mikor az urkoltt lábat alá húzzuk, még-is mindenkor veszedelmes. Mert igen nagy erőszakot kell a méhnek szenvedni, s ennekokáért gyakorta le-szakad hüvelyjéről ; a honnét halálos nyavalyák következnek ; és ha ettől nem-is lehetne félni, még-is igen sokat szenved a szegény Anya, s ez alatt a Bába-is kezének erejét el-veszti. Azon igyekezzeék tehát a Bába mindenkor, hogy az elsőben megtalált lábára-való urkolás után, a másikat is mindjárt meg-kereffe : ha megtalálja, húzza-alá a méhben lévő kezével ; az urkoltt lábat pedig egyfzeršmind húzza külyébb, és illyeténformálag a gyermek eléállott részének visszafeszítése nélkül kihúzhatja fzerentfésen a gyermekeket.

Ha pedig a hely olly szoros, és a gyermek-is olly szorosan be-szorult volna, hogy lehetetlen volna kezével a méhben valamellyik lábáig nyúlni:

tehát próbálja - meg valamellyik karját, melly közelebb a méhnek szájához, hogy huzhassa alá; melly által a gyermeknek erőssen meg-dagadott és bé-szorultt része el-vétettetik, és melyjének egyik oldal része alá jő; melly annyi tágaflágot hágy maga után, hogy kezével a melyjén és halán valamellyik lábához nyúlhat, erre rea urkólja az urkot, és a gyermeket, mint fellyebb mondottuk, meg fordítván, kihúzza.

De ha a méh, egybe-sugorodó ereje által úgy egybe szoritja, és az elé-állott részét annyira belé peréfelte volna a medentzének üregébe, hogy ennek kemény és nagy dagadása miatt tovább kézzel tellyességgel bé-nem nyúlhatna a méh' száján: tehát azt hiszik minden Bábák, hogy egyébb út, mód, és orvosság nintsen; hanem addig várni, a mig a gyermek' halálának jelei meg-jelennek, és ezután a ki-függő karját, ha kar születés, ki-tsafarni, avagy ha testének más része állot volna elé a melyjét fel-nyitani, és eszközökkel darabonként ki-venni. De távol légyen! A' gyermeket illy kegyetlen és irtozatos móddal az Anyjából ki-venni, olly irtozatos dolog a mint tsak ki-lehet gondolni, és a leg-

A' NEHÉZ FORDÍT.

231

leg-utólsó próba ; s még azt merjük erőfí-
teni, hogy ez a szörnyű mézfárlás talán
loka-fem, vagy még - is ritkábban szükfő-
ges, mint némelyek gondolják.

Tsak addig kell várni, a mig a gyer-
mek meg-hólt, és a bé-szorultt résznek
dagadása, melly egyedül állot ellent, az
el-kezdő rothadás által úgy egybe esik,
hogy ekkor a Bába, kezével a méh' száján
által egyik lábához minden bizonyal bé-
nyulhat, hogy az urkot rea urkolhassa, és
a szülésnek ambár nehezen és későre, még-
is véget vethessen. A' szülő részek - is mar-
eddig meg-puhulnak, lágyulnak, s enge-
delmesebbé - is lesznek, kivált ha vajjal
vagy hájjal a bé-nyúlás előtt jól meg-keni,
a fájdalmak - is, mellyek másképpen a for-
ditást igen nehezzé téstik, lassan - lassan meg-
gyengülnek, avagy éppen el - is múlnak.

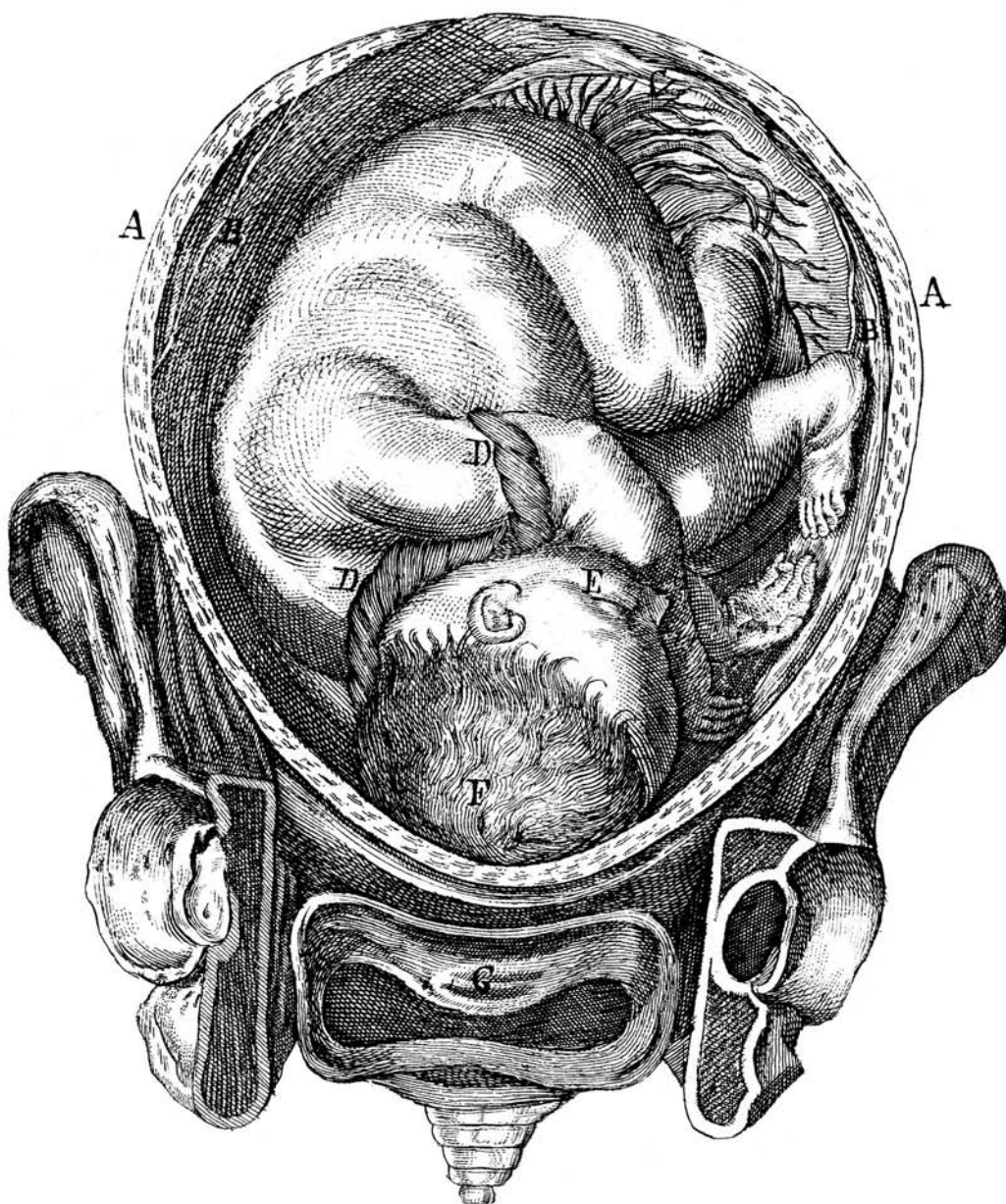
A' hol még helyje lehetne az eszköz-
öknek, tsak ez az egy eset az, ha a gyer-
meknek elé állott része a szoros és szük me-
dentzébe mintegy belé ékeztetett volna, és
sem előbb sem azután a Bába kezét a méh'
száján által nem botfátja. Minden egyéb-
esetekben, akár millyen terhesek - is legye-
nek, illyetén meg - irtt fordítás által a gyer-
meket mindenkor még ki - lehet húzni ; ha

tsak a Bábának szükségés tehetősége, tudománya szivelessége, nagy békeességes türeése és ereje egyenlő mértékben vagyon: mert ezekben áll a dolognak valóságos véghezvitele.

MÁSADIK RÉSZ.

A' TERMÉSZETNEK RENDJE ELLEN-VALÓ SZÜLÉSEKRŐL KÜLÖNÖSÖN.

Nem volna felette szükségés a természetnek rendje ellen- való szülésekről különösen és egyenként szólani: mivel ennek meg- esméréséről, és külömbfégeről, a fordításról, ebben meg- jegyzendő regulákról, és fogásokról tökéletes oktatást adtunk- elé. De mivel abban áll a dolognak a veleje, hogy a Bábák a gyermeknek minden béálló részét, valóságos állását különös jelekből meg- esmérni tanulják; e miatt a dolgot többször- is elé hozzuk, hogy a fordításról való tudományt inkább meg- foghassák: hasznos

A' TERM. REND. EL. VAL. SZ. 233.

hasznos dolog leszen azért, a természetnek rendje ellen- való születekről különösen és egyenként szólani.

ELSŐ SZAKASZ.

A' TERMÉSZETNEK RENDJE ELLEN, A' FŐNEK TETEJÉVEL- VALÓ SZÜLETÉSRŐL.

IX. T Á B L A.

- A. A. A' ki-nyúltn és ketté - metezett méh.
- B. B. A' hárttyák.
- C. A' Málla.
- D. D. A' gyermek' nyakára és bal karjára kerekedett köldök - köté.
- E. A' gyermeknek ábrázatja.
- F. Fejének, természetnek rendje ellen bé. álló teteje.
- G. A' méhnek szája, mellynek ajakai nagyok, lágyak, és egéízfzen még ki - nem nyúltanak : mivel itten

nyóltzadik vagy kilentzedik hónap-
jában példázzuk - le a terhes méhet.
H. H. A' méhnek visszsa vonultt hü-
velyje.

A' gyermeknek ezen állása a termé-
szetnek rendje ellen - való : mivel ábrázatja
a bal tsipő - tsont - felé vagyon fordulva , s
é miatt vállai a kereszt - tsontnak tsupja és
a szemérem - tsontok között meg - akadnak.
A' méh' szájának elégséges nyilatkozása után
a Bába bal kezével a gyermek' fejét meg-
ragadván, emelje a szülőnek jobbik tsipő-
tsontjára, ugyan azon kezével továbbá, a
mellyjéről a háfára, s innét lábaira nyúl,
mellyek a gyermek fejének fel - emeltetése
után inkább közelitenek a méhnek szájához,
és a méh' száján a méh' hüvelyjébe alá, s
egéfszzen ki - húzza a szemérmen.

MAGYARAZAT.

*) A' gyermek, fejének tetetejével négy
águlag állhat - elé születtetésébe, u. m. ábrá-
zatjával a szemérem tsontok, vagy a ke-
reszt-

*) Lásf'd a IX. Tábl.

A' TERM. REND. EL. VAL. SZ. 235

refzt - tsont, avagy végezetre egyik vagy másik tsipő tsont - felé fordulva. A' főnek tetejével - való két elfő szülések, természetnek rendje szerént, a két utólfók pedig ennek rendje ellen - valók : mivel vállai a fejével együtt a szemérem - tsontoknak kaptsaik és a kereszt - tsontnak tsúpja között nagyon meg - szorulnak, és így a fejét feltartóztatják.

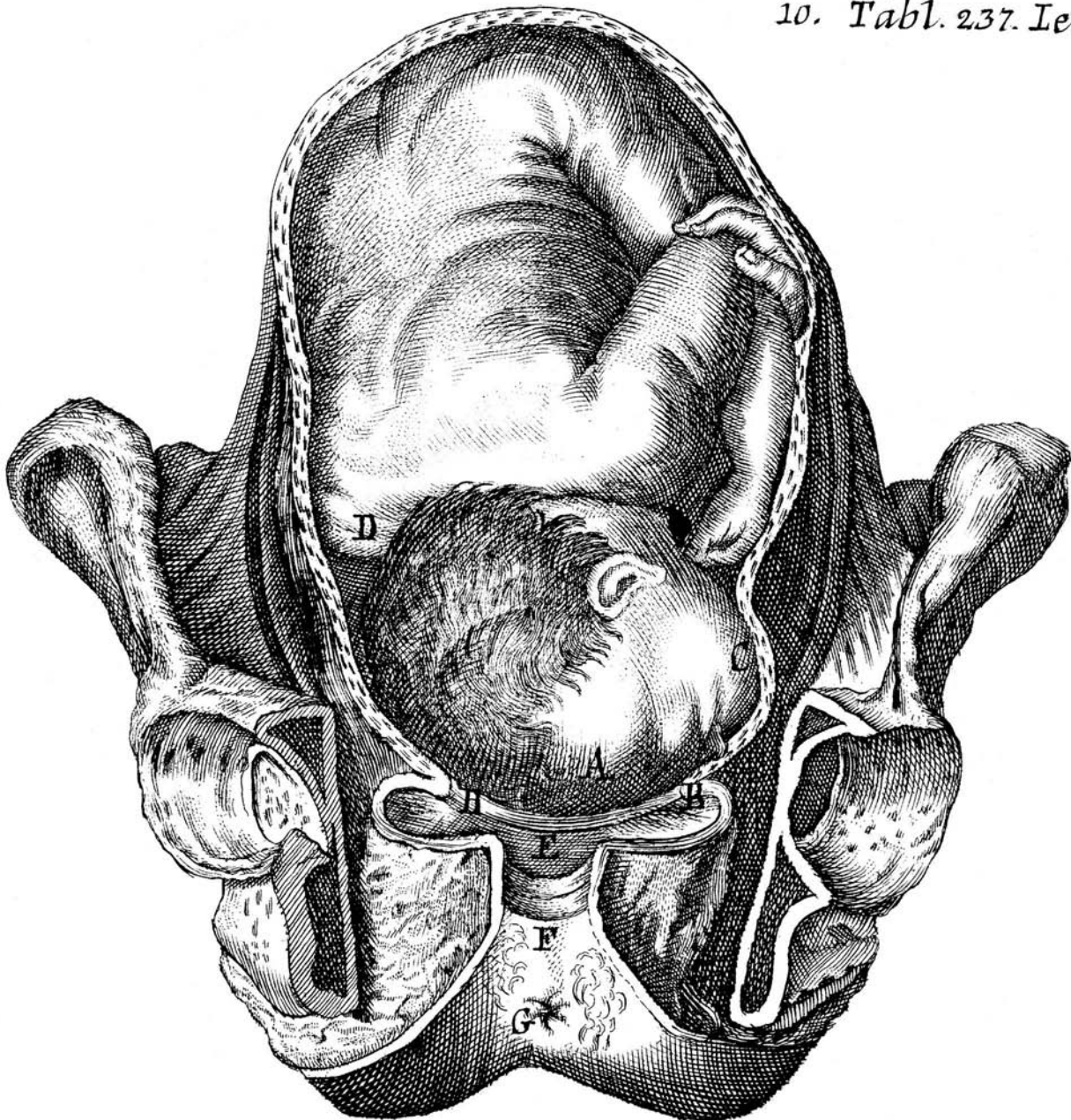
A' mikor a gyermek fejének tetejével és ábrázatjával valamellyik tsipő - tsont - felé áll - bé születtetésébe, meg - lehet esmérni. 1) A' lágy - agyáról (fontanellaról) melyet azon tsipő - tsontnál talál a Bába, a melly felé ábrázatjával áll. 2) A' másik tsipő - tsontnál, a hol a főnek hátulfo része vagyon, egy kis ürességet fog tapasztalni. Illyetén szülések ámbár gyakran tapasztaltattnak : még - is szerentlénen mennek véghez ; ha a Bába a fejét mindjárt azon tsipő - tsontra emeli, a melly - felé fejének hátulfo része áll, s így a gyermeket lábainál - fogva ki húzhatja.

De ha az illyetén szülést csak a természetnek munkájára hagyja ; a feje vékony részével a kereszt - tsont tsúpja és a szemérem - tsontok között a medentzének ürege által a ki - menetelbe hamar alá jő
ugyan

ugyan : de a bé-menetelbe meg-akadott avagy bé-is szorultt vállalai miatt ottan meg-akad, a leg-nagyobb szülő fájdalmak - sem nyomhatják alább, a mig egy néhány újjával, avagy ha lehetséges egész kezével-is a izemérem tsontoknál avagy a keresztsontnak tsúpja felé álló vállát félre nem nyomitja.

A' mihelyen a Bába ezen akadályt elvette, a szülés mindjárt következni fog; ha tsak a szülőnek ereje és fájdalmái egészen el-nem fogytanak : mert ekkor két újjával a gyermek' szájába nyúlván kellene a fejét elé-húzni. Ha vállalai nem felette szélyesek, se pedig nem [felette egyenessen állnak - elé a keresztsontnak tsúpja és a izemérem - tsontok között ; által megyen ugyan a feje a izemérmen ; de ekkor lehet igen könnyen fejét a testétől le-szakasztani, ha nagy erővel húzza. Annakokáért azt jóvalljuk, hogy kezével előre egyik, vagy másik vállát nyomitva félen - fele; avagy ha e nem lehetne, leg-jobb, hogy mindjáraft egyik kezével a gyermek' melyjén nyúljon a méhbe, s egyik karját húzza okosan alá a méh' hüvelyjébe, s a izemérmen egészen ki ; ezt egyik, fejét pedig másik kezével húzza mértékletesen, az alatt
a szülő

10. Tábl. 237. Lev.

AZ ÁBRÁZAT. SZÜL. 237

â szülő tehetősége szereznt nyomja, â míg â
teft meg - születtetett.

MÁSADIK SZAKASZ. AZ ÁBRÁZAT-SZÜLETÉSROL.

X. T Á B L A.

- A. A' Gyermekeknek homloka , melly
- B. B. A' méhnek még tökéletesen ki-
nem táguitt szájába úgy áll - bé,
hogv
- C. Szája és álla â bal tsipő - tsont - felé, és
- D. Fejének teteje â jobbik tsipő - tsont-
felé vagy on fordulva.
- E. A' méhnek hüvelyje.
- F. A' köz. hús.
- G. Az Al. fél.

Ez , egyik képe az ábrázat - születtés-
nek ; melly részszereznt â főnek roszsz állá-
sa miatt, â melly elöl az ábrázattal â me-
dentzének bé - menetelébe félen áll - bé,
részszereznt â vállaknak â szermérem - tson-
tok és â kereszt - tsontnak tsúpjá felébe-
való akadások miatt, â természetnek ereje
által

által véghez nem mehet : hanem mindenkor a fordítás által kell véghez vinni. Bal kezettel ekkor emelítsd a gyermek' fejét a jobbik tsipő-tsontra , nyúlj ezután melyéről és hafáról lábaihoz , és húzd ki ilendöképpen.

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor a méh' szájába ábrázatjával áll elé a gyermek ; szájáról , orráról , és szemeiről meg-lehet eszmélni : de mivel az ábrázat négy formálag vagy águ-lag állhat ; ennek külömbfégetől függ a meg-kivántató segítség-is. Bizonyos jelekből kell tehát ezt meg-tanúlni. A' Bába tsak keresse mindjárt homlokát és alsó állát, mellyek az ábrázatnak állását nyilvánfágosan tudtára fogják adni. Az ábrázat-születések a gyermeknek igen veszedelmesek : mert a főnek erős vízfsza nyomtatása miatt az élet és vér-erek a torkán meg-nyúlván meg kiflebbülnek tágoffágokban ; melly által a vér keringésének meg-gátoltatása miatt a gyermeket tsak szaparán meg-

*) Lásd a X. Tábl.

AZ ÁBRÁZAT. SZÜL. 239

meg-üti. a gutta, s meg-hal; ha a mesterfég által a szülést sietve nem sietteti: vagy ha elevenen-is születtetett bár a természetnek ereje, bár a mesterfég szerént; igen nyomorék, erőtlen, ábrázatja szederjes, vagy fekete, és szörnyü dagadt.

Gyakran tapasztaljuk, hogy a belső fogásban az ostoba Bábák érzékenység nélkül - való újjaikkal, és kapaformálág kinőtt s le nem metezett körmeikkel oly górombán ragadják-meg a szegény gyermeket, hogy szörnyüképpen el-vagyon karáztatva, vagy a száját el-is szakasztják, és ha nem mind két szemét, egyiket még-is úgy meg-sértették, hogy gyógyíthatlan vakfág támadott. Leg-gyakrabban pedig azt tapasztaljuk, hogy a sokáig meg-akadott gyermekek, fejeiket nem tarthatják egyenesen, hanem hátra eresztik: melly nyavalyát miképpen leheffen meg-orvoslani? a negyedik Könyvnek második részében meg-fogjuk jelenteni.

Ezen születések a szülőknek igen terhesek, s gyakran a természetnek rendje ellen-valók-is, és igen kevesen mehetnek az illetén ábrázat születések közül a természetnek ereje által véghez. A' természetnek munkájára csak az olyanokat kell hag-

hagyni, a mikor a medentze tágas, a gyermek pedig kitsiny, és a szemérem-tsontoknak szélyjeik homlokát elől igen kevésfő ellenzik meg; meg-lehet pedig ezt onnét esmérni: hogy a Bába, szemeit majd a közepében, és az állat a kereszt-tsontnak tsúpjá felett lenni találja.

Ha ábrázatja úgy áll elé, hogy álla a kereszt-tsontnál, homloka pedig majd egészfőzen a szemérem-tsontokra, avagy álla a szemérem-tsontokra, homloka pedig a kereszt-tsontnak tsúpjára állana; a helyrehozáshoz kellene fogni ekkor.

Az első esetben a Bába fektesse keresztül a szülőt az ágyon a határa, nyúljon jobb kezével a gyermek ábrázatja felett a melyjére, és emelje úgy-fel, a mint csak emelheti, az alatt egyfőszer mind kívül bal kezével a szemérem-tsontok felett nyomja alá, s ez által a gyermek' feje a természetnek rendje szerént-való állásába hozatattik, és végezetre a ki-menetelt meghaladja, de a tsontról le-esett homlokával még-is inkább, mint fejének tetejével.

A második esetben a szülőt kezeire és térdjeire fekteti keresztül az ágyon, kezével hátul a gyermek' ábrázatja és a szemérem-tsontok között a melyjéig nyúl, és hason-

AZ ÁBRÁZAT. SZÜL.

241

hasonlóképpen emeli olyan fel, a míg emelheti. Így fzerentfélen helyre hozván, a szülőt hátára le fekteti, és várja a születést.

Ha pedig a melyjét vízfőz nem lehetne emelni, sem pedig illyformálag helyre hozni, ha kivált felette kéfőre hivatott a Bába, és az alatt egybe fuzorodott a méh : jobb a természetre hagyni.

A' gyermek' ábrázatjának *harmadik és negyedik* ágú állása az, a mikor homlokával valamellyik tsipő-tsonon áll, álla pedig az ellenébe által lévő tsipő-tsonon talál-tatik. Az ábráznak illyetén állását fe helyre hozni, se pedig kézi segítés nélkül a természetre hagyni nem lehet : mivel a feje, részszerént félen állása, részszerént a kereszt-tsonnak tsúpjá, és a szemérem-tsonok közé szorult vállai miatt, lehetetlen hogy születethessék. Az illyetén esetben fejét, a míg a medentzének üregébe alá nem jött, elébb azon tsipő-tsontra kell emelni, a mellyen áll a homloka, és így kell a fordítás által a gyermeket lábainál fogva ki-húzni. Ha pedig feje ezen ábrázat-állásával a medentzének üregébe egészen alá jött volna a ki-menetelig ; tehát lehetetlen hogy születethessék a gyermek,

Q

ha

ha a Bába egy néhány újjával vállát előre
a szemérem - tsontokról avagy a kereszt-
tsontokról el- és félre nem nyomítja, s ezután
a szájába tett két ujjával a szülőnek nagy
erölködése alatt fejét ki-nem húzza.

HARMADIK SZAKASZ.

A' FUL-SZÜLETÉSÉRŐL.

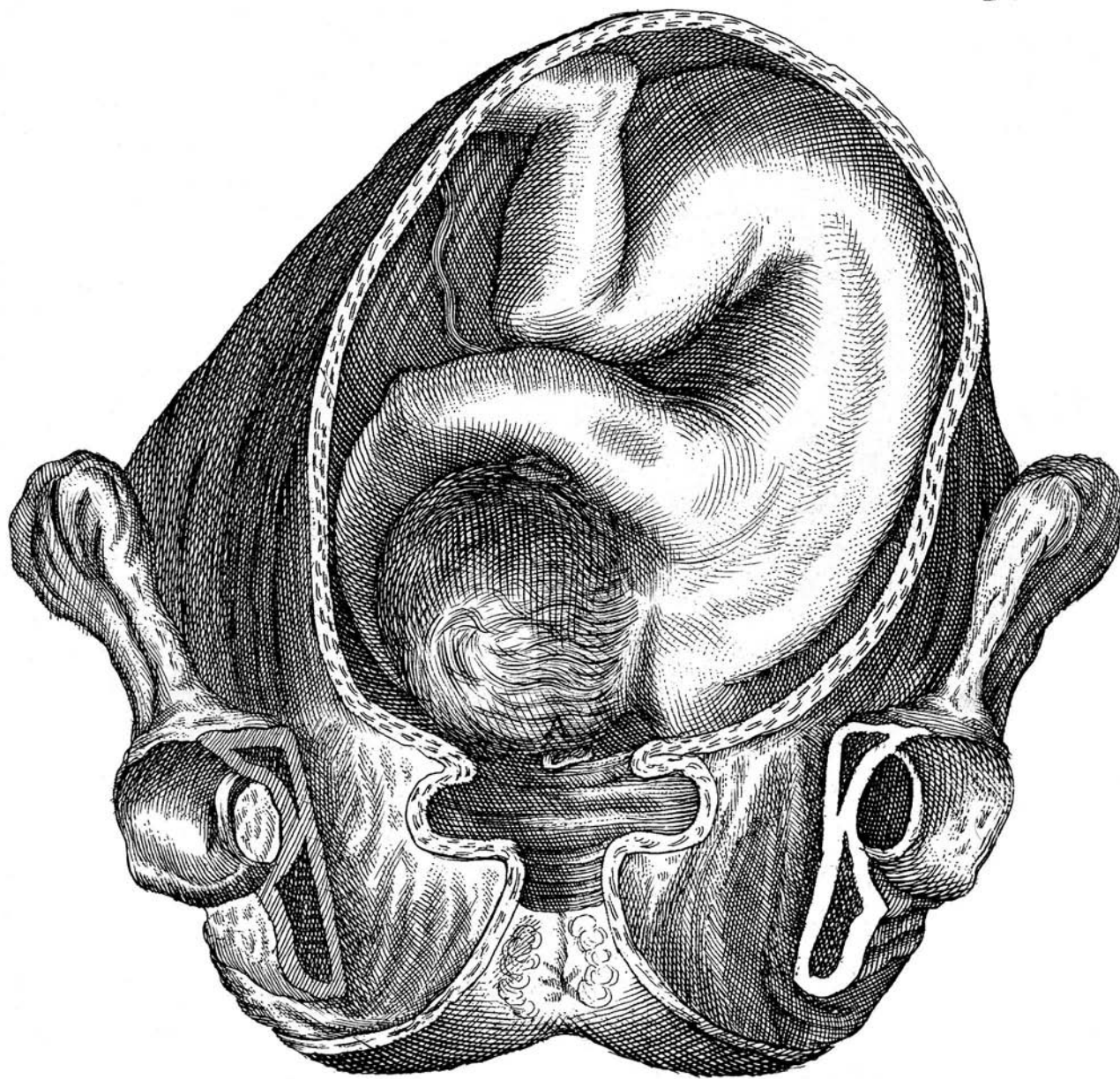
XI. T Á B L A.

A. A' gyermeknek bal füle, mellyel szü-
lettetésébe áll.

Bal kezddel meg-fogván a gyermek
fejét, emeld a jobbik tsipő-tsontra, hogy
legyen félen-állása a gyermeknek: ezután
ugyan azon kezddel melyjéről és hájáról
nyúlj a bal oldalára, és elsőben egyik, azu-
tán a másik lábát - is húzd alá.

ii. Tábl 242. Lev.

MAGYARÁZAT.

*) A' főnek valamellyik oldalával, és következésképpen egyik vagy másik fülével a szülésbe - való állásat onnét esmérheti-meg könnyen a Bába, ha a fülnek kerek portzogós szélyjét, a fülnek gombáját, (lobulus auris, Ohrläpplein) és a fülnek lyukát érzi.

De mivel a fő, fülével ismét négy formálag állhat elé; kiváltképpen a fülnek gombájára és ennek lyukára kell vigyázni. Mert a medentzének a mellyik tájékán találtatik a fül gombája, annak ellenébe vagynak a gyermeknek lábai is, és a tájékán a szülőnek hafa igen nagy, és magas. A' hol a fülnek lyukát érezzük, ott vagyon az ábrázat, és a hol a fülnek kerek portzogós szélyjét találjuk, ott vagyon a főnek hátulso részeis.

A' melly gyermeknek feje valamellyik fülével áll - bé születtetésébe, úgy áll közönségesen, hogy fejének teteje az egyik tsipő - tsonton fekszik, lábai pedig a más részén az ellenben álló tsipő - tsonton fellyel

Q. 2.

he-

*) Lásd. a XI. Tábl.

hevernek. Ábrázatja a szemérem - tsontok, fejének hátulso része a kereszt - tsont - felé, avagy az utolsó a szemérem - tsontok, ábrázatja pedig a kereszt - tsont - felé fordulhat; a szerént, ha t. i. jobb, vagy bal fülével áll - elé. Helyre hozásnak itt helyje nincsen: hanem ezen szülésnek mindenkor a gyermeknek meg - fordítása - által kell véget vetni, a gyermek' fejét azon tsipő - tsontra emelvén, a melly - felé fejének teteje áll, s ezután elől vagy hátul - felől melyjéről hátra, s innét lábaira vetjük kezünket.

Ha pedig a feje a fájdalomtól a bemenetelbe jó utat haladot volna, a miezen állásban könnyen meg - eshetik, és az egybe futorodó méhnek ellent tartó ereje miatt nem lehetne többé a tsipő - tsontnak szárnyára emelni: mesterkedjék azon a Bába, hogy fejét a méh' szájától csak annyira nyomithassa - el, hogy kezével a méhbe - való nyúlásra helyet találhasson; és a gyermekeket urokkal húzhassa - ki.

Ha feje az el - veszteglett fordítás miatt a medentzének üregébe egészen alá nyomultt volna, és ottan mozdulhatatlanul állana: igyekezzék a Bába egyik kezével a méh' hüvelyjében a gyermeknek feje' teteje' felébe nyúlni, és ezt alá húzni: de e néha

néha a nagy szorossággal miatt igen nehéz, vagy lehetetlen - is. Ha ez által a feje egyenes állásba hoztatott, s a szülőnek ereje s fájdalmai vagynak : szerentsés vége lesz a szülésnek.

Ritkán áll a gyermek' feje úgy születésébe egyik fülével, hogy fejének teteje a szemérem-tsontok, vagy hátul a kereszt-tsontnak tsúpjá fejette állana. Ha pedig ezen valamelyik állásban találna a Bába : ekkor - is fejét ugyan azon tsipő-tsontra emelje, a mely-felé ábrázatja áll, hogy melyje a szülőnek effék háta felé ; s ezután a lábát keresi. Ezt arról kell érteni, a mikor a főnek teteje a szemérem-tsontokon áll. De ha a főnek teteje a kereszt-tsontnak tsúpján állana : tehát a fejét azon tsipő-tsontra kellene emelni, mely-felé a főnek hátulsó része vagyon fordulva, hogy melyje effék ekkor - is hátra felé : mivel ottan könnyebben lehet mint elől-felől a melyjéről a hasára nyúlni, és innét lábait a kézzel el-érni. Ha régtől fogva folytanak volna-el már a vizek, és se fejét a tsipő-tsontnak szárnyára fel-emelni, se lábait alá-húzni nem lehetne : az urkot kellene segítségül venni.

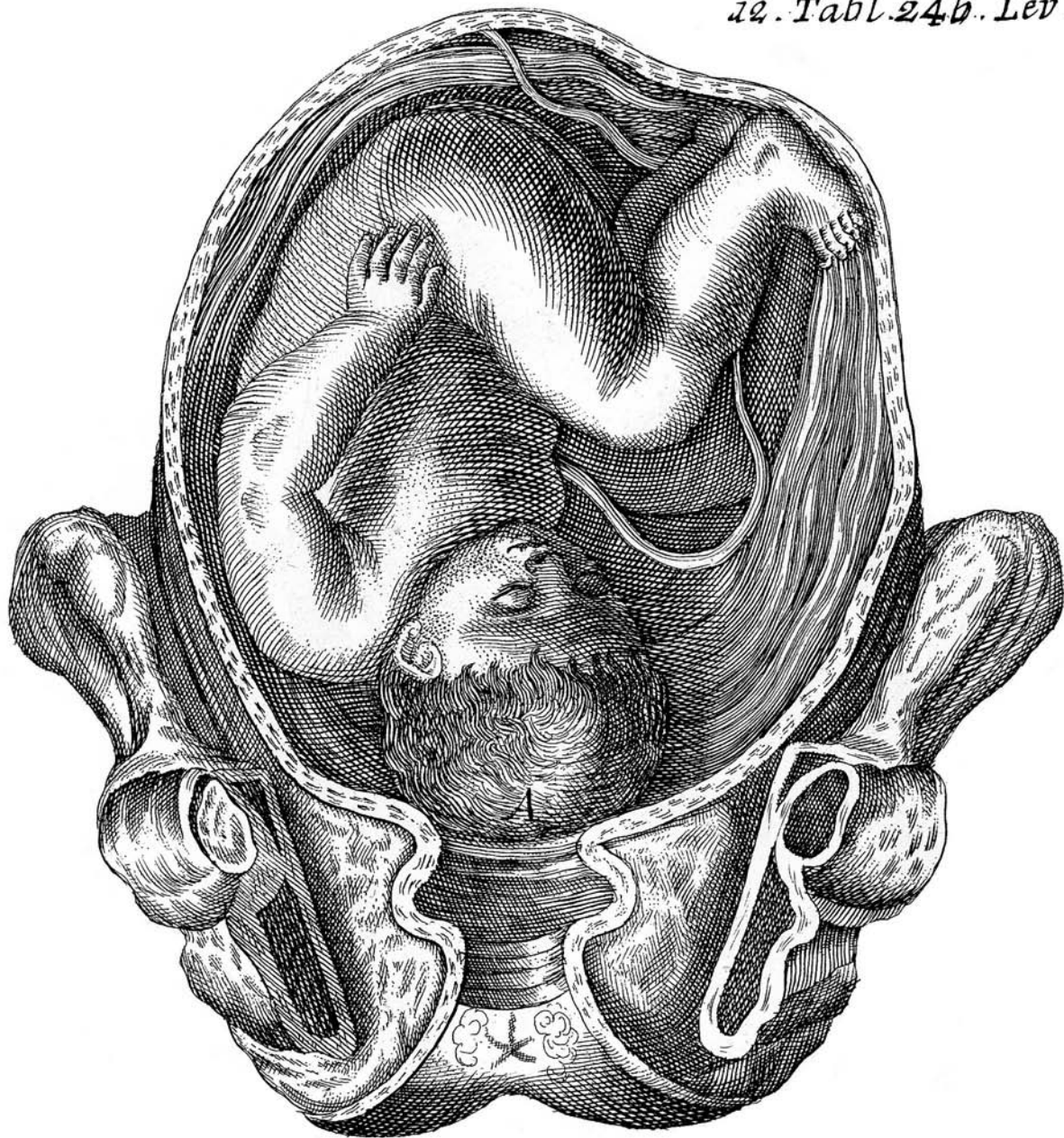
NEGYEDIK SZAKASZ.

A' FŐNEK HÁTULSÓ RÉSZÉVEL.
VALÓ SZÜLETTETÉSÉRŐL.

XII. T Á B L A.

A. A' gyermeknek, fejének hátulsó részével a méhnek szájába ollyformálag bé-álló feje, hogy fejének teteje elől a szemérem-tsontokhoz, nyak-tsigája pedig a kereszt-tsont-hoz vagyon fordulva.

Nyúlj ekkor bal kezedd a gyermek fejéhez, s emel'd-fel ezt a szülőnek jobbik tsipő-tsontjára: mihelyen é meg-leszen; lábai a bal tsipő-tsontnal alá jönnek, mellyeket meg-fogván, egyiket a másik után, a méh száján, hüvelyjén, és végezetre a szemérmén húzz-ki.

A' FÖN HÁT. R. V. SZUL. 247

MAGYARÁZAT.

*) Valamint a főnek egyéb tájékai, szintén így a főnek hátulso része is négy formálag állhat-elé a szülésbe : mert a főnek teteje a szemérem - tsontok, és nyaka - tsigája a kereszt - tsont, vagy nyaka - tsigája a szemérem - tsontok, és fejének teteje a kereszt - tsont, avagy valamelyik tsipő - tsont - felé lehet fordulva.

Minél keményebben áll a főnek teteje valamelyik tsontra ; annál kevésbé születethetik a gyermek ezen állásában a természetnek rendje szerént. A' mikor a gyermek fejének hátulso részével áll - be születésébe, következő jelekből lehet megismérni : 1) A' Bába igen fenn egy kerek és kemény részt tapasztal, a mellyen semmit - sem vehet észre, nem úgy mint a főnek egyéb tájékain : mert p. o. ha ábrázatja áll elé, a gyermeknek orrát, száját és szemeit, ha a főnek valamelyik oldala, fülét, és ha a főnek teteje, lágy - agyát érzi akkor. 2) Meg - találja a nyaka - tsigáját, mellyet ennek hegyes tsontjairól könnyen

Q 4 meg-

*) Lásd a XII. Tábl.

248 III. K. II. R. IV. SZAK.

meg - lehet esmérni, s ugyan nyaka tsigájáról lehet azt - is tudni, miképpen áll a főnek hátulról része? Mert a medentzének a mellyik tájéka - felé találja a nyaka - tsigáját, azon oldalán vagyon a gyermek teste lábaival együtt - is. Ezen állásában ritkán megyen által a gyermek feje; hanem csak akkor, a mikor fejének teteje elől vagy hátul áll valamellyik tsontra, s a feje kistiny, a medentze tágas, és a szülőnek tartós erős fájdalmai vagynak.

A helyre - hozásról itt még gondolkodni - sem kell: mert ezt szerentfélen soha - sem lehet véghez vinni. Többire megakad a feje a melyjére nyomultt állával együtt ezen állásában, ha a fordítás által nem segítünk, s ezt is nehezen vihetjük véghez a gyermeknek illye - állásában: mivel lábai a méhnek fenekében vagynak, s melyje - is hasonlóképpen inkább fel - felé vagyon fordulva.

A mikor a nyaka - tsigája egyik, fejének teteje pedig a másik tsipő - tsonton áll: a feje ugyan, mellynek hosszabb része a tsipő - tsonatok közé, és vak szemei, mint a főnek leg - keskenyebb része a kereszt - tsontnak tsúpjá, és a szemérem tsontoknak kaptjsaik közé alá jöhet a bé - mentelen:

A' FÖN. HÁT. R - V. SZÜL. 249

telen : de tovább nem , hanem csak a medentzének üregébe ; itten meg-akad : mivel vállai elől és hátul a szemérem-tsonktól és a kerefst-tsontnak tsúpjától megakadályoztattnak.

Annakokáért mindjárt a fordításhoz kell fogni illyeténképpen : emelje a fejét azon tsipő-tsontnak szárnyára, a melly felé nyaka-tsigája és háta áll, s illyeténformálag lábai a méhnek fenekéből a másik tsipő-tsontnál alá jönnek. Ha pedig a fejét a méhnek erős egybe fugorodása miatt nem lehetne már oda emelni ; emelje azon tsipő-tsontra, a melly felé áll a fejének teje : ezután a kerefst-tsontnál a melyje oldala mellett, nyúljon-fel kezével, és egyik lábát a másik után húzza lassan alá. Ha pedig a szorosságg miatt olyan fel nem nyúlhatna kezével : azt jóvaljuk, hogy hátul a kerefst-tson- felett lévő karját húzza alá, hogy a melyje lábaival együtt fellyelről alá és hátra-felé essék : ezután kezének tenyeres részével a le-huzott karjáról a melyjére, és innét lábaihoz nyúl, s ki-húzza az urokkal a gyermeket.

Ha pedig a feje ezen hátulsó részével való állásában már egészfén alá jött volna a medentzének üregébe, s a szülőnek nagy

250 III. K. II. R. IV. SZAK.

fájdalmára és erőlködő nyögéseire - is, által nem mehetne, a mint könnyen meg-lehet hinni: tehát előre vagy a szemérem-tson-toknál, vagy a kereszt-tsontnak tsúpjánál álló vállát annyira kell félre nyomitani, a menyire lehet; ezután a gyermek' homlo-ka-felett kezével bé-nyúlván fejének te-tejét a tsontról taszítja-alá, s várja a szü-lést. Ha pedig ereje és fájdalmai a szülő-nek nem volnának: két újjával a gyermek szájába nyúlván húzza-ki lassan a fejét, melly alatt a szülő nyomja és nyögjön szün-telen.

Ha fejének hátulső része úgy áll elé, hogy a teteje elől a szemérem-tson-tonkon, nyaka-tsigája pedig hátul a kereszt-tson-tnak tsúpján áll: emelje a fejét valamellyik-tsipő-tsontra, és a leg-közelebb meg-mon-dott mód fzerént igyekezzék azon, hogy lábait alá, és a gyermeket egészfzen ki húz-hassa.

A' főnek hátulső részével, főt a ter-mészetnek rendje ellen-való minden szüle-tések között a gyermek' rossz állása miatt tagadhatatlanképpen az a leg-nehezebb, a mikor a főnek hátulső része úgy áll a méh-nek szájába, hogy a főnek teteje hátul a kereszt-tsontnak tsúpján, nyaka tsigája pe-dig

A' FÖN HÁT. R. V. SZUL. 251

dig elől a szemérem - tsontoknak szélyjein áll, s e felett a szülőnek félen - álló s elől a szemérem - tsontokon alá - függő hafa vagyon, mellybe a méhnek fenéke a gyermek testével együtt alá rokkant: mert lehetetlen, hogy elől a szemérem - tsontok felett kézzel lábaihoz leheessen nyúlni. De ezen nehéz forditást a meg - könnyebbítheti még - valamenyire, hogy a méh nem sügorodhatik olly szaparán és erőssen egybe: mivel a viz nem folyhat mind - ki. Ekkor a szülőt fektess'd az ágyon illendöképpen kereftül a jobb oldalára, bal lábát valaki emelje - fel, ezután hátul - felől jobb kezével a szemérmén bé - nyúlván, taszíts'd visszafra szépen a fejét, nyúlj a melyjéről és hátfáról a lábaihoz, mellyeket illyformálag könnyebben meg - lehet találni, és a ki - menetelen ki - húzni.

Ha pedig ezen hátulsó részével - való állásában a feje a medentzének üregében meg - akadna; azon kell igyekezni, hogy kezével a fejének tetejét lassan - lassan a ki - menetelen alá, és a szájába tett két ujjával végezetre, a fejét ki - húzhassa.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A. MIKOR A' GYERMEK, KÖLDÖK-
KÖTELEVEL ÁLL-BÉ SZÜLE-
TÉSÉBE.

XIII. T Á B L A.

A. A' gyermek' fejének teteje, melly a természetnek rendje-szerént áll-bé a szülésbe.

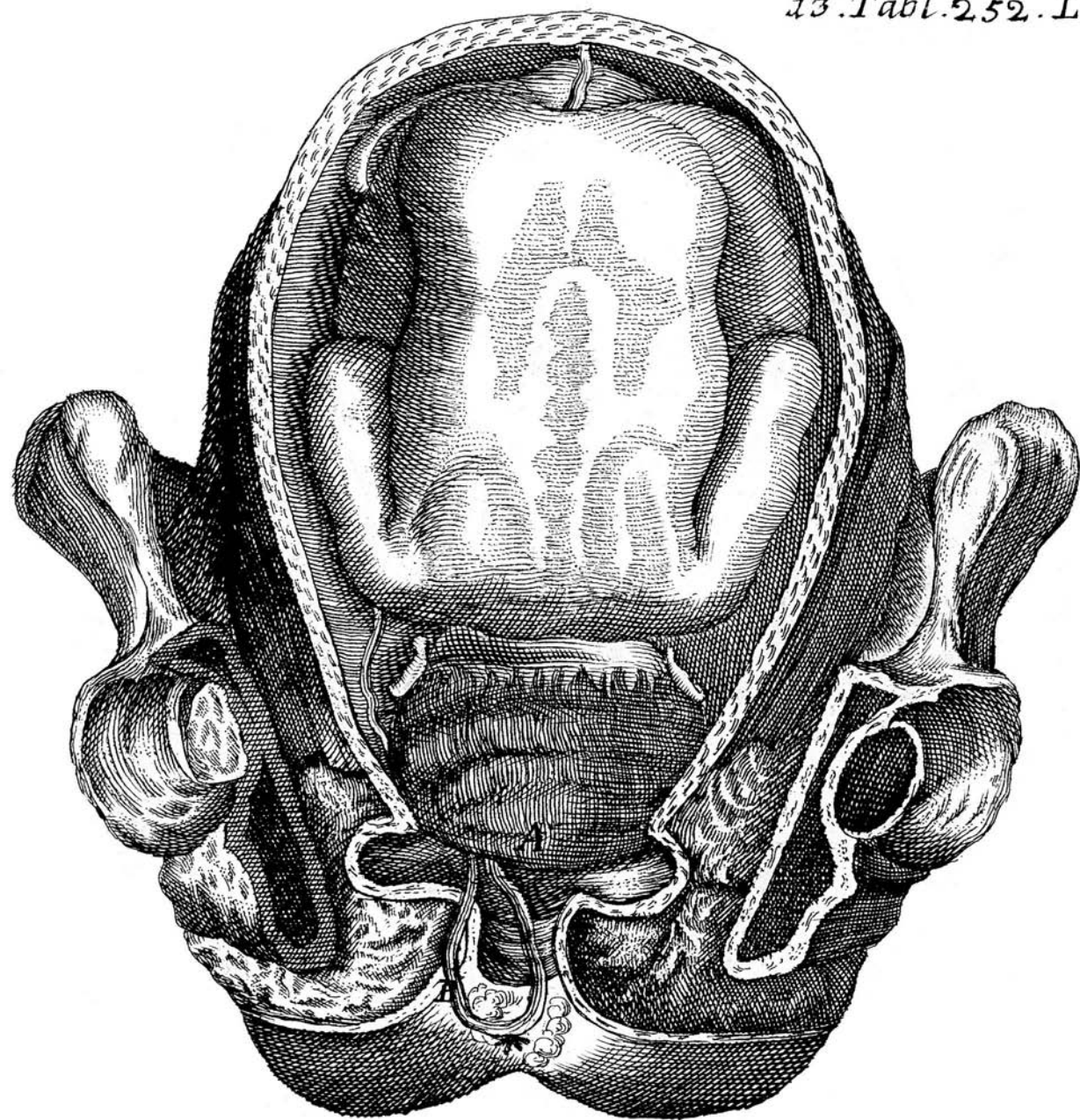
B. Jobb kéz-felől a gyermek' feje mellett alá-esett és a szemérmén ki-függő köldök-kötél.

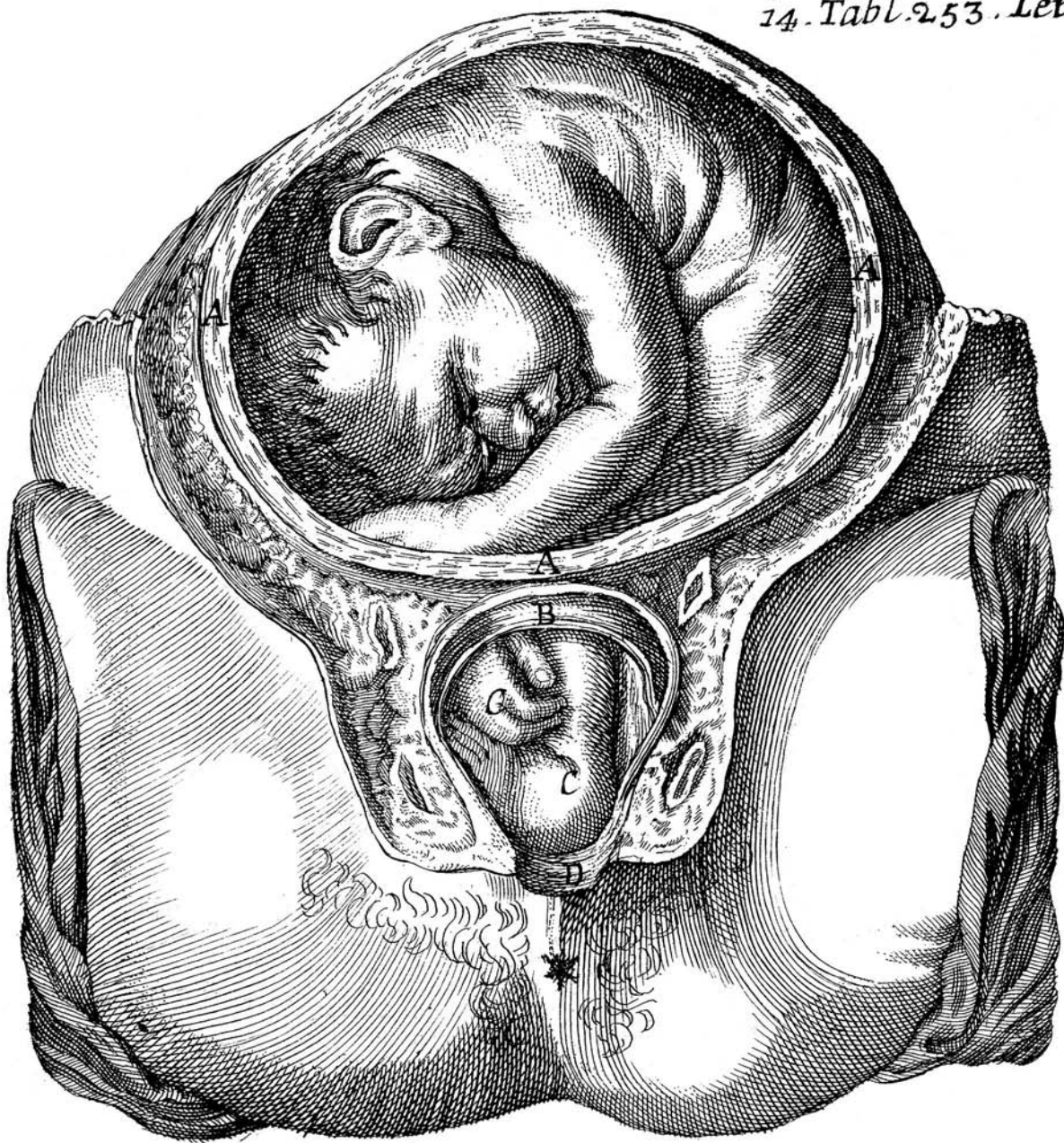
Ekkor igyekezzél előre azon, hogy a köldök-kötelet vízfőz és a jobb tsipő-tsont mellett fel-vihessed : nyúlj ezután a fejéhez és emel'd a bal-tsipő-tsontra, s tedd melyjéről a háfára s onnét lábaira a kezedet, hogy húzhassad-ki.

XIV. T Á B L A.

A. A. A. A' gyermek körül fogorodott Méh.

B.

A^o KÖLD. ELÉ ESÉSÉR. 253

B. A^o méhnek meg-nyúltszája, addéig

C. C. Mellybe egy kéz és egy láb állott-
és is elé.

D. A^o Méh^o hüvelyjének hátulfo és kül-
fo része.

A^o mesterséges szülés ebben az esetben igen könnyű; csak fogd-meg a lábát és húzd ki alább a szémérmén: mert a gyer-
mek^o keze magától visszsa megyen, a mi-
helyt a lábát húzod. Nyúlj ezután a ki-
húzott lábnak belső szinén a másik lábnak
utánna, hogy meg találván mind a kettőt
ki húzhassad lassan a szémérmén. Far-tsi-
ka a bal tsipő-tsontnál alá, és feje a jobb-
nál a méhnek feneké-felé fel-nyomul.

MAGYARAZAT.

A^o köldök-kötél a gyermeknek
akár mellyik részével is elé állhat a méh-
nek szájába. Ennek a méh^o szájába való
elé esését igen könnyen lehet meg-ismerni,
ha egy kitlány, lágy, pulsus módjára do-
bogó részt érzünk a viz-hártyában: ha pe-
dig é már fel-pattant volna; fokkal vilá-

*) Lásd a XIII. és XIV. Tábl.

gosabban lehet érzeni. A' Bába ekkor mindjárt szorgalmatosan azt kereffe ki, hogy a gyermeknek mifoda része áll-ele a köldök-kötéllal? Ha fejét a méhnek szájától tavull lenni erzi: többire a természetnek rendje ellen-való születés következik. Ekkor mindenkor a fordításhoz kell fogni; nem azért hogy a köldök-kötél esett elé, hanem hogy a gyermek roszszul áll. Gyakorta pedig a köldök-kötél, a többire jól, néha valamenyire félen álló feje mellett vagy előtte-is jó ki a méh száján. Egy néhány óra múlva ugyan a szülés jól, és a természetnek rendje szerent véghez menne; de a gyermek halva születettnek, ha kézzel nem segíti a Bába: mivel a köldök-kötél a fejétől a medentzének tsontjaihoz nyomattattván, a vérnek az Anya és a gyermek között meg kívántató költönözö keringése fel-akad. Ha a gyermek feje kitűny, a medentze pedig tágas, a ketté hajolva elé esett köldök-kötél mind két részével a kereszt-tsontnak tsúpjá mellett lévő valamellyik szegelerébe esik elé, melly szegeleret a fő soha sem tölt-ki, és nem nyomhatja olly veszedelmesen a köldök-kötelet, ha a szülőnek elég-

A' KÖLD. ELÉ ESÉSÉR. 255

elégféges ereje és tártós fájdalmai vagynak, s illendőképpen erőlködik, s nyög fájdalmaiban : elevenen ; de még is nyomórtul születtethetik a gyermek világra. De mivel tudni nem lehet, melyik szegületben legyen a köldök-kötél, és a szülés olly hamar véghez meheté mint gondolja ? tehát azt jóvalljuk, hogy az illyetén születést segidő nélkül a természetre hagyni nem kell.

A' köldök-kötél két formálag eshetik - elé, t. i. a fő mellett és a fő előtt. A' mikor a köldök-kötél a fő mellett esik - elé ; a viz-hártyában ezt érzeni nem lehet, hanem a viz-hártyának csak fel-pattanása után, s többire a bé-menetelnek azon üres helyjében ; melyet a fétén álló fő ki-nem tölt. Talán a vizek okozhatják a köldök-kötélnek a bé-menetelbe való alá nyomattatását, ha fokak lévén t. i. a vizek, felette hirtelen gördülnek egyszerre - ki a méhből. Az illyetén esetben a Bába a köldök-kötelet a hol elé eset, azon helyen a bé-menetelen által igyekezze újjaival a gyermek feje felébe helyheztetni. Hogy pedig ísmétlen vízfűzä-való esését el-távoztathassa ; fektesse a szülőt azon oldalára, a melly felé a feje fétén áll, avagy ezt hozza helyre kezével, hogy a helyre hozott

zott fő a medentzét telje-ki, és ez által a köldök viszsa-tartoztattassék. Ha pedig ísmét alá esnék, avagy a Bába a gyermek feje felébe egyszer-sem helyheztetthette volna elégségesképpen viszsa; tehát minden haladék nélkül meg kellene fordítani a gyermeket. Némelly Bábák arról még nem is gondolkodnak, hogy a köldök-kötélét viszsa tegyék, s azt gondolják, hogy hátra marad magától, ha a feje a medentzének üregébe és a ki-menetelhez alá jő. Mások pedig egy vagy két ujjaikkal addig tartják viszsa, a míg a főnek alá jövétele után, tovább nem érzik, s így várják minden gond és szorgalmatosság nélkül a születést. De azonban meg-nyomattatik a köldök-kötél, s által menvén a főnek fele a szemérmén, a köldök-kötél-is e mellett egész feketén alá jő, s a gyermek halva születetik.

A mikor a köldök-kötél a fő el-ibe esik elé; előre már érzeni lehet a víz-hártyában, s ezt fel pattanyán, a méh-hüvelyjébe alá esik; gyakran pedig a szemérmén is ki-szóttyan. Hogy a köldök-kötél a fő előtt áll-bé a születésbe, okai következendők lehetnek, ha t. i. e fellel-

A' KÖLD. ELÉ ESÉSÉR. 257

hofsízu, á medentze tágas, avagy á gyermek' feje kitsiny ; álljon ez ámbár egyenest vagy félen.

A' melly köldök - kötél illeténformálag esett elé, ezt soha - sem lehet egészízen és úgy vissza helyheztetni, hogy ísmét vissza és alá ne essék. Annakokáért á Bába előre á köldök - kötelet kerefteljemeg, annakutánna erőssen nem nyomván kezével tegye vissza á méh' hüvelyjébe, és fogjon á fordításhoz. Ha pedig á feje á köldök - kötéllal együtt alá - jött volna már á medentzének üregébe ; nints egyéb út és mód á gyermeknek meg - tartására nézve, hanem két újjával nyúljon á szájába, s húzza - ki á fejét á szemérmén á szülőnek nagy erőlködő nyögése alatt.

Leg - nehezebbek közönségesen á fővel - való születések mindenek között : mert á természetnek rendje ellen elé - álló főnek állását mind meg - tudni, mind az é miatt meg - kívántató fordítást véghez vinni, igen nehéz. Valóságos dolog ugyan, hogy á fő mindenik rendeletlen állásában általmehet, és á szülés, ha késén, még - is szerentsélen véghez mehet : de ekkor á főnek igen kitsinynek, á medentzének pedig igen tágasnak kell lenni ; á mire igen fok Bábák

R

még

még nem - is vigyáznak ; hanem , mivel egyszer s mászszor véghez ment , a szülést csak a természetre hagyják , s ez által a szülőt gyermekével együtt istentelen módra az életnek leg nagyobb veszedelmébe taszítják.

Az urokkal - való fordítás - is nem csak igen szörnyű nehéz , mivel nehezen lehet csak egyik lábat - is meg - találni , s alig - is lehet az urkot reá vetni ; hanem veszedelmes - is : mert vízfőzta taszítván a főt , hüvelyjétől a méh le szakadhat . Ha a természetnek rendje ellen bé - lépett fő már a medentzének üregébe alá jött volna , és itten mozdulhatatlanul meg - is volna szorulva , ha kivált még é felett a vállak a kerefst - tsontnak tsúpján , és a szeméremtsontoknak kaptsjain állanak ; annál szerencsétlenebb még a születés : mert a fordításhoz ekkor fogni , késő , s a Bábanak se nem szabad , sem ahoz értelme nintsen , hogy a főt szerfszámokkal húzhassa - ki.

Az illyetén nehéz és veszedelmes esetben Bába - Mesterre nem találhatván , a Bába a gyermek' fejének állása szerént előre vállait a szemérem - tsontokról , avagy a kerefst - tsontról mozditja - el , és hozza a főnek tetejét kezével a ki - menetelre ; ezután

A' KÖLD. ELÉ ESÉSÉR. 259

tán két újjával szájába nyúlván, húzza-ki fejét a' szemérmén. De még-is szörnyű bajos a' főnek illetén móddal-való ki húzattatása, s' gyakorta éppen lehetetlen-is, kivált ha a' méh' hüvelyje szorossan reá szorul. A' mikor pedig a' meg-hólt gyermeknek feje a' rothadástól egybe omlik, s' e miatt meg-lágyul; fokkal hamarább és könnyebben lehet ezen fogás által a' tzeit el-érni.

Arra pedig kiváltképpen-való módon intjük a' Bábákat, hogy: *Előben*, a' legnagyobb kételenségen-kivüli újjaikkal a' gyermek' szájába ne nyúljanak: mivel könnyen el-szakaszthatják, kivált ha az ellenállás nagy. *Másadszor*: a' mikor szükségnek lenni itélik, és lehetséges, húzzák igen lassan, s' két újjaiknak hegyét soha-se dugják inyéig: mivel az inynek tsontjai a' felső állal néha meg vagynak hasadva: vagy ha egybe-is nőttenek volna; még-is igen könnyen által lehet rontani a' horgadott újjaknak hegyeivel. Két újjakkal kell azért, csak kevésleg horgadva, a' felső állhoz nyúlván lassan ki-húzni.

Még-is csak fokkal tanátosabb volna az illetén születéseket értelmes Bába Mesterre hagyni; mintsem a' gyakor, s' még-

is szerentlétlen probák - által még életben lehetõ gyermeket meg - ferteni, avagy meg - is ölni, a szülõnek köz - húst el - szakasztani, s még - is semmi hasznot - sem tenni. De mivel illyetén Mestereket csak a leg kevesebb fő Városokban lehet találni: kételességnek határa nem lévén, ezen meg - irtt fogást jóvalljuk, ha csak véghez lehet vinni.

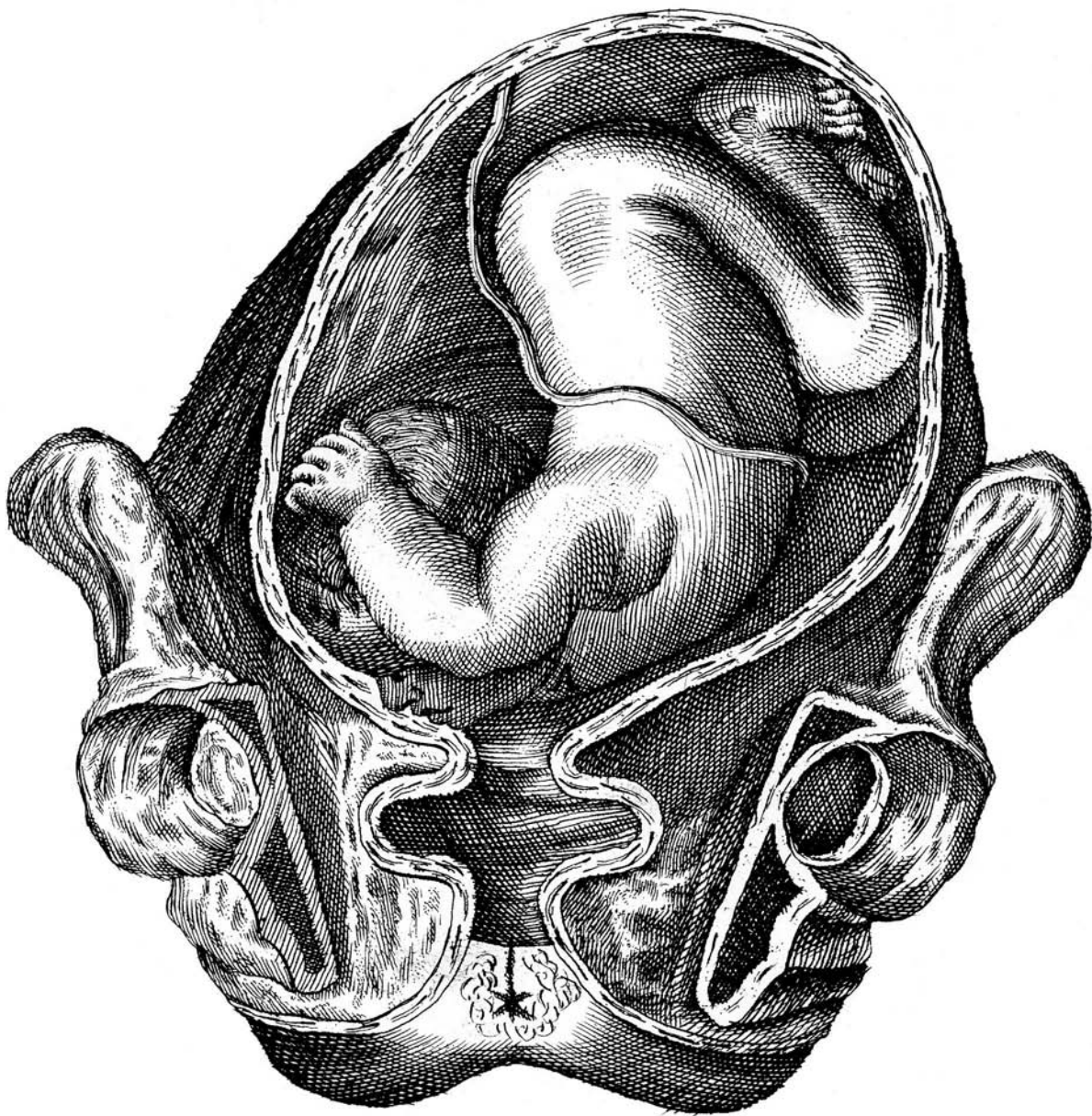
HATODIK SZAKASZ.

A' NYAK - ÉS TOROK - SZÜLETÉSÉRŐL.

XV. T Á B L A.

A. A' nyaknak eleje, avagy a torok, melly a méh' szájába áll. Ekkor bal kezeddal nyúlj a gyermek' melyjéhez, (mert ha a torkához nyúlnál meg - fojthatnád) emel'd azt a jobbik tsipősontra, hogy ez által fekügyék kerefztül a gyermek'; ezután ugyan azon kezeddal nyúlj hájáról a lábaihoz, és huzz'd alá lassan a méh' hüvelyjébe s végezetre ki, a fzemérmen.

MAGYA-

A' NYAK ÉS TOROK. SZÜL. 261

MAGYARÁZAT.

*) A' nyaknak négy tájékai vagynak, u. m. az elől-való, melly a torok ; a két oldala, és hátul a nyak' tsigának tájéka : melly négy nyak-tájékak közül mindenik négy formálag állhat a méh' szájába.

A' nyaknak egyik vagy másik tájékát könnyen meg lehet eismérni, ha a szomszéd részeket keressük.

Mind ezen születéseket, a mikor t. i. a nyaknak valamelyik tájéka állot-elé, egyébbképpen véghez nem lehet vinni, hanem a fordítás által. A' torok' téjékának elé-állását, a gyermeknek alsó álláról, és melyjéről lehet meg-eismérni ; a hol pedig melyjét találjuk, nintsenek mészíze onnét lábai-is.

A' mikor a nyaknak elől-való tájéka, a torok, úgy áll elé, hogy melyje az egyik, álla pedig a másik tsipő-tsontra-felé áll : a Bába a gyermeket ne torkánál, mivel meg-fojthatná, hanem melyjénél ragdja-meg, s emelje azon tsipő-tsontra, a melly felé feje áll, s ezután melyjéről és hájáról keressé lábait.

R 3

Ha

*) Lásf'd a XV. Tábl.

262 III. K. II. R. VI. SZAK.

Ha a gyermek' feje a szemérem-tson-
tok, melyje pedig és egész teste hátul a ke-
refzt-tson-t-felett volna : ekkor-is a Bába
a melyjét ragadja-meg, s előre az illendő
tsipő-tsontra emelvén, fordítsa-meg a meg-
mondatott mód szerént. De ha a feje a ke-
refzt-tsontnak tsúpjá felett, s teste a sze-
mérem-tsonatok felett, a szülőnek hafában
állana : fektesse a szülőt oldalfélt, és a
meg-irtt mód szerént vigye-véghez a for-
ditáft.

A' nyaknak oldal tájékait a gyermek-
nek vállairól és füleiről lehet meg-esmér-
ni. Tudnia kell azt-is a Bábának, hogy
a gyermeknek melyje és háta mely-felé
vagyon fordulva ? A' nyaknak hegyes tsi-
gáiról a hátat meg-lehet esmérni ; ennek
ellenébe a mely vagyon. Ha vállát az egyik,
fülét pedig a másik tsipő-tson-t felé érzi ;
ragadja-meg a vállát, s emelje azon tsipő-
tson-t felé, a melyen a feje fekszik. Illye-
ténformálag kereftül fektetvén már a gyer-
meket, elől vagy hátul lehető melyjéről
nyúljon a lábaihoz.

Ha a nyaknak valamelyik oldal-tájé-
ka úgy állana-elé, hogy feje vagy álla
elé vagy hátra-felé volna : tehát mozdtsa
a vállát előre oldalfélt, annak-utánna a
tsipő-

A' NYAK ÉS TOROK. SZÜL. 263.

tsipő - tsont - felé, és' úgy nyúljon már lábai után: de arra mindenkor vigyázzon, hogy a gyermek' melyje a szülőnek hátafelé eslék. Igen szükséges azért előre a fordítás előtt jól meg-gondolni, mikeppen leheffen ezt véghez vinni? Ha lábai a szülőnek háfában a szemérem - tsontok felett állának, el-ne felejtse a Bába, hogy a szülőt óldaltag fektesse.

A' nyak' tsigának tájékát meg - lehet esmérni ennek hegyes tsigáiról; mellynek szomszéd - részei a főnek hátulso és a hátnak felső tagjai a vállnak lapotzkáival együtt. A' nyak' tsigájának - is négy féle állása lehet. A' Bába tsak keresse a fejét, s mindjárt által láthatja, hogy teste a szülőnek ellenben által - való oldalában fekszik, lábai pedig, a mint minden nyak - állásokban szokot lenni, a méhnek feneke - felé vagynak helyhezsettve. Ha nyaka - tsigája áll - elé; szintén ollyformálag kell meg - fordítani, mint a főnek hátulso részével - való születésről szözlottunk; s nem szükség itten a hátához nyúlui; hanem tsak nyaka - tsigájához: mivel ezt olly könnyen meg - férteni nem lehet, mint az egyébb tájékokat. Néha, kívált ha a viz hártjának pattanása után mindjárt a fordításhoz fog; még tsak

264 III. K. II. R. VII. SZAK.

könnyen megyen véghez a fordítás, ha a gyermeket, egyik vállánál meg-fogván, alá húzza ezt, és ez által a gyermek' testét úgy fordítja-meg, hogy háta fellyebb megyen; s így kezével lábait könnyen érhetné el.

Minél hamarább nyúl a Bába az illyetén nyak-születésekben a fordításhoz; annál könnyebben viheti véghez: ha pedig valami hiba vagy nyavalya miatt ehez kélen kétetlenitertnék fogni; a meg-mondott okok miatt a szülést urok nélkül végre vinni soha-fem lehet.

HETEDIK SZAKASZ.

A' VÁLL-SZÜLETÉSRŐL.

XVI. T Á B L A.

A. A' méhnek szájába jobb vállával eléálló gyermek.

Itten a fordítás valamenyire nehezebb; mivel a gyermeknek melyje és hafa az Anyjának hafa-felé vagyon fordulva, s lábait-is a szülőnek hafa-felé kell alá-húzni. Fektesse'd azért a szülőt hátával magoflan,

A' VÁLL. SZÜLET. 265

goffan, bal kezeddal fog'd meg a gyermek' vállát, és emeld a jobb tsipő-tsontra: ezután ugyan azon kezeddal elől felől, melyjéről és hasáról nyúlj lábaihoz és húzz'd ki.

MAGYARAZAT.

*) A' mikor a gyermek valamellyik vállával áll elé a méh' szájába; egy kitfiny kerek és kemény részt érzünk. De hogy ezt a Bábák nem csak bizonyosabban esmérhették meg, hanem meg-is tudhatták, mi módon áll elé bár jobb, bár bal válla: tehát keressék a szomszéd részeket ki, u. m. a nyakát, a karjának melyje és háta-felől való hasadékját a test között, a vállnak lapotzkáját, s a melynek valamellyik részét. Fordítás által kell tagadhatatlanképpen az illy gyermeket ki-húzni, melly vállával így áll elé. Mivel pedig a vállak a gyermeknek oldal részei: el nem kell felejtetni annak ki keresését, melly felé vagyon melyje vagy háta fordulva?

Ha annakokáért válla úgy áll elé, hogy feje egyik, teste pedig a másik tsipő-tsont felé fekszik, s melyje hátra a

R 5

ke-

*) Lásd a XVI. Tábl.

266 III. K. II. R. VII. SZAK.

kereftt tsont felé vagyon fordulva ; tehát à Bába egész kezével fogja meg à vállát, s emelje azon tsipő tsontra, à mellyen fekszik à feje. Ha pedig melyje elől à szemérem tsontok felé vólna fordulva ; emelje szintén feje felé à vállát, meg jegyezvén egyszeršmind, hogy fel és oldalfélt emelvén, à testet egybe hátra felé és mint egy fordítfa meg, hogy melyje jöjjön alá à méh' szája felé : mivel egyébbképpen nehezen lehetne nyúlui, à lábakhoz ezeknek le húzattatáfok végett. Ha feje elé, s teste hátra felé állana ; emelje à vállát azon tsipő tsontra, melly felé melyje vagyon fordulva, hogy ez effék hátrafelé : mivel ottan könnyebben lehet lábait fenn elérni. De ha lábait elé, feje pedig hátra felé à kereftt taontnak tsúpja felett állanának : fektesse à szülőt azon oldalára, melly felé à gyermek' háta vagyon fordulva, emelje ezután à vállát addig viszfza ; à meddig emelheti, s keresse à lábait ; mellyeket à szülőnek oldalfélt álló háfában illyeténformálag könnyen meg fog találni.

A' váll-születések, kivált ha à gyermek' feje valamellyik tsipő-tsonton fekszik, szintén olly bajosak és nehezek lehetnek, mint à másak, ha addig várakozik à Bába
à mig

17. Tabl. 267. Lev.

A' KAR. SZÜLET. 267

á míg á vállak á bé - menetelbe bé - szorultanak, és karja, mint gyakorta meg - történt, á méhnek küveljébe alá - is esett. Ha annakokáért á méhnek egybe fugorodása miatt á vállát többé vizsgálja nem nyomíthatná már : sokkal jobb volna, hogy mindjárt á melyjéhez nyúlván, lábait keresse meg, és á fordítást az urokkal vigye véghez.

NYÓLTZADIK SZAKASZ.

A' KAR - SZÜLETÉSRŐL.

XVII. T Á B L A.

- A. A. A. A' gyermek körül szorosan egybe fugorodott méh.
 B. A' gyermeknek á szemérmén könyökéig ki - függő karja.
 C. A' méh' szájába elé állott válla.

Ez igen nehéz kar - születés. A' szorosan egybe fugorodott méh miatt, tellyes lehetetlen, hogy á gyermeket honya alatt meg - fogván, vizsgálja lehetne emelned: mert minden haszon nélkül csak el veszted minden

den erődöt, s a nagy erőszaktétel által a méhet hüvelyjétől le-fszakaszthatod. Az illetén esetben bal kezeddal a méh' hüvelyjének hátulso részén a gyermek' ki függő karjának belső széléje mellett (mellyet hagyj úgy el, a mint áll) nyúlj gyengén, lassan, és mintegy fúrva a méh' száján által fel a méhbe a gyermek' melyjéig, innét lábaihoz, s húzd valamellyiket a méh' szájába jól alá, avagy ha lehetséges a méh' hüvelyjébe - is, urkoldmeg, és bal kezeddal a gyermeket honya alatt emeld fel a jobb tsípő tsont felé, azonban egyszerűsmindjobb kezeddal az urkoltt lábát meg húzván, ez által far-tsikát a bé-menetelbe húzd alá.

MAGYARAZAT.

*) Igen gyakran tapasztalják a Bábák és Bába-Mesterek a gyermeknek karjával való születését; melly a természetnek rendje ellen-való születések között leg-gyakrabban. Az idejenkoránt-való fordítás által könnyen és szerentsélen megyen véghez;
de

*) Lásd a XVII. Tábl.

A' KAR. SZÜLET.

269

de felette meg - is terhesedik , ha a fordításra - való alkalmas idő el - múlttatik.

Azt pedig meg - lehet könnyen esmérni , hogy a gyermek karjával és nem lábával áll - bé a születésbe , ha a Bába kezén lévő ujjait , melyek hosszabbak mint a lábán , tapasztalja , farkat pedig foholt sem érez . De sokkal fontosabb még a gyermek' testének egész állását ki - keressni és meg - tudni . Az elé esett karnak a méh' hüvelyjében találkozó keze elégféges jelt nekünk nem ad , hogy a gyermeknek állása jó legyen , ha a Bába kezével tovább bé nem nyúl , és a testnek állását így ki nem kereli .

A' gyermeknek elé esett karját a Bába hagyja a méh' hüvelyjében , nyúljon markával a gyermek' karjának belső széléje mellett a melyjéig , és ezt visszafordítván , fel a lábaig : alá húzván lábait , ha a gyermek fejével együtt fel felé fordul ; az elé esett karja is többire a méhbe visszafordul magától ; avagy ha a méh' hüvelyjébe is maradna , nem lesz fen szűkféges , hogy csak azután szabadítsa ki a fő mellett . De el ne felejtse a Bába , hogy a szülőt azon oldalára fektesse , a mely felé a gyermek'

hátát fordítja .

háta vagyon fordulva, ha lábai elől a szülőknek háfában fekünnének.

Illyeténformálag gyakorta könnyen véghez megyen a fordítás; ámbár előre csak egyik lábát húzza alá a méh' hüvelyjébe, s annakutánna vízzi után a málikat. De ha a gyermek' karja a válláig jött volna alá a méh' száján; meg nem fordíthatja a gyermeket egyik lábának alá húzásával: annakokáért azt jóvallják némellyek, hogy melyjét előre egy kevésség taszítsa vízszára. De é nem mindenkor szükséges: kereksé csak a Bába mind két lábait, húzza egyszer mind, és így far - tsika háta gerintzének természeti hajlása által a medentzének bemenetelén csak hamar alá jő, és a gyermek tökéletesen meg - fordul.

De a mikor a gyermek' melyjének és lapotzkájanak valamellyik része vállával együtt a méh' szájába alá nyomult, és karja a szemérmén részszerént ki jött; sokkal bajosabban, s a gyermek' részéről többire szerentsétlenül megyen véghez a fordítás.

Az illyen el vesztetgett gyakor' kar - születéseknek okai következendők mindenkor: vagy a Bábák húzzák a karját olly mészre alá, azt reménylven, hogy a gyerme -
meket

A' KAR. SZÜLET. 271

meket illyeténformálag ki - vehetik, á mi még is lehetetlen dolog ; vagy pedig mások gyakor próbákkal vízfőza akarják taszítani : az alatt pedig el - folynak á vizek, á méh egybe fúgorodik mind inkább , s á gyermek karja á fzemérmen még annál inkább ki - nyomul. A' mikor már azt tapasztalják , hogy ki függ á fzemérmen ; annál nagyobb erőszakkal hajtogatják s taszítgálják á méh' hüvelyjébe, és így el - török.

Ekkor már lehetetlen dolog á melyjét vízfőza emeliteni, annál kevésbbé lábait alá húzhatni, ha az urokhoz nem folyamodik á Bába : s ezt - is igen nshezen lehet lábára urkolni ; mivel á vizek mind el folynak, á méh egybe fúgorodot , s az alá nyomultt válla mellyjének valamellyik részével meg dagadot, melly miatt á méh' száján bé - nem nyúlhat könnyen. Ha pedig á hely olly szoros vólna , hogy kezével á méh' száján alig, lábaihoz pedig éppen nem nyúlhatna fel : igyekezzék azon, hogy á méh' szájától nem meszsze álló másfik karját á melyjén huzhassa lassan alá, hogy á bé - szorultt és meg - dagadott válla mellyjének és lapotzkájának egyik részével á méhbe vízfőza huzalkodjék, és ez által több tágaflagra kaphasson, hogy kezével á méh' száján

272 III. K. II. R. VIII. SZAK.

száján a méhbe nyulhasson a gyermek' lábáig, az urkot lábára urkolhassa, és illendő módon meg - fordithassa a gyermeket. Ha az illyetén esetben a gyermek melyje, háfa, és lábai a szülőnek háfa-felé vagy -nak fordulva ; lábait annál nehezebben húzhatja alá, ha a szülőt derekával magosan nem fekteti.

Ha a szemérmes ki - függő nagyon meg dagadott karja fél melyjével együtt, olly keményen szorult volna bé a méh' szájába, hogy minden igyekezet mellett kézt sem a méh' száján által, annál kevésbé a méhbe nem dughatná : nints ekkor egyéb út és mód, hanem addig várni, a míg a gyermek meghólt, és a kezdődő rothadás által a megdagadott melyje, válla és karja, egybe esnek, s meg - lágyulnak ; mellykor kezével fokkal könnyebben nyúlhat a méhbe a másik karjához, avagy ezt előre még alá sem húzván, valamellyik lábához mellyre az urkot reá vetheti. Világosan ki - tesszik innét amá ritka szükségtelenlég, a gyermek' karját kegyetlenül ki - fatsarni ; hanem ha minden próbák haszontalanok volnának, s a szülő a hosszúság várakozás miatt életének veszedelmében fetrengene. De ekkor a kívántatik szükségessé képpen
meg,

A' KAR. SZÜLET.

273

meg, hogy a gyermek' halála iránt bizonyos leheffen, neis fatsarja felette hirtelen és meg-gondolatlanul ki a karját, melly által irtozatosképpen ölné meg. A' gyermek' halálát bizonyosnak éppen nem jelenti a szemérmén ki függő karjának dagadása és kék-fekete színe: de a mikor a rothadásnak jelei láttattnak, u. m. ha a bé szorultt melyjének és vállának dagadása meglágyul, puhul, karja megrántzódodik, egybe esik, felső bőrötskéje le koppad, halál szagja vagyon, és bűdös genyertűg foly ki a szemérmén: a halálról kételkedni tovább nem lehet.

Meglehet már karjának felső részét a vállánál ragadni, s addig fatsarni, a míg a mellette lévő bőr ketté szakadot; ezután mutató újjával a nyilatkozáson bé nyúl, s azon igyekezik, hogy a válla körül lévő húst elszakaszthassa, s vállának tsontját lapotzkájával együtt, ha lehetséges, el bontthassa, s végezetre szüntelen fatsarván, karját az izről leszakaszthassa. Kifatsartattván illyformálag a karja, annál inkább egybe esik a melyje; melly által helyet kap a Bába, hogy kezével a méh' száján a méhbe nyúlhat, a lábát megkeresheti, megurkolhatja,

274 III. K. II. R. IX. SZAK.

hatja, és az illendő mód szerént megfordíthatja.

KILENTZEDIK SZAKASZ.

AZ OLDAL-SZÜLETÉSRŐL.

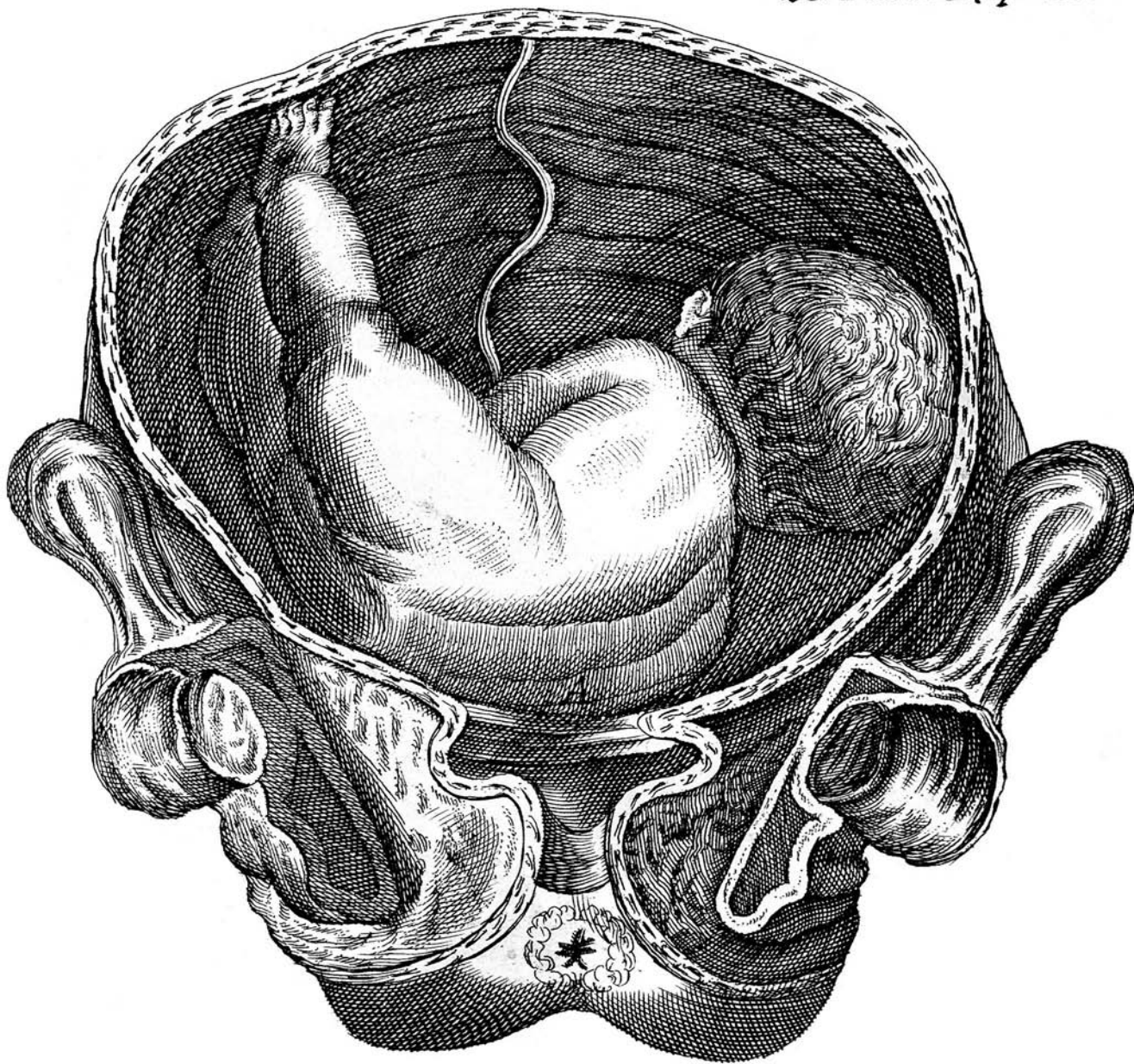
XVIII. T Á B L A.

A. Aⁿ gyermeknek oldala, mellyel a születésbe áll.

Ekkor jobb kezeddél a gyermeket hónya alatt meg-fogván, valamenyire a bal tsipő tsont felé fel nyomíthatod, és azután hátul felől melyjéről és hájáról lábaihoz nyúlhatsz. Ha a gyermeket vizsgálva nem is emeled; még-is oldala alatt a jobb kezeddél a kereszt tsont mellett lábaihoz felnyulván, meg ragadhatod és hátul a kereszt tsont mellett a méh szájáig alá és a méh' hüvelyjén ki-húzzhatod.

MAGYA.

is. Tábl. 274. Lev.

AZ OLDAL SZÜLET. 275

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor a gyermek, testének valamelyik oldalával áll-bé a születésbe: meg-lehet esmerni az oldal és tsipő tson- tokról, mellyek között a vekonyak, (hor- patzok, lumbi) vagynak. Mind egy, ha melyjének valamelyik oldalfelével áll é elé, avagy valamelyik tsipő-tsonjtával: csak arra vigyázzon a Bába, melly felé áll a feje, lábai, melyje és háta? a mit könnyen lehet meg esmerni, ha egész kezével állását jól ki-keresi. Főképpen pedig annak ki-keresésében igyekezzék a Bába, melly-felé legyen a melyje fordulva? ne hogy lábait a hátán húzza alá; a mi könnyen megeshetik, kivált ha lábáival hátra felé vagyon fordulva. Mivel a gyermek igen fenn tellyesen kereftül fekszik; annál könnyebb a fordítás, ha melyjéről és hátsáról lábaihoz nyúl. De ha a gyermek, oldalának felső részével inkább állana elé; mélyen a méh' üregébe, főt majd fenekéig is kellene nyúlni, hogy lábait megragad- hassa.

S 2

Egyébb.

*) Lásd a XVIII. Tábl.

Egyébbképpen nem igen panászolkodhatik a Bába az illyeténformálag fekvő gyermeknek fordításáról, ha a viz-hartjának pattanása után jó darab idővel is kételenítetik meg-fordítani: mivel a testnek oldalai mellett, mellyek nem olly szélyesek mint a mely és hát, mindenkor könnyebben lehet a méh' száján által melyjéről lábailhoz nyúlani. Nem-is mindenkor szükséges, urkot reá vetni, annál kevésbbé a gyermeket viszsza emeliteni, ha lábait akarja keresni. Ha pedig a medentzének üregébe mezsze alá jött volna; tehát igyekezzék a Bába a forditást, melly itten nem olly bajos mint másutt, urokkal véghez vinni.

TIZEDIK SZAKASZ.

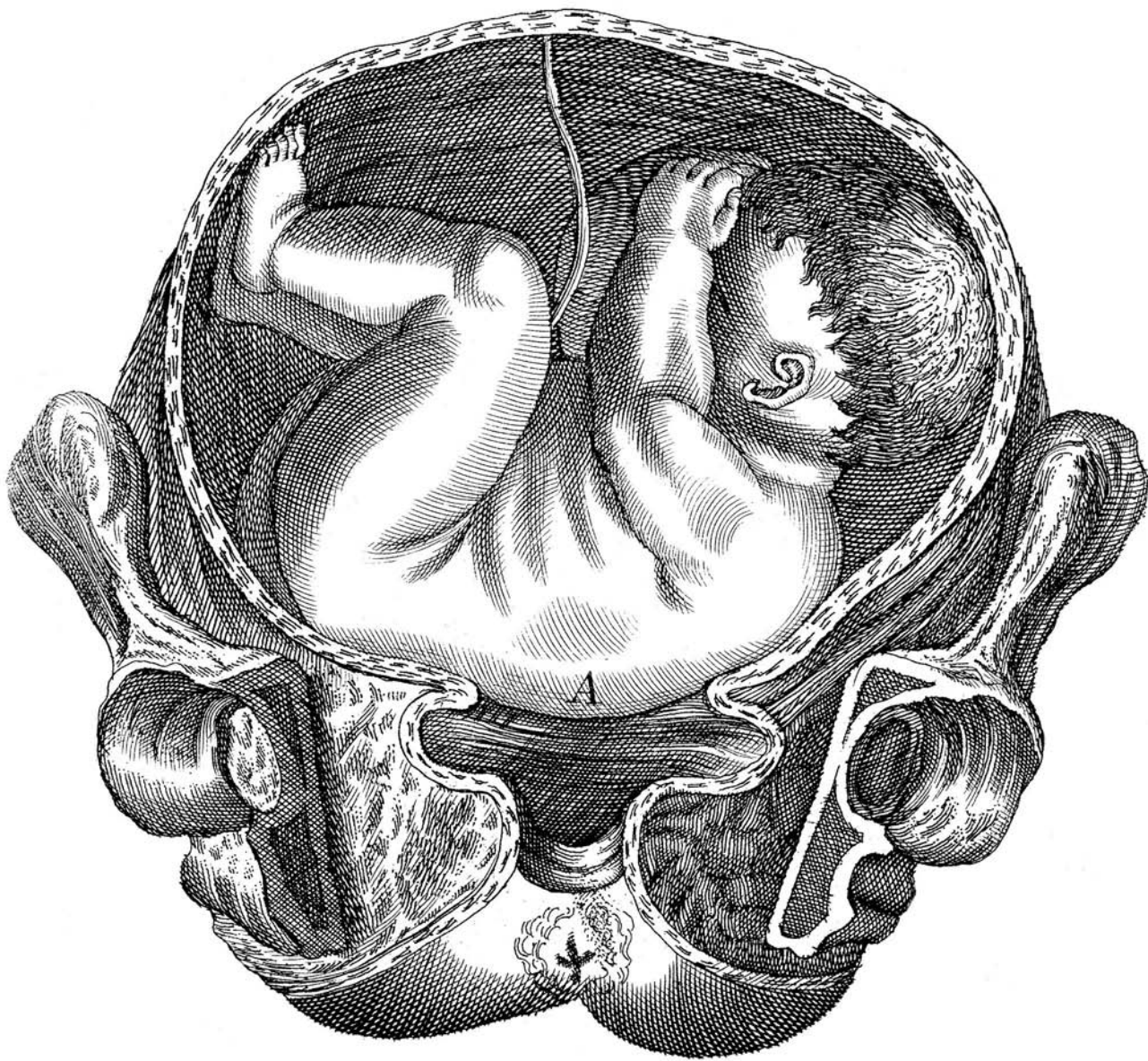
A' HÁT-SZÜLETÉSRL.

XIX. T Á B L A.

A. A' gyermek' hátának középfő része, mellyel a méh' szájába áll elé.

Ekkor jobb kezeddal fog'd meg a hátát, emeld fel a bal tsipő tsontra, hogy al-

ig. Tábl. 276. Lev.

A' HÁT. SZÜLET.

277

al-fele a méh' szájához effék valamenyire közelebb: ezután ugyan azon kezedd a kereszt-tsont mellett a meddig nyúlhat sz nyúl fel, és a szülőnek jobb oldalában fekvő lábait ragad meg, s huzz'd alá lassan a kereszt-tsont mellett.

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor a gyermek hátával áll a születésbe, meg lehet ésmérni háta gerintzének hegyes tsigáiról, melyeket a nyaktsigáktól fogva a far-tsikáig egyenes lineában érzni lehet. A' gyermek' hátának vagy alsóbb vagy felsőbb része állhat elé. Ha hátának alsó részével áll a méh' szája előtt; a hát-gerintznek tsigái mellett a tsipő-tsontokat érzni lehet: ha pedig felső, az az, melyjének hátulsó része állana elé; az oldal tsontokat, a vállnak lapotzkáit, és ezek között a hát-gerintznek tsigáit tapasztalhatni.

Mivel pedig a háta, szintén valamint más részek, négy formálag állhat elé: tehát azt-is tudni kell, hogy feje vagy lábai

S 3

elé

*) Lásd. a XIX. Tábl.

elé vagy hátra felé állanak - é, melly utólfő keresztül - való fekvés gyakorta tapasztaltatik. Vigyázzon ekkor a Bába a szülő hátsára, hogy elől nagy - é, vagy a két oldalán? De leg kevésbbé fog hibázni mégis, ha egész kezével vizsgálódik. Ha a gyermek vékonyjával és tsipő - tsontjaival áll inkább elé: csak nyúljon tovább, a míg oldal tsontjait érzi, a hol a melyje és feje fog lenni. Ha hátának felső része állana elé; egyik oldalán a nyaka - tsigáját, a másikan a vékonyját fogja találni: mellyek tudtára adják azon helyet, a hol lábai állanak.

Ha a víz - hártjának pattanása után mindjárt a fordításhoz fog a Bába; nem nehéz; mert igen fenn állván a gyermek, ugyantfak - is keresztül fekszik. Vigyázzon csak arra, hogy lábai nintsenek - é a far - tsikára fordulva, a mit ritkán tapasztalunk; mellyek többire a háts felett a méhnek fenekében vagynak. Ha annnakokáért hátának alsó része állot volna elé; kezével hátul felől az ágyékának tájéka mellett nyúljon jól fel a méhbe, és kezét valamenyire meg - hajtván, egyik, vagy mind két lábátis fogja meg és mint egy fél tizirkalomban hátra felé húzza alá a méh' hüvelyjébe.

Ezen

A' HÁT. SZÜLET.

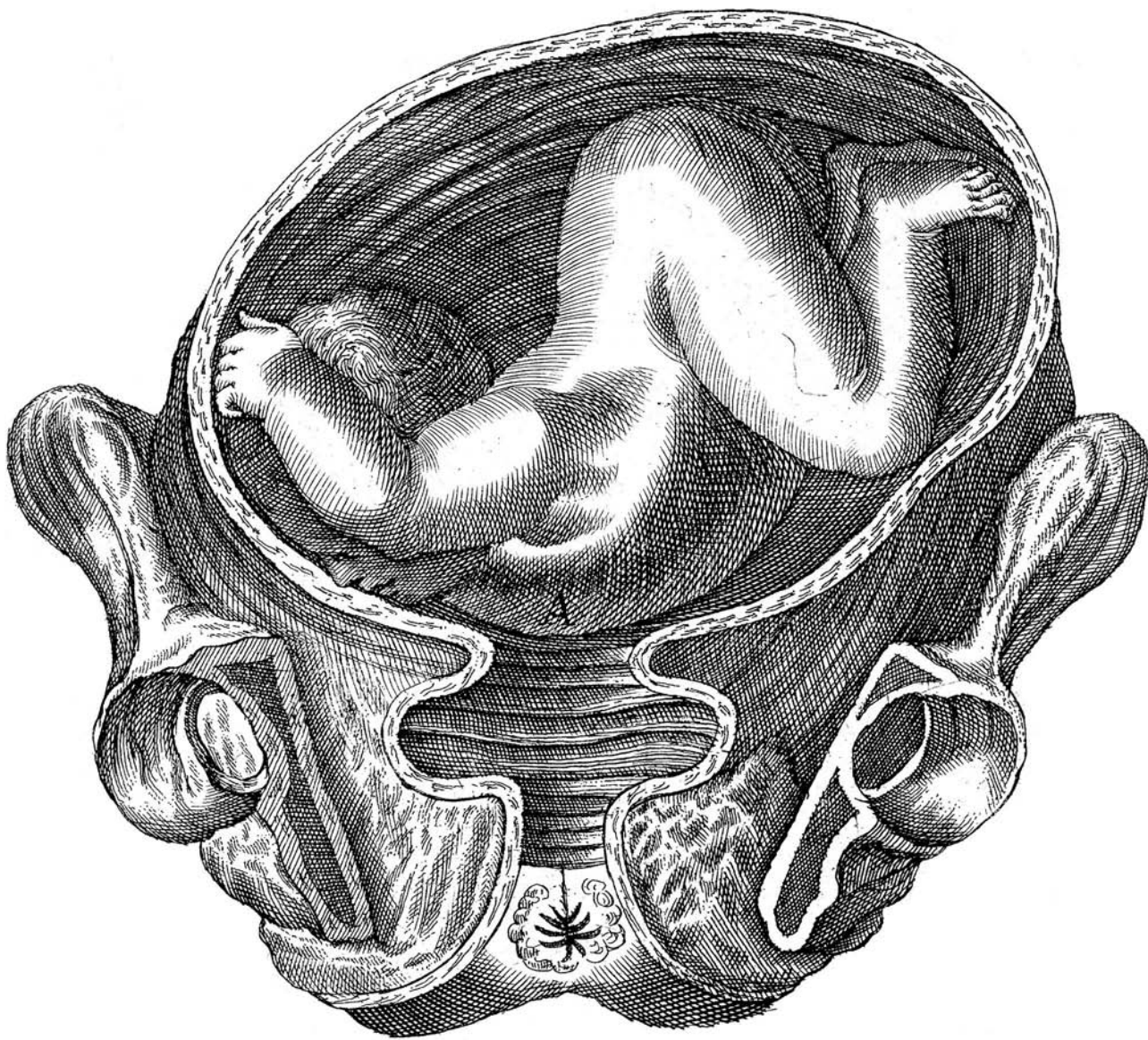
279

Ezen fogás által se meg - nem fordítván előre, se visszafordítván, a gyermeket egyszerre fordítja meg, és könnyen s hamar ki - húzhatja.

Ha hátának felső része állott volna elé: lábait olly könnyen el érni nem lehetne, *elsőben*: mivel igen messze, s a méhnek fenekében vagynak; *másadszor*: mivel kezével a melynek széles oldala mellet a méh' száján nem nyúlhat olly messze fel. Ekkor ragadja meg a hátát, és előre félre nem emelvén, fordítja úgy, hogy melyje esék hátra felé, és lábai a méhnek fenekéről jöjjenek alá: ezután melyjéről és hátsáról a lábaihoz nyúl, és ki - húzza. Némiellyek az ilyen születést far-tsik születésnek lenni tartják: de e nem mindenkor lehetséges: mert a hátát a méhnek szájától még-is valamenyire a feje felé lehet nyomítani, hogy a gyermeknek vékonyja mellett lábait könnyebben alá leheffen húzni. Ha pedig a gyermeket a régtől fogva el folytt vizek és a méhnek egybe fugorodása miatt meg-fordítani, és lábait nagy erőszak nélkül alá húzni nem lehetne; azon kell igyekezni, hogy meg-leheffen urkolni, és azután a fordítást, mint egyébbkor véghez vinni.

Ha pedig háta a bé - menetelbe olly mélyen alá nyomult volna, hogy egyik lábához - fem lehetne nyúlni; leg tanátsofabb volna az, hogy egyik karját huzza ki a Bába; melly által a meg dagadott háta a méh' szájától el-távozik, és a mely. jének egyik oldala jö a helyet alá, melly mellett kezével könnyebben nyúlhat bé, és az urkolás végett egyik lábát alá húzhatja.

De meg eshetik, hogy az időnek hofszja miatt az el folytt vizek, és a méhnek egybe fugorodása után, a gyermek' teste úgy egybe hajlot, és háta a medentzének bé - menetelébe annyira bé szorult, hogy kézzel lehetetlen a méh' száján által valamellyik karjához, annál kevésbbe lábához nyúlni, se pedig hátát nagy erőszak nélkül, melly által a méh' hüvelyjétől le szakadhat, viszfsza nyomni nem lehet. Ezen igen nehéz esetben a Bába egész kezével meg fogván a hátát, és egészfzen fel nem emelvén, mozgassa egyik oldaláról a másikra, s talám ezen gyakor mozgatas által szoros helyjéről ki - mozdithatja, és kezével ámbár igen bajosan, még - is a kereszt - tsoutnak tsúpjá mellett lévő valamellyik szegeletnél a méh' szájába bé - nyulhat,

A' MELY - SZÜLET.

281

hat, egyik karját alá húzhatja, és 'ezután a meg - irrt mód fzerént az urokkal megfordithatja.

Ha ezen próba - is hafzontalan volna; addig kell várnunk, a mig a gyermeknek be - fszorultt háta halála után a rothadás által meg - lágyul, s egybe esik, és ezután a méh száján könnyebben nyúlhat be, és fordithatja meg.

TIZENEGYEDIK SZAKASZ.

A' MELY - SZÜLETÉSRŐL.

XX. T Á B L A.

A. A' gyermek' melyje, mellyel a fzületésbe áll.

Itt a gyermek magától - is kerefztül fekszik. Bal kezedel, melyjét hátra nem emelvén, mindjárt lábaihoz nyúlhatnál, és egyiket a másik után alá húzhatnád: de ha, kivált erős fájdalmak alatt; lábaihoz nem nyúlhatnál; azt jóvaljuk, hogy bal kezeddal melyjét emelítsd előre a jobb tsi - pő - tsont felé fel, s annakutánna lábait az illendő mód fzerént húzz'd alá.

282 III. K. II. R. XI. SZAK.

MAGYARÁZAT.

*) A' gyermeknek a' méh' szájába elé álló melyjét, könnyen meg-ésmérheti a' Bába az oldal tsontokról, és ezeknek közepében találtató mely-tábláról. Külömb-külömbféleképpen állhat pedig elé, úgy, hogy feje a' szemérem tsontok felett, a' kereszt-tsontnak tsúpjá felett, avagy valamelyik tsipő-tsonton állhat; lábai pedig mindenkor ellenben által találtattnak. Hogy annakokáért meg-tudhassa a' Bába melyjének állását, fejének és lábainak hol-létét: tehát a' vizsgálódás végett bé dugott kezével a' szülő medentzéjének, és gyermek' melyjének egész környékét tapogassa ki, a' míg háfát meg találja, a' hol lábai-is fog-nak lenni.

Ezen keresztül fekvő, és a' természet-től alá fordultt melyjével meg fordítatott gyermeket igen könnyen ki lehet húzni. Tsak fogja meg a' Bába kezével mindjárt egyik lábát, s' azonban, hogy ezt alá húzza, a' gyermek melyjével és fejével tsak szaparán fel felé fordul; ezután a' másik
lá-

*) Lásd a' XX. Tábl.

A' MELY SZÜLET.

283

lábátis megkeresvén huzza - ki egészszén. De á mikor á melyje, egy néhány versbéli fájdmaktól á bé-menetelbe inkább alá-nyomattatott, és á méh egybe fugorodot részfzerént ; egyik lábának alá huzásával semmit sem fog tenni, á mig á másikat - is meg-nem kereli, egyszermind meg nem ragadja, és alá nem húzza : mivel á másik lába á bé menetelnek szélyjén áll, és így meg gátoltattván testének hajlása, far-tsikát á bé-menetelen alá nem húzhatja. Igaz dolog, melyjét valamenyire vízfza nyomítani lehetne, hogy lábát annál könnyebben húzhafla alá : de é nem szükfeges.

Ha mikor melyje á bé-menetelbe úgy alá nyomattatott volna, hogy valamellyik lábát nehezen találhatná-meg, á alá nem húzhatna á méh' hüvelyjébe : tehát igyekezzék azon, hogy az illendő mód szferent fordithafla meg á gyermeket az urokkal. Ha pedig á szölő-vizeknek régtől fogva való el folyása után, á méh olly erősen egybe fugorodot, melyje á medentzének üregébe bé-fzorult, és annyira megdagadott volna, hogy lehetetlen volna kézzel lábaihoz nyúlui : tehát fogja meg egyik karját és húzza alá, hogy á meg dagadott melyje á méh' szájától szabaduljon el, és
ennek

ennek valamellyik oldal része jöjjön alá. Ez által kezével több tágaflágra kap, lábához nyúlhat, s meg urkolhatja.

Ha pedig melyje a medentzének üregébe egészfzen alá nyomattatott, és annyira meg dagadtott volna, hogy minden igyekezettel is tellyes lehetetlen volna a méh' száján bé, és valamelly karjához nyúlni: addig kell várni, mig halála után melyje a rothadáftól meg kezdödvén emészttetni, meg lágyul és egybe esik; hogy a mostan említett mód fzerént a méh' száján által valamellyik karjához, avagy ezt még alá sem húzván, mindjárt valamellyik lábához nyúlhaſſon; melly mód által eddig még meg nem tsalatkoztam.

De meg eſhetnék, hogy a gyermek' testének halála után való egybe rokkanása utánis a medentzének ſzorofſága miatt kezével bé nem nyúlhatna: mellykor egyéb modunk nintſen, hanem hogy Bába Meſter által a melyjét bontaſſa-fel, hogy ennek ki üreſitetéſe után a méhbe nyúlhaſſon, és a meg holt gyermeket illendöképpen megfordithaſſa.

A'mikor az illyetén fel bontatott gyermeket ki akarja húzni, el ne felejtſe, hogy kezével a méhbe nyúljon, a gyermeknek fel

A' HAS-SZÜLET.

285

fel bontatott melyjét ezzel bé fedezze, és a gyermeket fedező kezével húzza ki; ne hogy az törtt hegyes oldal tsontoknak éles hegyei a méhnek száját vagy hüvelyjét meg fértfék.

TIZENKETTÖDIK SZAKASZ.

A' HAS-SZÜLETÉSRŐL.

XXI. T Á B L A.

- A. A' gyermeknek köldök kötele, melyről az elé-állott hafát lehet meg-
esmérni.
- B. Az elé-esett, és a szemérmen ki-füg-
gő köldök-kötél.
- C. Egyik lábának bokája a gyermek' há-
tára hajlot.

Ezen táblán a has születést példázzuk, mellyben a gyermek' feje a méhnek fene-
kében fel felé, melyje oldalfélt a bal tsipő
tsont felé, lábai pedig a jobb tsipő tsont
felé vagynak fordulva, és egyik a hátára
hajlot. Ekkor jobb kezettel, előre a
méh' hüvelyjébe a köldök kötelét vízfza
tévén, a hafáról nyúlj a gyermeknek tsomb-
jaiig

jaig, nyúlj tovább valamellyik térdjének hajlása alá, és hajtsd azon térdét a hafa felé; ezután nyúlj térdéről a bokájáig alá, fogd meg, és húzz'd alá a méh' hüvelyjébe. Ezen alá húzott lábnak belső szélyje mellett nyúlj be ismét, és húzz'd alá a máfikat - is a mostan meg-irtt mód szerént.

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor a gyermek hafával áll a méh' szájába, a közönséges jelek mellett következőkből lehet meg esmérni: a köldöknek kötele ki-esik, melynek a Bába utánna nyúlván, újjáival egyenesen a gyermeknek köldökéhez nyúlhat, és így hafát a lágyfágáról könnyen meg-lehet esmérni. Ezután vizsgálja azt ki a Bába, melly felé állanak a feje és lábai, mellyek elé és hátra felé avagy a tsipő tsontok felé-is egymásnak ellenébe állhatnak, mint egyéb állásokban.

Tapogassa újjával addig a hafának környékét, a mig melyjének oldal tsontjait, és melyjének tábláját érzi: mert a hol ezeket

*) Lásd a XXI. Tábl.

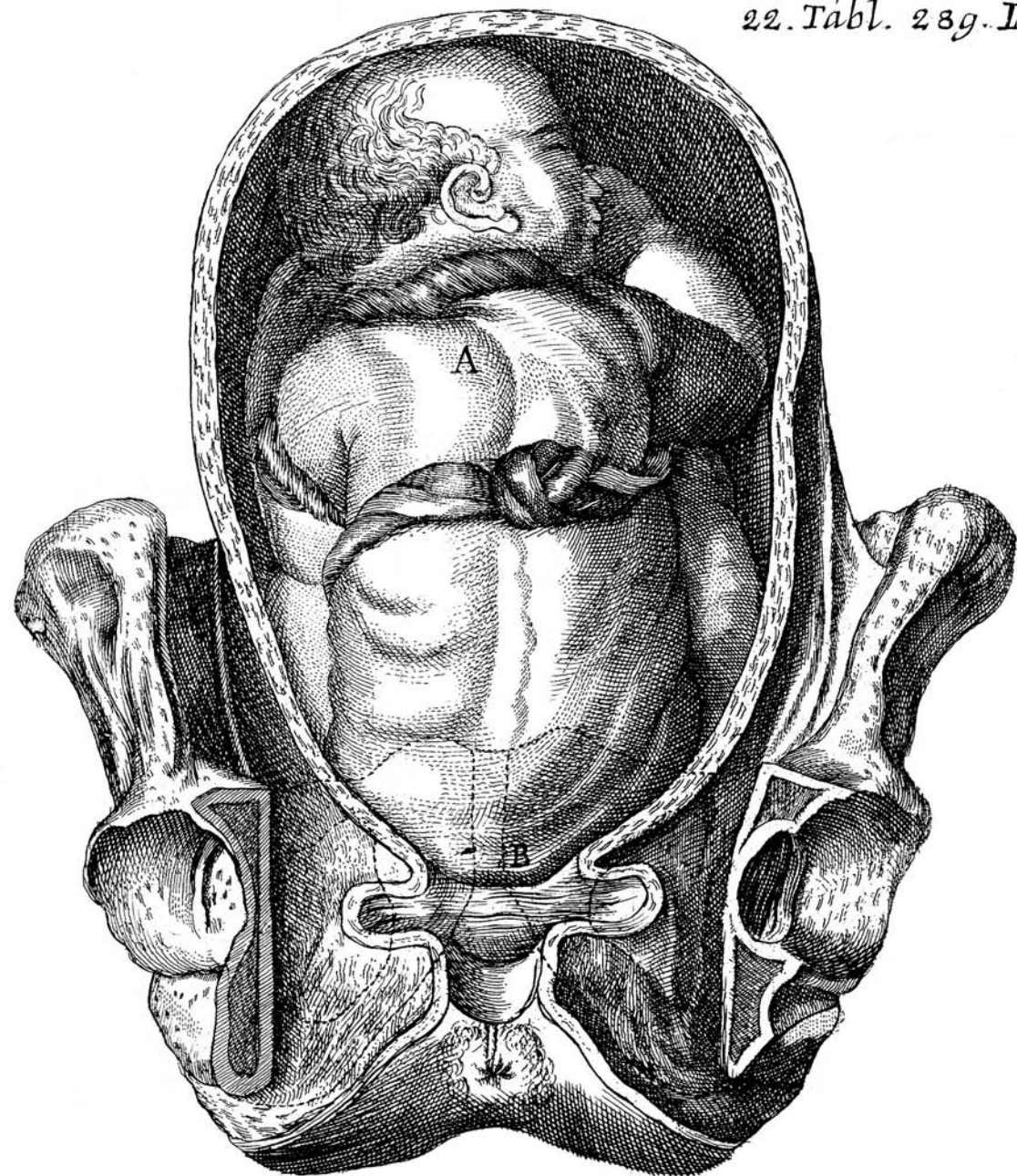
ket találja, ott vagyon a feje-is, és így keresse lábait ellenben által. Igen könnyű ekkor a fordítás : mivel a hafa fenn áll, lábai pedig a far-tsikra igen ritkán, hanem többire a hátra vagynak hajolva, és így könnyen meg-lehet találni. Nyúljon a Bába, hájáról a lábaihoz, fogja-meg, és alá húzván, a far-tsika a bé-menetelnek szélyjén alá, melyje és feje pedig fel a méhnek feneke felé fordul. Tsak vigyázzon arra, hogy lábait ne hirtelen, hanem lassan húzza-alá, ha ezek a kereszt tsontnak tsúpjá és feje a izemérem tsontok felett fekünnének : mivel ha hirtelen húzza könnyen alá húzható lábait, feje az elő hafnak tollas erejű (elastica vis) muskulussáinak ereje által a méhnek hátulról oldalát, a hol fok érzékeny nagy és kitsiny húros csoportok vagynak, megüti ; melly miatt a szülő erős és gyakran olly fokáig tartó ájulásba esik, hogy könnyen rajta segiteni nem mindjárt lehet. Azt se felejtse-el a Bába, hogy a szülőt oldalfélt fektesse kereszttül az ágyon, ha a gyermek' feje hátul a kereszt tsontnak tsúpjá felett, lábai pedig elől a izemérem tsontoknak kaptsjai felett fekünnének.

A' melly gyermek házával állot bé a születésbe, azt meg fordítani soha-fem nehéz ;

héz ; ha mindjárt későre hivattatott volna is a Bába a fordításra : mivel a hafa engedelmezebb, nem szorulhat olly keményen bé, s nem is rekesztheti el a Bába kezének annyira az útát ; hanem ámbár nehézséskén, még-is csak bé lehet a méh' száján nyúlni, és lábait ki-húzni.

Néha pedig lábai a far - tsikára fordultanak : fogja meg ekkor tzombjait térdjeihez közel, és hajtsa a hafa felé ; nyúljon azután tovább a lábaig, és egyiket a másik után húzza alá a méh' szájába.

Ha vizkorfágos a hafa, meg terhesezik a fordítás. Ennek vizkorfágát meg lehet esmérni, ha nagy és feszes, a bé-menetelt minden felől bé tölti, s ollyan mint a dob, s a köldök kötél is szintén vastag, és vizkorfágos. Ekkor menyiben csak lehet, a hasát vízfsza kell tolyni, a mig egyik lábát meg találhatván meg urkolhatja, s így egyik kezével húzza az urkolt lábát, a másikkal pedig a hasát tolja vízfsza, a mig a gyermek egészfzen megfordul. Ha pedig a hafa olly nagy, és e felett ollyképpen bé szorult volna, hogy se vízfsza tolyni, annál kevésbbé a vízfsza tolyás nélkül lábaihoz nyúlni nem lehetne: nintsen egyéb mód, hanem hogy Bába
Mestert

A' FAR-TSIK SZÜLET. 289

Mestert, vagy Borbélyt híváttván, ez a gyermek hasát meg-fúrja; vagy ha ilyen személyt találni nem lehetne, a Bába is, képtelenségnek határa nem lévén, mutató újjával a köldöke mellett csak furja meg a hasát, a mint a második könyv második részének hatodik szakaszában tanítottuk a vizkorfágos hafról. Mihellyen ki folyt a viznek egyik része; gyakran mind két lábat is kiveheti, s a gyermeket minden akadály nélkül ki-húzhatja.

TIZENHARMADIK SZAKASZ.

A' FAR-TSIK SZÜLETÉSÉRŐL.

XXII. T Á B L A.

- A. A' gyermek, mellynek nyaka és háta körül kerekedet a köldök köté.
- B. Ennek far - tsika egyenessen, a természetnek rendje szerént, hátra fordultt melyjével és házával, és házára fordultt lábaival áll-bé a születésbe.

Ha a gyermek kitűny, a medentze pedig tágas, a mit nem lehet mindenkor tö-

T

kél-

290 III. K. II. R., XIII. SZAK.

kélltetefen által látni : hagyjad ezen szü-
tést a természetnek erejére ; ha pedig nagy-
nak láttatik lenni a gyermek , fordítást
jovallunk inkább. Fog'd - meg jobbkezed-
del a gyermek' far - tsikát emeld fel a bal
tsipő tsontra , hátul felől nyúlj a lábaihoz,
s egyiket a másik után húzzd alá lassan a
méh' hüvelyjébe, s végezetre ki a szemér-
men. Ha pedig testének ki - húzattatása
után a köldök kötél , a mint ezen példá-
ból könnyen által lehet látni , akadályt
fzerzene : tehát kössd - meg, és a kötés fe-
lett metszd - el. De ezután tsak hamar
igyekezzél , hogy karjait, és fejét haladék
nélkül ki - húzhassad.

MAGYAR ÁZAT.

*) A' far - tsikkal - való születéseket
gyakran tapasztaljuk ; mellyek külömbfé-
geikre , avagy jó és rossz kimennteleikre
nézve mindenképpen a fő születésekhez ha-
hasonlitatthatnak. De hogy az illyetén
születéseknek könnyebbségeit mind az Anyá-
ra , mind pedig a gyermekre nézve, melly-
nek

*) Lásd a XXII. Tábl.

A' FAR-TSIK SZÜLET. 291

nek szerentés vagy szerentfétlen ki-mene-tele egyedül csak attól függ, ha a Bába a gyermek' állását, far-tsikának nagyfágát, és az ezek szerént intézendő segítséget tudja, oktalantul és szántszándékkal meg ne vesztegette: tehát az illyeténnel-való bánáft, ne csak tél-túl valónak, hanem terhesnek és fontosnak lenni tartsa. Azon igyekezzék főképpen a Bába, hogy fejét a far-tsikától jól meg-tudhassa különböztetni: mivel ennek a főhöz nagy hasonlatossága vagyon kerekfégével és kemény dagadásával; melly által a gondatlan és tudatlan Bábák gyakorta meg-tsalatkoznak.

Fejét a far-tsikától meg-lehet különböztetni a főnek hajáról és tsonos keménységéről, fejének tetején a lágyagyról, és feje koponyájának még egybe nem forradásától. A' far-tsik pedig 1) a vizhártyát meg nagyítja szélyefíti és feszíti, s a mihellyen é fel pattan, a ki-folyó viz fetét zöld minden roszsz szag nélkül: mivel a hasának egybe nyomattatása miatt a ganyé a vég-hurkán erővel nyomattatik-ki. De még-is nem mindenkor bizonyos, hogy a far-tsika állot elé, a mikor a szülő vizek illyen festettek: mert egyéb állásokban-is, főt a mikor a feje jól is áll, halála alatt

le ganyélván magát, a vizek elegyefek lehetnek illyetén ganyéval. 2) Far tsika húsofabb, és jóllehet kemény, még fintfen olly' kemény dagadása mint a főnek. 3) Egyik felén a nyitva lévő alfelét és a far - tsikat érzi ; ellenben áhal pedig a tzombjai között lévő hafadékát, és ennek közepében a gyermek' fzemérmét találja: mellyet a Bába meg tapogatván, igen szorgalmatosan távoztassa - el, hogy se ne húzza se ne nyomja ; mivel ez igen érzékeny rész lévén, könnyen meg - fértődhetik. A' mikor már nyilván látja, hogy far - tsika áll a születésbe, keressé - ki előre, hogy e nagyé vagy kitűny, a természetnek rendje ízerént, avagy az ellen, egyenestén áll - é, vagy pedig félen.

XXIII. T Á B L A.

- A. A' gyermek, lábaival az Anyja hafa felé fordult, és far - tsika a természetnek rendje ellen áll a születésbe.
B. B. A' Méhnek szája.

Két ágú oka vagyon ezen esetben a Bábának, hogy ezen far - tsik állásból lábbal - való születést tsináljon : Előben,

23. Tábl. 292. Lev.

A' FAR-TSIK SZÜLET. 293

ben, mivel a far-tsik nagynak láttatik lenni, s é felett a természetnek rendje ellen állé. Fog'd meg a far-tsikát jobb kezeddél, s emel'd a bal tsipő tsontra, azonban pedig far-tsikát, ha tsak lehetséges, fordíts'd úgy, hogy háta a szülőnek bal oldala fele forduljon, lábai pedig a jobb tsipő tsontnál a bé-menetelbe jöjjenek alá; fog'd meg ezután egyik lábát a másik után, s húzd ki mind a kettőt a méh' hüvelyjén, és a szemerimen.

MAGYARÁZAT.

* A' far-tsiknak, a természetnek rendje szerént, avagy az ellen-való elé állását meg-esmerheti a Bába a gyermeknek alfeléről, és a tzombjai között való hafadékról: mert a melly felé az alfele áll, ott vagyon a háta is, és a melly felé a két tzombok között való hafadékat találja; arra felé vagyon a gyermeknek hasa és melyje-is fordulva. A' mikor annakokáért alfelét a szemerem tsontok felé, a két tzombjai között való hafadékat pedig hátul

T 3

a szü-

*) Lásd a XXIII. Tábl.

294 III. K. II. R. XIII. SZAK.

â szülönék kereszt tsontja felé érzi : â természetnek rendje fzerént való születésnek nevezzük az ilyen far-tsik születést. Ha pedig alfele hátul, avagy valamelyik tsipő tsontnál áll ; â természetnek rendje ellen-való születéseknek nevezzük ezen három âgu far-tsik születéseket : mivel â gyermeket tsak karjáig és fejéig húzhatja ki, s nem tovább ; hanem testét előre meg kell fordítani hasával és melyjével az Anyának kereszt tsontja felé ; â mipedig igen bajos, s â gyermekekre nézve veszedelmes. Mindenek felett â far-tsiknak nagyságára kell vigyázni. Ha â szülő hasa meg nem rokkant, â méhnek szája lassan nyilatkozik, â vizhártya szélyes-fefzes, far-tsika â bemenetelt minden felől bé tölti, és az első fájdalmakra igen tapasztalhatatlanképpen nyomul alá : nem kell ekkor â far-tsiknak nagyságáról s â medentzének szorosságáról kételkedni ; következendöképpen â kettőnek egymáshoz való mértéke egyenetlen. A' far-tsikkal való születéseket részfzerént â természetnek munkájára lehet hagyni, részfzerént pedig â mesterfégnak segítségé által láb-születéseké kell tenni.

Ha

A' FAR-TSIK SZÜLET. 295

Ha far-tsika kitsíny, egyenesen áll, a szülő medentzéje tágas, ennek fájdalma és ereje vagyon ; tsúpán a természetnek munkájára kell hagyni a születést ; akár a természetnek rendje fzerént akár az ellen álljon elé a far-tsik. Szintén olly könnyen megyen véghez ez a születés, mintha fejével rendesen állana elé : hanem tsak arra vigyázzon a Bába, hogy a szülő nem a szülő-fzékben, hanem az ágyon kerefstül fektében szüljön : mert mihegyen ki jött a far-tsika, szintén úgy ki kell menteni a karjait, mint a láb-fzületésekben, hogy fejét-is ki lehegyen húzni. Igen káros és nehéz lenne a gyermeket a szülő-fzékben ki-húzni : mivel a Bába maga köteleffégét nehezen viheti véghez, s a gyermeket fellette alá felé kételenítettnek húzni, ha hátá gerintzét a szemérem tsontok alatt el nem akarja törni.

Az alatt, hogy a természetnek rendje fzerént a szemérmén bé-álló far-tsik elé jö ; a Bába a közhúft tartsa jól hátra ; azután mind két kezén lévő horog módjára meg horgasztott mutató ujjaival nyúljon a gyermeknek ágyékaiba, és a szülőnek szüntelen-való nyögő erőlködése alatt húzza far-tsikát addig, a mig a háfára lapult lábai

magoktól alá esnek, és húzza ki egészfzen a gyermeket, mint a láb születésnél meg fogjuk irni. Sok Bábák azon igyekeznek, hogy lábait vehessék elébb ki; de e nem tanátfos: mert ha a lábak mindjárt nem engednek; valamellyiket erőszakkal el törhetik, avagy a közhúst el szakaszthatják. Azért leg bátorfágosabb az, hogy far-tsikát húzza addig, a mig a hasát ki húzhatta, és lábai magoktól, ki jövén a szemérmen, le esnek.

Ha a természetnek rendje ellen - elé állott far - tsikát, kitsínysege miatt elé vagy oldalfélt fordultt hasával és lábaival a természetnek munkájára hagyta a Bába: tselekedje szintén azt, a mit a természeti rendes far - tsik születésről mondtunk; tsak hogy far - tsikát mihellyen a szemérmen elé jöt, mind két kezeivel meg fogván, fordítsa úgy, hogy melyje és hasa a szülőnek kerelsz tsontra felé, és tovább ki húzván far - tsikát, lábaiis szintén arra felé a köz hús felett jöjjenek - ki.

Ha far - tsika nagy; minden haladék nélkül valamellyik tsipő tsontra emelvén, lábainál fogva kellene ki húzni: mert egyébbképpen fel akadna a medentzében. Az illyetén születés felette terhes lehet, és egy
nehány

A' FAR-TSIK SZÜLET.

297

nehány napokig-is tarthat ; a szülő a nagy erőlködésben szörnyen meg erőtlenedik, szülő részei felette ki nyúlnak, meg tsipettnek, és így út mutattatik az erre következő gyuladásra, és ha far-tsika a hosszús és kénos erőlködésekre végezetre ki-is ront, bizonyosan el szakad a közhús. Gyakran gyuladás támad, vagy egyéb gonosz nyavalyák követik ezen nehéz szülést. A' gyermek az életnek veszedelmében forog, hufos far-tsika a háfára lapult lábai miatt fejénél nagyobb lévén, a bemenetelbe erőssen bé nyomul és szorul, mind inkább meg dagad, köldökének kötele meg tsipettetik, s végezetre meg-hal a gyermek avagy ha elevenen is születtetik, szánakozásra méltó egész teste : mert az alfele, tzombjai, hátának egyik része, hafa, s kivált a férjfi gyermeknek szemérme erőssen nyomattatván, feketén, főt az emésztő tüztől is (gangræna) meg kezdve találtattak.

Sokkal rosszabb még, ha far-tsika mozdulhatatlanul akad-meg a medentzének üregében, és kézzel éppen nem, hanem fzerszámokkal, s ezekkel-is igen bajosan kell ki-húzni. Az illyetén nagy far-tsikat annakokáért, állásának külömbfégére éppen

nem nézvén, a mikor még a bé menetel felett áll, mindjárt valamellyik tsipő tsontra kell emelni. Ha lábai elé, vagy hátra felé vagynak; far-tsikát egész kézzel meg ragadván, emelje-fel a tsipő tsontra, meg fordítván azonban egyszeršmind, hogy háta egyik, lábai pedig a másik tsipő tsont felé essenek.

A' far-tsiknak más más két álláfakor, a mikor a háta egyik, lábai pedig a másik tsipő tsont-felé vagynak fordulva, emelje a far-tsikát azon tsipő tsontra, melly felé háta vagyon fordulva; azután lábait meg ragadván, húzza alá a méh' hüvelyjébe. Némellyek, minekelötte a far-tsikat a tsipő-tsontra emelték volna, azt próbálgatják, hogy lábait alá húzhassák: de e nem tanátfos; mivel többire a far-tsik mellett a méhbe igen nehezen lehet a kézzel nyúlani, a lábait annál nehezebben, főt néha törve is lehet ki-húzni.

De ha a nagy far-tsika már a medentzének üregébeis alá jött volna, és vízfő nem lehetne nyomitani a méh' el szakadásának félelme miatt; tehát ezzel-is szintén úgy kell bánni, mint a fővel-való nehéz születéssel. A' szülő, fájdalombaiban erőlködjék lassan, és illendőképpen. Ha véres

A' FAR-TSIK SZÜLET. 299

res a szülő, eret kell a karján vágni, hogy a gyuladást meg leheffen előzni, többször is egyfzernél, ha a környül álló dolgok meg kívánják. A' gyermeket, mellynek halálatól méltán lehet tartani, kételenfég-kereftféggel kell meg kereftelni az-Anyjában. Egyébb iránt várakozni kell a míg a fájdalmaktól far-tsika mind inkább alább nyomul. Ha a méh' hüvelyje száraz és dagadt; nyálas és olajjas nedveflégeket kell beléje fofatni. Ha ereje és fájdalmai a hofzfzas és terhes szülő munkálódás miatt, fogyatkoznának; meg kell újjítani.

Valameddig ereje és fájdalmai tellyesféggel el-nem fogyatkoznak, sem egyébb nyavalyás változások a szülést inkább meg-nem terhesitik, és far-tsika, az ágyon kereftül feküve erőlködvén a fájdalmakban, valamenyire alább nyomul; addig reménysége lehet még a Bábának, hogy véghez megyen a szülés, ha két s három napokig tart-is: de a gyermek többire halva születetik, s a közhús majd mindenkor elszakad; akár millyen szorgalmatosan tartsa vízfza. Ha mikor far-tsika a szemérmen ki jött; horog módra horgasztott mutató újjait, horgaszfza ágyékaiba, és hogy kijöve-

300 III. K. II. R. XIII. SZAK.

jövetelét meg könnyebbitheffe, s az erőtlen szülőt erőlködéseiben meg kiméllheffe, húzza addig a mig lábai ki-esnek.

Ha far-tsika a természetnek rendje ellen-való állásában ki jött volna, ne fordítsa azon mód fzerént, mint fellyebb emlékeztünk a kitsiny far-tsikról: hanem húzza addig, a mig lábai magoktól ki-esnek; azután nyúljon egyik markával a hafára és melyjére, a másikkal a hátára, és így fordítsa meg lassan a testet, a mig hafa és melyje a közhús felé fordult, és így végezetre húzza egészfézen-ki.

Ha pedig far-tsika olly nagy, és annyira dagadot volna meg a medentzének üregében, hogy a szülőnek leg erősebb fájdalmaira és erőlködésére sem nyomulna alább, és végezetre mozdulhatatlanképpen szorult volna bé: nem tsak felette terhes, hanem veszedelmes-is léfzen a szülés. A' gyermeknek halála után, far-tsika meglágyulván és egybe esvén, meg próbálhatja, hogy újjait változtattva ágyékaiba horgaszthassa, és a szülőnek nagy erőlködése alatt far-tsikát addig húzhasa-ki, a mig mind a két újjait ágyékaiba horgaszthatja, és egészfézen ki-húzhatja. De e szörnyű munkában áll, s gyakorta minden igyekezet

A' FAR-TSIK SZÜLET. 301

zett mellett-fem lehet semmit fegiteni. Ha azért minden probák haszontalanok vólnának; nintsen egyéb út és mód, hanem hogy egy okos és értelmes Bába Mester, ámbár elég bajjal, far-tsikát szerfzámokkal még-is ki-húzhassa.

A' far-tsik is, valamint a fő, a medentzének bé-menetelébe félen állhat bé. Ekkor tsak egyik fegge tzimpáját érzi. Vagy nagy, vagy kitsiny legyen bár, s álljon ámbár a természetnek rendje szerént avagy az ellen; leg bátorfágosabb, hogy lábait kereffe. De ha far-tsika félen-állásban a medentzének üregébe olly mélyen jöt vólna alá, hogy egyik lábát alig, a másikat pedig tellyefféggel alá nem lehetne húzni: igyekezzék azon, hogy a hasára lapultt másik tzombjának ágyekát megtalálhassa, mutató újját beleje horgaszthassa, és alá-húzhassa; azonban pedig a más kezével a ki függő lábát húzza egyfzeršmind.

Ha a far-tsiknak kitsinyfégéről, és ennek általmehetőfégéről kételkedik a Bába; azt jovalljuk, hogy inkább kereffe lábait, mintsem hogy az Anyát gyermekével együtt veszedelemnek forfára vessse: mert igen könnyen meg tsalatkozhatik, a
mikor

302 III. K. II. R. XIV. SZAK.

mikor nagy és dagadtt lévén a far - tsika,
erről bizonyos ítéletet akar tenni.

TIZENNEGYEDIK SZAKASZ.

A' TÉRD - SZÜLETÉSÉRŐL.

XXIV. T Á B L A.

A. A. A' gyermek mind a két térdjeivel
áll a méh' szájába.

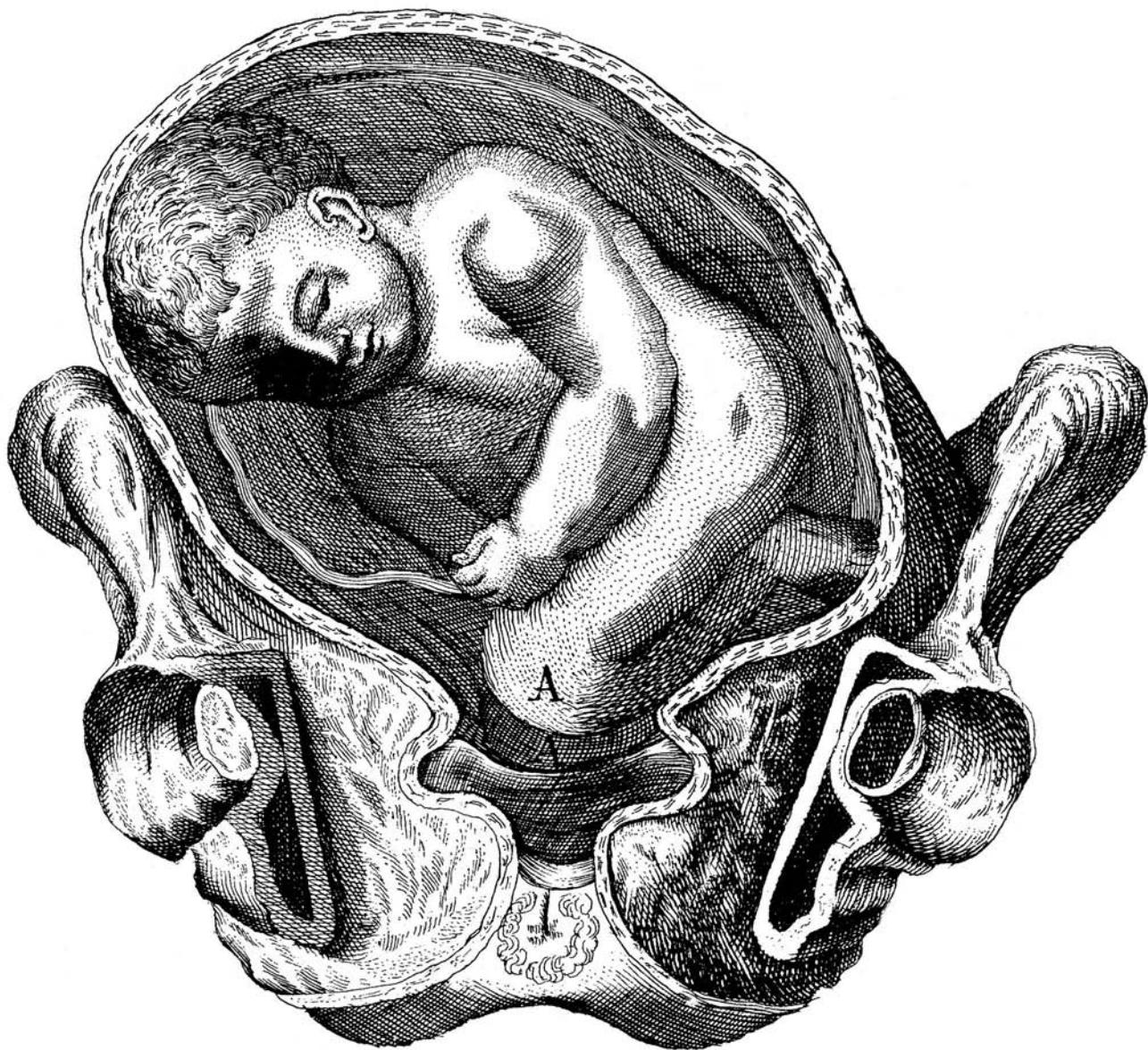
Bal kezeddal egyik térdjét a másik
után ragad'd-meg, hajtsd a hasa felé, és
egyik bokáját a másik után húzd alá.

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor egyik, vagy mind két
térdjeivel is áll-elé a gyermek a méh' szá-
jába; kitűny kerek részt érez a Bába, melly
között hajlás avagy hasadék vagyon, és
ez a gyermek' izemérméhez mutat útát.
Térdjeit könyökeivel könnyen el nem tse-
rel-

*) Lásd a XXIV. Tábl.

24. Tábl. 302. Lev.

A' TÉRD-SZÜLET.

303

rélheti a Bába : mivel könyökei hegyesek, és igen ritkán állanak mind együtt elé a méh' szájába.

Annyi féle módra állhatnak elé a gyermeknek térdjei, a menyi tájékaik felé fordul a medentzének, a gyermek' hafa és melyje. Leg-könnyebbek mindenek között a térd-születések, és nem igen bajosak. Egyik térdjét a másik után hajtja a hafa felé, és ezután lábait a szülőnek tsipő tsontjaihoz nem talzítván húzza alá. De a nem tanátfos, hogy mutató ujjait térdjeinek hajlásába horgaszsa, és térdjeit így húzza - ki : mert ha erőssen húzza, valamelyik tzombját vagy lábát el - törheti. Ha pedig ezek a medentzének üregébe már alá jöttek volna, a lábait, vízszes nem hajthatván a térd, hajtásnak meg gátoltatása miatt alá nem lehetne húzni : tehát változtatva, egyik térdjét a másik után addig húzhatja a szülőnek fokszori erőlködése alatt, a míg lábaival együtt ki-jöttek a szermén.

De ha csak egyik térdjével állana - elé a méh' szájába, annál hamarabb törhetné el a lábát avagy meg károfithatná hajlását, ha ezen térdjét testének ki-húzása végett erőssen húzná : mivel a másik lába, melly

â far- tsikára lapulhatot, avagy â bé- me-
netel felett valamellyik tsontban meg akad-
hatot, nagyon ellent áll. Ekkor az elé
álló térdjét elfőben hajtsa- meg, s húzza
alá â lábát ; ezután ezen lábának belső
ízélyje mellett nyúljon â másiknak - is után-
na, s keressse meg.

TIZENÖTÖDIK SZAKASZ.

A' LÁB-SZÜLETÉSÉRŐL.

XXV. T Á B L A.

A. A. A' gyermek lábaival áll - bé â méh'
szájába.

Ekkor egyik lábát â másik után fogd
meg, s húzz'd ki â méh száján â méh' hü-
velyjébe alá ; ezután hüvelykdeddel és kö-
zép újjoddal (mutató újjodat ezek közé té-
vén) fogd - meg mind â két lábait, s húzd
ki â szemérmén â térdekig. De jól meg
nézzd, melly felé állnak lábának újjai
és farka , hogy lábait meg fordithassad,
farkát az Anyjának hafa , lába - újjait pedig
közhufa felé hozhassad.

MAGYA-

25. Tabl. 304. Lev.

MAGYAR ÁZAT.

*) A' mikor a Bába a fordítás után a gyermek' lábait meg-találta, a méhnek hüvelyjébe alá húzta, avagy magoktól állottanak-elé a méh' szájába ; láb-születésnek szoktuk nevezni.

A' természetnek rendje ellen-való születéseknek közönséges, itten-is megjelenő jelei mellett, a Bába a lágy viz hárttyában egy kitfiny részt érez, ha egyik lába állot csak elé, ha pedig kettőt mind a kettő. De mivel ezen rélzek, egyik, vagy mind két kezeis lehetnek ; tehát nem kell a méh szájában lévő ezen kitfiny izetskéket mindjárt húzni ; hanem joll ki-kell a tapogatás által keresni. A' lábait a Bába a lábújjakról esmerheti-meg, mellyek sokkal kisszebbek, rövidebbek, és közelebbek egymáshoz, mint a kéznek újjai ; boka tsontját, és farkát érezheti, mellyek által leg bizonyosabban különböztetheti-meg lábait a kezeitől.

Ha

*) Lászd a XXV. Tábl.

U

Ha tsak egyik lába állot volna elé a méh' szájába ; nem szabad a gyermeket tsak egyik lábánál fogva, mellynek hajlásait könnyen meg lehet bántani, avagy meg-is szakasztani, ki-húzni : hanem húzza alá a méh' küvelyjébe, és ezen lábának belső oldala mellett nyuljon a szemérméig, keresse-meg a másadik lábát-is, és húzza alá a másikkhoz. Ha pedig valamellyik lába a fájdalmas erőlködéstől, avagy a Bábának kezétől annyira alá nyomattatott vagy húzattatott volna, hogy a másadik lábát, talám a medentzének szorossága miatt alá nem utasíthatná ; ; tehát nagyobb tágasfágnak tsinálása végett a gyermek' testét valamenyire nyomítsa vízszra, ezután hajtsa a hasa felé a hátára nyomulhatott lábát, s húzza-alá a másikkhoz.

De ha a szülő fájdalmainak és nyögésének nagy erőszaka miatt, far-tsikát nem lehetne tovább vízszra nyomítani, és illyformálag a hasára lapulhatott másadik lábát el törés nélkül éppen alá nem lehetne húzni : egy vagy két újját a gyermek ágyékába horgasztván, húzza ezt a másik kifüggő lábával együtt, s vigye így véghez a izületésnek munkáját.

Ha

A' LÁB - SZÜLET.

307

Ha mind a két lábaival áll elé a méh' szájába ; fogja ezeket a boka tsont felett meg. De hogy ezeket egybe ne nyomja és meg-ne sértse ; tegye műtató újját a két lába közé , és a többi újjaival ne tovább, hanem csak a térdjéig húzza ki : mivel ha lábai természetnek rendje ellen állanak elé ; nem lehet osztán olly könnyen meg fordítani , és lába - újjait az Anyjának dereka felé igazítani , kivált ha minden vigyázás nélkül felette mészfe , főt a far - tsikáig is ki - húzta volna.

Mihellyen a bokáji a szemérmén ki jöttek , keresztelje - meg. Ha lába - újjait az Anyjának köz húsa - felé , a farkát a szemérem - tsontjai - felé találja : természetnek rendje szerént való láb születés ez ; mellyet a természet , ha a gyermek kitsiny , gyakorta magától igen könnyen végez : s a Bábanak ekkor nintsen egyéb dolga , hanem hogy az Anyának lábai között fekvő gyermeknek köldökét el - metsze és a gyermeket el - vegye.

Ha a gyermek tökéletes idejű , avagy nagy , és a medentze keskeny volna : a far - tsikánál nehezen fog alá b jöni. Azért a Bába a szerentfésen meg - fordítatott , de a világra halva jövő gyermeket , ha ennek

ki huzásában torha lassu, és nem vólt elég regulás, húzza á következő mód szerint ki. Fogja-meg lábait mind két kezével ollyformálag, hogy hüvelykei á farka felébe essenek, á többi újjait pedig á lábára kaptfolhassa, húzza alá lábait á térdein fellyel, és így nyúlván á tzombjaihoz, húzza - ki á far - tsikáig.

Gyakorta tapasztaljuk, hogy egyik lába á rea urkolodot köldök-kötél miatt rövidebb, és nem lehet olly könnyen ki húzni, mint á másikat; avagy á gyermek meg - nyergelte á köldök - kötelet, az az lábai között vagyon: ekkor á gyermeket ne húzza tovább alá; mivel á köldök kötelet á gyermek' hasából ki szakaszthatná avagy á mássát á méhtől idő előtt választhatná-le, és így á vér folyás miatt meg halhatna: hanem á köldök - kötelet á hátán húzza alább, á küllyébb, és á meg - hajtott lábát urkolja - ki belölle. Meg - eshetik az is, hogy meg - születtettvén már á hasa, á gyermeket á nyakára kerekedett avagy rövid köldök - kötele miatt az említett okból küllyébb nem szabad húzni: ekkor azért előre kösse meg két helyen á köldök - kötelet, á ezen két kötés között az ollóval metssze el; azután száraz ruhákat téfzen

A' LÁB-SZÜLET.

309

â kövér és fik testû gyermeknek teste körül, s maga felé húzván s forgatván - is, végezetre â karjáig és fejéig ki húzza. Néha ki nem lehet húzni â gyermek' fejét, ha előre egyik, vagy mind két (karjait - is ki nem szabadítja, mellyek az ábrázatján, vagy fejének hátulso részén állhatnak: â pedig akkor esik - meg, â mikor lábaival â természetnek rendje ellen elé álló gyermeket úgy fordítja meg, hogy ábrázata és melyje â szülõnek háta felé esik, s ekkor egyik karja â hátára és nyaka - tsigájára, â málik â melyjére nyomul.

A' leg több gyermekek ekkor ámbár jól és szaparán forditattanak - meg; köldök - köteleknek egybe nyomattatása miatt még is meg - halnak, ha azon nem igyekezik â Bába, hogy fejét igen hirtelen ki húzhassa; ezen fogásban pedig â leg kevesebb Bábák jártak és költek. Hogy azért fejét könnyen és hamar húzhassa - ki; karjait előre szabadítsa - ki. Némeltyek â gyermek' fejét, ha â kitfíny, és â medentze tágas, karjaival együtt húzzák ki; â mit nem jóvallunk: mert ha kitfíny â feje, és tágas â medentze; karjait könnyen ki - veheti: ha pedig nagy â feje; annál kevésbé viheti dolgát véghez, ha előre ki nem

310 III. K. II. R. XV. SZAK.

húzta. Azért szabadítsa azon karját előre ki, melly a vég hurkához leg közelebb áll. Ha p. o. a jobb karját akarná ki szabadítani; tartsa a gyermek' testét egy kevéssé fel és bal felé, hogy kaphasson több tagasságra; annakutánna mutató újjával, avagy néha egész kezével is, ha t. i. mellette vagyon még a karja, nyúljon a válláról a könyökéig, és karját az ábrázatja és a kereszt-tsontnak tsüpjá között nyomítsa által a jobb tsipő tsontig, s innét a melyjén húzza alább, és ki a szemérmén. Ha a Bába mutató újjával a gyermek' karját az ábrázatja előtt el nyomította volna ugyan; de alább nem húzhatná: tehát tartsa a gyermek' testét jobb kezével, és vegye ki a másik kezének ujjaival a karját. Arra pedig nagy szorgalmatossággal vigyázzanak gondot a Bábák, hogy karját soha sem egyenesen, hanem mindenkor ábrázatja felébe vivén, úgy igyekezzenek azután ki-húzni: mert egyébbképpen a bé-menetelnek szélyjére nyomulna erőssen, s többire el-is törnék.

A' másik karját válassza szintén úgy ki, mint az első: de ha az első karjának alá huzattatásakor a méh' száját feszessenek és egybe sűrűsödnek lenni találná; hagyja addig benne a másik karját, a míg a sűrűsödés

A' LÁB-SZÜLET.

311

rodás el-múlik, és meg lágyul a méh' szája, hogy nyakának bártfak egyik részét szabadithassa meg a főjtástól, és így a gyermeket meg-oltalmazhassa a gutta ütéstől: ezeknek utánna a gyermek' testét tartja egy fegítő, s azon igyekezik, hogy fejét húzhassa egészfzen ki.

Nemelly Bábák a gyermeket vállainál mind két kezeikkel ragadják - meg, és tehetségek szerént húzzák; de illyeténformálag a fejét gyakorta úgy le-szakaszthatják, hogy csak a bőr tartja: mivel a fő, ha e nagy, és hozzája képest a medentze keskenyebb, vagy a bé-menetelben akadáhat - meg, vagy pedig ajaka a kereft tsontnak tsúpján állhat; így nagy ellenzője vagyon, következendőképpen az egész erő a nyaknak tsigáira esik, és nyakának meg szakasztatását okozza. Hogy annakokaért fejét nem csak könnyen és hamar, hanem az el szakasztásnak veszedelme nélkül-is ki-leheffen húzni; egyik kezén lévő mutató és közép ujját dugja a gyermek' szájába, a málik kezén lévő ujjait pedig villa formálag ki terjesztvén nyújtfa-fel mind a két lapotzkájára a nyaka mellé. Ha ki-huzattatását a nyaka körül kerekedett köldök-kötél gátlaná meg; előre meg köt-

ni, és le metfzeni kellene azt. Ennek utánna húzza az állát alá a melyjére, hogy ábrázatja a kereszt-tsontnak tsúpjá alatt a kereszt-tsont ürességébe jöheffen: ezt továbbá meg segíti az - is, ha a szemérem tsontok alá nyújtott két úijaival, a gyermek' fejének hátulfo részét hátra felé, a kereszt-tsontnak ürességébe nyomítja: a második húzást a vállaira tett kezével vífzi véghez, valamenyire alá felé. Illyeténformálag a szülonek nagy erőlködése alatt, húzza egyfzer a gyermek' száját másfzor a vállát mind addig, a mig a feje a medentzének üregébe, és a ki menetelen alá jö, mellyen húzza szintén úgy, de fel felé ki, hogy fejének hátulfo részét, szintén mint a természetnek rendje fzerént-való születésekben, a szemérem tsontok között, úgy valamint a tengely a kerék torkában áll, ábrázatját pedig a segitötöl vífzsa tarandó köz húson előre, és végezetre az egész fejét ki húzhafla a szeméremből. A' főnek ki huzálában a természetet kell követni; melly fellyelről alá, azután elé, és végezetre fel felé nyomja: szintén így kell az illyetén születésekben fejét a bé-menetelen alá, a medentzének üregében elé, és a ki menetelben fel felé igazítani, következen-

A' LÁB-SZÜLET.

313

kezendőképpen tökéletesen a keresztsontnak és far-tsiknak horgadásaik szerént ki húzni.

Ha pedig a fejét, melly nagy és a medentze kitfiny lehet, ábrázatjával hátul a bé-menetelen alá húzni nem lehetne, avagy ha az alsó álla a keresztsontnak tsúpjában akadot volna meg: a Bába két újjával a gyermek' szájába, avagy a mellé nyúlván, nyomja - el ábrázatját a keresztsontnak tsúpjától félen; melly által fejének nagyobb része a szoros helyről tágasba, u. m. a tsipő tsontok közé esik. A' mihellyen már a fejét, mellyet itten nem kell fel és alá felé, hanem majd egyik, majd másik oldala felé húzni, a bé-menetelen végezetre a medentzének üregébe, a ki menetelig vihette; tehát ábrázatját a szájába tett ujjaival fordítsa ismét hátra a far-tsik felé, a melly engedvén, a ki menetelt elől felőlről hátra felé meg-tágasítja, és utóljára a fellyebb meg irtt mód szerént fejét húzza - ki a szeméremből. Illyeténformálag bánván a Bába, ha ábrázatját a bé-menetelen félre viheti alá, és a keresztsontnak kerek üreségébe illendőképpen fordítja; nagy avagy közep mértékű fejeket - is a szoros medentzéből fok baj nélkül húzhat - ki. A' leg

314 III. K. II. R. XV. SZAK.

több Bábák, fejét a ki menetelen, a helyett hogy alól felőlről húznák fel felé ki, mindenkor csak egyenest elé - huzzák : de így lehetetlen, hogy véghez menyjen a szülés. Az erő mellett itt több kézfég, és alkalmaztatás kívántatik - meg.

Természetnek rendje ellen - való láb - születésnek azt hívjuk, a mikor a gyermeknek a szemérmén ki huzattatott lábai úgy fekszenek, hogy lába újjai az Anyja szemérem - tsontjai, avagy oldalfélt valamellyik tsipő - tsontja felé állanak : mivel ha lába újjai az Anyja szemérem tsontjai felé vagynak fordulva ; alfo álla a szemérem tsontoknak szélyjeiben meg akad : ha pedig valamellyik tsipő tsont felé állanak ; két vállai az Anyja szemérem - tsontjainak kapotfa és a kereszt tsontnak tsúpjá között meg akadnak, és így a gyermek csak karjaiig és fejéig születtetthetik.

Az illetén állásban a Bába a gyermeket ki - ne húzza tovább, hanem fordítsa előre úgy meg, hogy háta melyje és ábrázatja az Anyjának kereszt tontja felé esék hátra. A' fordítást pedig vigye következőképpen véghez : Ragadja - meg a gyermeknek térdjéig ki jött lábait mind két kezeivel, és egyiket a másikra hajtván fordítsa

ditfa a felé, melly felé lába - ujjai állottanak inkább, a mig lába újjai a köz - hús felé vagynak fordulva. Ha pedig lába újjai a fzemérem tsontok felé egyenesen állannak - fel, és a gyermek tökéletesen a hátán fekünnék : mind egy, akár melly felé forditfa lábait.

A' fordítás közben következendő dolgokat jegyezzen meg magának a Bába : *elsőben* : a fordításhoz a szülőnek szülő fájdalmai alatt soha se nyúljon : mivel a fájdalmak alatt egybe futorodott méh a gyermek' testét fel tartóztatja, s a fordítást meg ellenzi ; *másadszor* : az alatt hogy lábait meg fordítja, soha se húzza ki felé : mivel így teste soha sem fordulhat tökéletesen meg, hanem mindenkor félen jö ki ; *harmadszor* : lábait, ámbár ha tökéletesen meg is fordította, és lábai a köz - hús felé állanak, forditfa még - inkább meg, és illendő helyjére forditfa ismét vissza, azért, hogy a gyermek' teste, melyet nem olly könnyen és tökéletesen lehet meg - fordítani, mint lábainak nagyon hajló izeit, halával és melyjével az Anyja hátára forduljon tökéletesen, és szintén úgy, mint lábai az illendő rendbe hozattassék.

Ha

316 III. K. II. R. XV. SZAK.

Ha a gyermek' lábai a természetnek rendje ellen - való illetén állásában a szemérmén egészfzen ki - jöttek, és far - tsika a medentzének ki - menetelében volna ; sokkal nehezebben lehet a gyermeket lábainál fogva meg - fordítani, sőt tzombjai, és hátta gerintze' izeinek káros - is lehet : mivel némellyekben a méhnek nagyon egybe szorodott hüvelyje a gyermek' testét annyira egybe szorítja és tartoztatja, hogy hátának gerintzét és lábait hamarább ki lehetne helyjeiből fatfarni, mint a gyermeket illeténformálág melyjével és háfával alá - felé fordítani.

Meg kell próbálni még - is illeténformálág a fordítást : ragadja - meg tzombjait mind két kezeivel, és fordítsa lassan az ilendő oldal felé, s a fordítás alatt botfással ki lábait kezeiből : ha ezek azon formálág, a mint meg - fordította, a fordulásban megmaradnak, tovább is bátran lehet lábait fordítani, a mig teste - is arra felé fordul, és a gyermek a háfán fekszik tökéletesen. De ha a fordítás közben hirtelen ki botfátván kezeiből a lábait, a régi rozfsz állásba ismét visszsa fordulnak ; tehát az illetén fordítást hagyja mindjárt - el, és válaszfzon magának más fogást, ha a gyermeket vesze -
delem -

A' LÁB - SZÜLET.

317

delembe ejteni, és háta-gerintzét el-törni nem akarja. Húzza annakokáért a gyermeket a hasánál tovább - ki a szeméremből, lapitja egyik kezét a hasára és melyjének alsó részére, a másikat a hátára, és igyekezze lassan - lassan oldalfélt, s végezetre házával és melyjével tökéletesen hátra-felé fordítani. De el ne felejtse, hogy a testét is, szintén úgy, valamint a láb - fordításról szözlottunk, forditja a közép tájéknál inkább és ismét vissza: mivel ha ezt nem tselekszi; ábrázatja, nyakának nagyon fordulható engedelmeffége miatt a kereftsonton és far - tsikon, soha sem jöhet egyneffen ki, és így fejét bajoson húzhatja - ki.

Ha a gyermeknek, melyjével és házával valamellyik tsipő tsont felé fordult teste, az Anyának szemérem - és kereftsontjai között meg akadott fejéig és karjáig egélszfen ki - születtetett volna, a mint fellyebb tanítottuk; lapitja egyik kezét a melyjére, a másikat a hátára, és p. o ha a gyermek melyje a bal tsipő tsont felé volna fordulva, forditja testét is azon felé. Ha pedig karjai bé volnának már szorulva, nyomitja vissza a gyermek' testét valamelyre, és a gyermek' há ára lapított bal kezén lévő mutató és közép újjaival a szemérem

rem tsontokra nyomultt vállait forditá oldalfélt azon tsipő tsont felé, á melly felé ábrázatja vagyon fordulva : ezután igyekezze előben á kereszt tsontnál lévő karját ki szabadítani, azután á másikat, s végezetre az illendő mód ízerént húzza ki á fejét, ábrázatját pedig ne vigye egyenesen á kereszt-tsontra.

Sokkal bajosabb és nehezebb amaz eset, á mikor á gyermeknek egész teste, az Annyjának szemérem tsontjai felé fordultt melyjével, karjaiig és fejéig születtetett meg, ás állával á szemérem-tsontokban fel-akadott. Ha egyik karját á másik után á szemérem-tsontoktól előre valamenyire visszafiz nyomattatott ábrázatja felett alá lehetne húzni ; á fejét - is sokkal könnyebben ki-lehetne húzni : de mivel ezeket igen nehezen, főt tellyességgel éppen ki-nem lehet szabadítani ; tehát előre á gyermek' testét valamenyire visszafiz kell taszítani, hogy á szemérem-tsontokban meg akadott államag szabadulhasson, és ábrázatját oldalfélt leheffen fordítani. Ezután á gyermek' testét szintén á felé kell fordítani, á melly felé ábrázatját fordította, és szabaditá ki végezetre á karjait ; á mit olly könnyen még sem lehet véghez vinni, mint mikor
 ábrá-

A' LÁB - SZÜLET.

319

ábrázatja hátra fordult. A' mihellyen kiszabadithatta mind két karjait, nyúljon két újjával a gyermek' szájába (ábrázolja pedig nem kell, hogy hátra felé legyen tökéletesen fordulva, mint fellyebb említettük) a más kezén lévő újjaival pedig a lapotzkájira, és huzza ki így a fejét az üregbe: ez után ugyan a szájába tett újjaival fordítsa ábrázatját a far-tsik és a kereszt-tsont felé hátra, s utoljára húzza ki fejét egészfén.

Néha a gyermeknek ki húzott testét háfával és melyjével valamellyik oldala felé fordulva, és nyakát annyira tékerve találja, hogy ábrázatja állával együtt a szemérem tsontokon függ. Ha ekkor a gyermek' feje állásának ki-keresése nélkül testét tovább fordítja; annál inkább ki tekerné a nyakát, és fejét annál nehezebben húzhatná ki. Ha annakokáért a Bába illyetén dologra hivattattnék, melyet nem tudna; vizsgálja ki jól a tekeredett és félen álló nyakának rántzait elsőben, s azután a fejét. Ha ábrázatját elől a szemérem-tsontok felett találja; fordítsa ábrázatjának oldalát kezével azon tsipő-tsont felé, a melly felé a született testnek melyje és háfa vagy fordulva, és a meg nevezett mód szerint húzza ki a gyermek' fejét-is. Ha pedig

dig a Bába a gyermek' fejét vagy ennek nagysága, vagy a medentzének szorollága miatt tellyesféggel ki - nem húzhatná : a gyermek' testét a fejtől erőszakosan le ne szakaszsa ; hanem minden mulatás nélkül Bába - Mestert hívasson, a kire bizhalja az az egyéb dolgot.

Ha pedig a tudatlan Bába a gyermek' fejét le szakasztotta volna már : egyéb különös mód ízerént kellene ezt ki húzni, a mint ezen könyvnek, negyedik részének, harmadik Szakaszzában elé - fogjuk adni.

HARMADIK RÉSZ

A' VESZEDELMEK SZÜLETÉSEKRŐL.

Veszedelmes születéseknek az ollyatásokat tartom, a mikor jóllehet a gyermek a természetnek rendje ízerént áll elé, a medentzének formája jó, és így a szülés könnyen és hamar végere menne: de ezt ollyatén veszedelmes változások követik, melyek

A' VESZEDELM. SZÜL. 321

mellyek az Anyát gyermekével együtt a születés előtt a halálra vízik; az illyetéknek a vér-folyások, nyavajja-törélek s. a. t.

Mivel ezen esetekben az életnek szemlátomást- való veszedelme miatt a születést a mesterfég által kell hirtelen véghez vinni, és a jól álló gyermeket meg fordítani: ezen születéseket-is a természetnek rendje ellen valókhöz számláltuk.

E L S Ö S Z A K A S Z.

A' VÉR - FOLYÁSOKRÓL KÖZÖNSÉGESEN.

A' mikor az Afzszonyi Állatnak fze-mérméből vér tsordul; *vér-tsorgásnak* mondjuk: ha pedig a méhből foly sok alatt vér ki; a *méb' vér-folyásnak* nevezzük.

A' vér-folyás a nehézkeségnek minden ideje alatt, a szülés alatt, és a szülés után-is meg-jelenhetik. De veszedelmes vér-folyásokba eshetnek mások-is, a kik se nem nehézkesek, se gyermek ágyások; a kikről itten nem szollunk. A' vér-folyás-

nak okai, a mellyekből é támad, a környül álló dolgok, és idő szerént igen különbözök. Mind a belső mind külfő jelek re erőssen vigyázzon a Bába, mellyekből a méhnek valófágos vér folyását, és ennek közelebb lévő okát meg esmérheti; hogy ezeknek külömbfégek szerént a gyermek-vestést, vagy idétlen születést meg előzhesse, és a vér-folyást meg-állíthassa, avagy ha veszedelem mutatná magát, bátor szível a születést meg fietteffe, és az Anyát gyermekével együtt a halálból ki-ragadja.

Ollyatén Bábák nem kevésen vagynak, a kik a nehézkeseknek vagy szülőeknek kezdődő vér tsordulásokban minden hasznos gondviselés nélkül csak haszontalan, és erőtlen orvoslásokban fáradoznak, s ennek okát szorgalmatosan ki-nem keresik: hanem meleg etzetbe mártott ruhákat borítanak a nehézkesnek szemérmére és hasá-a; igen ritkán használható sőt gyakrabban ártó érvágást is parantsolnak: holott az érvágást csak akkor kellene jóvallaniok, a mikor némü-némü melyékes okok miatt, kivált a véres nehézkesekben a méhnek fenekére, vagy másuvá forrott mássa valamenyire leválík, és é miatt vér-tsorgás támad. Az illyetén esetben-is csak akkor kell éret vágni,

'A' VESZEDELM. SZÜL. 323

ni, .â mikor â vér tsorgás nem erős, â kezdődő szülésnek veszedelemmel fenyegetődző jelei nintsenek, se pedig â málla â méh' szájához nem nőtt : mert â természetel ellenkezik az, â mikor vaktában ollyas ártalmas vélekedésben bolyog, hogy â vérnek meg fiettetett folyamatját illykor â méhtől mint egy el árkolhatja, s ezért eret akar vágni ; â mit vajha â leg több Bábák, Borbélyok, főt néha Orvosok - is ne tselekednének még mái napig - is, és ekképpen â szülőt szzerentsétlenfégbbe ne ejtenék ! Az ér - vágás által â méhnek nyitva lévő ereit se meg nem dugják, se pedig â méhnek â szüléskor meg nyilatkozott szájára nőtt mállának tovább - való és el - kerülhetetlen le válását soha meg nem gátolhatják : hanem csak â Bábának â fordítás által â szülést fiettető keze, valóságos és egyedül - való orvossága â ver - folyásnak megállítására. De többire â mihellyen â Bábák â hosszús és erős vér - folyás alatt â szülőnek kezeit és lábait hidegen, ájulva, és szint - változva lenni látják ; annyira meg rettennek hirtelen, hogy minden esze - ket el felejtik, s â szülőt vérében hagynák úszni, ha â nagy veszedelmet és â Bábának erőtlenfégét által látó környül - állók értel -

mes tudós Bába Mester segítségét nem keresnék.

Vagy külső , vagy belső (melly a külfönél fokkal veszedelmesebb) akár a szülés előtt akár a szülés alatt, akár a szülés után induljon a vér folyás : a Bába tehetsége szerént való szorgalmazása által ennek okát, tartótlagát avagy tartótlanlágát, a szülésnek minéműségét és az egyéb környül-álló dolgokat mindenkor keresse jól ki. A' kezdődő vér folyást soha se tartsa femminek lenni ; hanem illendő időben illendő orvosságokkal vagy állítsa-meg, vagy a folyamatot igyekezze megkisebbiteni : ha pedig veszedelmes és tartós lenne, előre mindeneket böltsen megfontolván ; igyekezze mindjárt szívesen a mesterfégnek regulái szerént a szülést végére hajtani. Késedelmes pedig felette ne legyen segítségével ; mivel a szülő öröklődései alatt meg-halhat hirtelen, a mint egy néhányszor meg esett ; avagy pedig szülése után a nagy vér-folyás miatt hosszszas betegségekbe eshetik, mellyben gyászos és a miatt meg-utáltt életet fel-áldozza. Mivel annakokáért a vér-folyásokról való tudomány felette fontos ; következendő szakaszokra osztottuk fel, az idő szerént,

a

A' NEH. AL. VAL. VÉR-FOLY. 325

â mellyben t. i. meg szoktak jelenni, és az okok fzerént, â mellyekből támadnak.

MASADIK SZAKASZ.

A' NEHÉZKESSÉG - ALATT TÁMA-
DÓ VÉR-FÓLYÁSRÓL.

Meg ne ijedjen az olyan nehézkeshez hivattatott Bába, mellynek nehézkesfé-
nek első hónapjaiban vére foly; se ne higye
hogy â méhnek valóágos vér-folyása
legyen az: mivel â nehézkesfének első
hónapjaiban fokakon meg esik, hogy hó-
számjók foly, és így *vér-tsorgások* vagyon.
Hogy ez â hó szám legyen meg lehet es-
mérni jó egészségekről és â vérnek gyenge
folyásáról. Azt pedig számba nem kell
venni, hogy nemelylek derek, vagy ke-
reszt-tsont fájdalmakról panaszkodnak:
mert illyetén dolgokat â leg-több Afzszonyi
Allatok â nehézkesfé kivüll, â hó-szám-
nak ideje alatt is tapasztalnak. Hogy ez â
hó-szám legyen, következendô jelekből
könnyen meg lehet esmérni: 1) Ha â vér-
tsorgás vagy tsepegés â hó-számnak ideje-
kor áll elé; 2) Ha â nem erős, hanem

csak egy vagy két napokig, sőt néha csak egy néhány óráig tart; 3) Ha az Afz-fzonyi Állatnak egyéb nyavalyás változásai nintsenek. Ekkor sem nem kell, sem nem lehet semmi Orvosságokat rendelni: mivel ez a hószám folyás magától meg áll, és a véres nehézkesnek gyakorta hasznos; csak minden úton módon azon igyekezzék a Bába, hogy a nehézkesnek e miatt támadott helytelen félelmét meg tsilapítsa, és a nehézkeft bátrítsa, hogy nem a méhnek vér-folyása, és a gyermek vesztéstől felni nem kell. De ha nehézkeftégének első hónapjaiban valófágos vér-folyás támadja meg; nem csak méhének gyümöltstét veszthetné el; hanem testében is a fok vérnek el-vesztése miatt meg-nyavalyásodhatnék.

A' valófágos és gyermek-vesztéssel fenyegetődöz vér-folyást meg-lehet elmérni, ha a méhnek szája nyitva vagyon, és a vér a méhnek üregéből foly; ha kereftsontjában fájdalmakat, izeiben és tagjaiban görse dést, erőtlenféget és reszketegféget érez, és egy szóval ha reszfszul vagyon. Ezen vér folyásnak a leg közelebb való oka, mindenkor a reszfszerént le vált másfa.

A' távolabb és a másfának le válására utat nyitó okok következendők, u. m.
tellyes

A' NEH. ÁL. VAL. VÉR - FOLY. 327

tellyes véreffiég, erős mozgások, lovaglás, *erős és köves úton való kemény szekerezés*, (Magnus Boerhaave) tántz, ugrás, felettébb-való bántódások, félelem rettenés, harag, hirtelen öröm, bú: mind ezen, s ezekhez hasonló dolgoknak veszedelmes folyamata vagy a méhre; Nem különben hevülések, részegítő italok, és a rendetlen közösködések - is okozhatják ezt. Egy szóval, oka lehet ennek minden, a mi a vér keringésének a méhre menő erejét meg bőviti; mivel a mástát a méhhez kötő igen gyenge erek imitt amott el szakadnak, és így a mástának egyik része le válik. De még-is sok nehézkesek vagy nak ollyaténok, a kik az illyszinü rendetlen életben el-merültenek, sőt dorbézolnak - is, s még-sem esnek semmi vér folyásba. Ennek pedig *reszfszerént* az az oka, hogy ezeknél a mástá sokkal erősebben nőtt a méhhez, és azért nem válhatik a fellyebb meg itt mozdulásokra olly könnyen és hamar le; hanemha ezek felettébb valók vólnának: ellenben mások, p. o. a leg kissebb ijedéstől - is vér-folyásba esnek; és innét úgy tetszik, hogy azokban válik le többire a mástá, a kikben gyengén és könnyen le válhatolag nőtt a méhez, a honnét a vér folyás támad. A'

A' mihelyen a Bába ollyas Afzfzonyhoz hivattatik, a kinek nehézkeffégének első hónapjaiban illetén vér-folyása legyen; legfövebb gondja a legyen, hogy a vér-folyást meg-állítsa, és a méhnek gyümölsét meg-tartsa. Ha a vér-folyás nem nagy és nem erős, a nehézkes véres; eret lehet a karján vágni; mondola, tök, vagy dinnye-mag tejet falétrommal, bor kövel, s. á. t. lehet innya adni, és hideg etzetbe mártott ruhákat szemérmére, vékonyára, és háfára lapítani: maradjon tsendesen az ágyban, ne melegen, hanem hiven. De ha minden orvosságokra és fegedelmekre mind inkább öregbednek a vér-folyás, és kezdetben, a mihelyen hivattatott a Bába, a nehézkesnek kemény és tartós szülő fájdalmai vagynak, a méhnek szája mind inkább nyilik, és a viz-hártya meg-feszül: ekkor az ér-vágás káros, és mind belső mind külfő orvosságok haszontalanok volnának. Annakokáért az illetén gyermek' vesztő születéseket, mint az első résznek ötödik szakaszában tanítottuk, inkább hirtelen véghez vinni s az Afzfzonyi Állatot a vér-folyástól meg kell szabadítani.

Minél később támad a nehézkeffég
alatt

A' NEH. AL. VAL. VÉR-FOLY. 329

alatt a vér folyás, annál veszedelmesebb: mivel a méh fokkal nagyobb és vastagabb lévén, ennek erei fokkal több vért foglalnak magokban, mint egyébbkor. Az ilyen vér folyásnak - is leg - közelebb - való oka, a mássának a méhtől - való le válása. Tsak azt kell jól ki - vizsgálni, hogy e valyon nem nőtté a méh szájának felébe: mert a mássa ekkor a méh' szájának lassan - lassan - való nyilatkozása miatt minden egyébb kinem tudható ok nélkül le válik onnét, és el kerülhetetlen vér - folyást okoz; melly színü dologról a következő szakaszban fogunk emlékezetet tenni. A' fellyebb említett okok miatt le - vált mássától támad azon vér - folyás - is, ha a mássát a méh' szája felett tapasztalni nem - is lehetne, s meg - is vér folyás támadna.

Nem mindjárt jö elé a vér - folyás a meg esett változásokra, u. m. haragra, s. a. t; hanem egy néhány napok múlva, s elsőben igen kitsfny, lassan - lassan meg - öregbül, s a vér aluva darabonként szotyog - ki. Ha kevés vér foly, az Afzszonynak kereszt - tsontjában vagy semmi, vagy kevés fájdalma vagyon, a méh' szája inkább kinem nyilatkozik, és a viz - hártya megfeszülélenek semmi jele nintsen; remény -

fége lehet még a vérnek meg állítására, s az idétlen szülésnek meg-gátlására.

Ekkor a nehézkesnek karon-való érvágást, etzetbe mártott ruhákkal való lapításokat, ágyi nyugodalmat, hivesítő, és vér-folyást ellenző orvosságokat kell mértékletes moddal mindjárt rendelni.

Ha erősebb, és tartos a vér-folyás, a valófagos szülő fájdalmak a méh' száját meg-nyitják: hirtelen kell ekkor a születtételt hiettetni. Ha a gyermek a természetnek rendje szerént áll, és egyéb gántfok jelen nintsenek; dolgozza ki a szülő a fájdalmait. Minél alább nyomul a gyermek' feje a medentzének üregébe, annál inkább és hamarabb fugorodik a méh' a gyermekre, és meg szoritja az ereket; melly által a vér-folyás meg-dezmálódik, vagy egészfzen meg-is szünik, s a szülés még ízerentséfen megyen véghez. De ha a szülő fájdalmak meg-fogyatkoznak, a vér-folyás öregbül a szülő hidegséget, görsedést érez izeiben, erőtlen, el-ájul, ábrázatjának színe el-változik, sárga, halavány, a pulfuffa gyenge és kitsíny, a bé menetelben találkozó, jól álló gyermeknek feje sem nyomul alább: ekkor a viz-hártyát mindjárt fel kell patantani, és így talám a vér-folyás megkisebbsül,

A' NEH. AL. VAL. VÉR-FOLY. 331

febbül, s a következő fájdalmak hathatósabbak lesznek; azonban pedig, a szülő vizeknek el-folyása után, a méh inkább egybe húzhatja magát, ha kivált a hasát döngölik, s meg-is pihenhetik a szülő.

Ha a víz hártjának fel-pattantása után, sem akarnának ezen veszedelemmel fenyegetőző változások meg-szünni: fordítsa-meg mindjárt a jól álló gyermeket, s húzza-ki, hogy a méh húzassa egybe magát, ennek erei ez által meg-szorulhassanak, illyképpen a vér-folyás meg álljon, s az Anya gyermekével együtt a veszedelemből ki-menekedheffék.

Valameddig a gyermek' feje még a bemenetelben vagyon; minden környül álló dolgokra, mind a vér-folyásból való következtetésekre, mind a szülésnek elé-menetelére nagyon vigyázzon a Bába, és fontolja jól meg, hogy vallyon tanátosé a szülőnek olly gyenge fájdalmaiban és erőtlenségében a szülést a természetnek egyedül-való munkájára hagyni? Mert ekkor még a Bába hatalmában vagyon, hogy a gyermeket meg-fordithassa. De ha sem a jelen lévő, sem a következő veszedelemre nem vigyáz, a szülőnek erőlködései miatt egészen el-veszendő erejéhez biza-

kodik,

kodik, s fejét a medentzének üregébe alá
 jöni engedi: igen könnyen meg-eshetik,
 hogy illyformálag az ezután meg-magya-
 rázandó vér-folyás, az Anyát gyermeké-
 vel együtt el-vesztheti; a kiket ezen ve-
 fzedelemből könnyen ki-lehetett volna
 menteni, ha a Bába a dolgot jobban meg-
 gondolta, és a gyermeket idejénkoránt
 meg-fordította volna.

A' vér-folyás minél hamarább támad
 az elől járultt okokra és külső erőszakok-
 ra; annál veszedelmesebb, kivált ha a
 hirtelen és erős vér-folyásra a követő szo-
 kott változások veszedelmet mutatnak, a
 szülő fájdalmak meg-jelennek, és a méh-
 nek szája még sem akar illendőképpen ki-
 tágasadni. Ekkor nem kell az alkalmas
 időt el-vesztegetni; hanem a méhnek szá-
 ját mindjárt ki kell tágasítani, a viz hártját
 fel kell pattantani, és a gyermeket, állá-
 sának hirtelen ki keresése után, lábainál
 fogva ki-kell húzni: mert egyéb iránt az
 Anya a maga vérében úszva, s a mint tud-
 juk, hirtelen, a szülés előtt, kételenitetik
 meg-halni.

A' méh' száját pedig következő-
 képpen kell ki tágasítani: elsőben, mutató
 ujjával nyúljon beléje, forgassa körül, és
 így

A' NEH. AL. VAL. VÉR-FOLY. 333

így tágasítja inkább - ki, annakutánna a más-
 fadik, s egymás után a többi újjait - is belé
 dugja, és végezetre hüvelykével - is bé
 nyúl, és ki tágasítja elegendőképpen.

De minekelötte a Bába a fordításhoz
 fog, a szülőnek felső karjait és tzombjait
 egy kötővel köffe szintén olly erőssen meg,
 valamint az ér vágás után szoktuk az em-
 ber' karját meg - kötni, hogy ez által a vér-
 nek a méhre folyamodó fűtosó keringését
 részszerént meg leheffen akadályoztatni, és
 valami vért ezen izekben visszsa leheffen
 tartoztatni. Mihellyen a gyermek meg-
 születetett, a vér folyás enged, és az
 Anya meg pihen; tehát egyik tagját a má-
 sik után kell fel - öldani, nem pedig egy-
 zersmind: mivel a vér folyás visszsa kere-
 kedhetnék, s veszedelemre vihetné, a mint
 tapasztaltatott. A' fordítás alatt a szülőnek
 sziv erősítő orvosságokat kell adni, s egy
 más segítő a hasát dörgölje szüntelen, hogy
 az engedelmes, lágy és tágas méh a gyer-
 mek után egybe - szorulhasson, a vér folyás
 a szülés után meg ne öregbedjék és halált
 ne hozzon magával.

HARMADIK SZAKASZ.

AZ OLLYATÉN VÉR - FOLYÁSOK-
RÓL, A' MIKOR A' MÁSSA ELÉ-
ESETT, ÉS A' MÉHNEK
SZÁJÁRA NÖTT.

Meg mondtuk fellyebb, hogy a vér-folyásban lévő nehézkeshez hivattott Bába vizsgálja szorgalmatosan ki, hogy vallyon a mássa nem nötte a méh' szájának felébe?

Az illetén veszedelmes, és hirtelen halált okozó vér-folyásnak jelei következendők: 1) A' nehézkesnek, nehézkeslégének utolsó hónapjaiban minden nyilván lévő ok nélkül gyakran vízfőza térő kitsíny vér-folyása vagyon; melly a mind inkább ki tágasadó méh' szájára nőtt, és innét a mássának mind inkább-való le-válásától ered. 2) A' vér-folyás többire a fájdalmak alatt erősebb; mivel a méhnek szája meg nyilatkozik, s a mássa-is mind inkább le-válk; holott ellenben az olyan vér-folyás, melly a meg történt okokból efik meg, a mikor a mássa a méhnek fenekére vagyon függesztve, kissebb szokot lenni;

A' MASSÁN. ELÉ-ESÉS. 3. á. t. 335

lenni ; mivel ekkor az egybe lúgorodó méh az ereket is mag-fzükiti. 3) A' méh' szájában, melly nintsen úgy ki tága-fadva, mint egyebbkor, hanem lágy és alutt vérrel tellyes, nem talál viz-hártyát a Bába, hanem lágy, topló forma részt tapasztal, melly a méh' száját félig vagy egészen fedi bé. (Egy nagy darab alutt vér-is lehet az, a mit a méhnek szája felett tapasztalhat, mellyet az elé esett mássának lenni tarthat : de e fohová nintsen növe, s újjaival könnyen el-tötskölheti, avagy fél-re nyomhatja ; a mássa pedig ennél sokkal keményebb, és hartyikás, ennek rostjait is-lehet tapasztalni, mellyekkel a méh szájához vagyon függesztve.

Valameddig fájdalmak nem jelennek meg, a méh' szájának nyilatkozása kitsiny, a vér-folyás nem erős, és a szülésnek ide-je nintsen még jelen ; jobbat egyebet jóvalani nem lehet ; hanem hogy fekügyék nyugodalmason az ágyba, igyék jó szüz hús levefeket, és éljen kevés sziv erősítő orvosságokkal az Orvosnak böts rendelése-fzerént. Még egynehány napokig gyakorta kitsiny vér-folyásai lehetnek, a mig végezetre az ijedséges és veszedelmes véres szülés el-kezdődik. Kitsiny fájdalmak

mak jönnek elé, mellyek tsak kezdetbentá-
 gasítják - ki a méh' száját, s a mihellyen
 meg-terhesül a vér-folyás, el múlnak.
 A' mikor a másfának valamellyik része,
 avagy egész feleis a méh' szájára nőtt;
 meg-lehet esmérni, ha a méh' szájában
 részszerént a másfát, részszerént a víz hár-
 tyát és a gyermeket érzi. Ha valófagos
 és tartós szülő fájdalmai vagynak, a vér-
 folyás nem erős, és a gyermeknek jól álló
 feje mindenik fájdalomra mind alább nyom-
 mul; bátran lehet ekkor a születést a ter-
 méfzetre hagyni. A' mikor illyformálag a
 gyermek' feje a bé-menetelbe alá-nyomul;
 annyira nyomja a vért botfátó ereket s az
 elé esett és részszerént le-vált másfát a me-
 dentzének tsontjaihoz, hogy nagyon meg-
 kissebbedik a vér-folyás, avagy egészfzen-
 is meg-szünik. A' fájdalmak a fejét mind
 inkább alább nyomják a medentzének üre-
 gébe, s végezetre még-szeréntfésen s ele-
 venen látja meg a gyermek a siralmas vilá-
 got. De ha a vér-folyás nagyobb volna;
 még-is a fordításhoz kellene fogni, ám-
 bár a másfának tsak kitlány része esett elé
 és vált-le. Nem kell annakokáért közön-
 féges régulává tenni azt, hogy a mikor a
 gyermek jól áll, és a másfának tsak egyik
 része

A' MÁSSÁN. ELÉ-ESÉS. 3. á. t. 337

rélze nőtt a méh' szájára, a születerést a természetre kell hagyni; hanem mindenkör a vér-folyásnak erejére vagy gyengétségére kell vigyázni.

A' mikor a mássa környületével egészzen, nőt a méh' szájára; sem a víz hártját, se pedig annál kevésbbé érezheti a gyermeket a Bába. Előben kitfitya fájdalmak jönnek elé, mellyek a méh' száját valamennyire meg-nyitják, s ez minél inkább nyilatkozik meg, annál nagyobb lélzen a vér-folyás, annál-is inkább valik le a mássa, és a vér mindenik fájdalom alatt ki gördül a szemerimen. A' szülőnek ereje és fájdalmai lassan-lassan el-fogynak, s héjjában vár a Bába ezeknek vilziza jövedelekre, akár hogy igyekezzék mind belfő mind külsőképpen. Az illyetén veszedelmes állapotban egyébbképpen nem fegithet, hanem hogy mindjárt fogjon a fordításhoz; mindjárt pedig azért, mivel egyébbképpen a fordítás alatt avagy a szülés után is a szülő csak hamar meg-halhat. Ha a méh' szája annyira nyitva még nem volna, hogy a Bába kezével bé-nyúlhaflon; újjaival kételenítettnek ki-tágalrani; ezután a másfát egyik felén választza le, és igyekezzék kezének a gyermekhez utat tfinálni.

338 III. K. III. R. III. SZAK.

A' máffát válaſzfza következendő mód ſzerént le : Igyekezzeék a' máffát azon felén, a' hol vékony és olly ſzoroffan nem nőt a' méhhez, valamenyire fel emelni, és tsak annyira le-válaſztani, hogy é mellett újjai-val a' méhbe nyulhaſſon, és a' máffát félignél tovább válaſzthaſſa-le. Pattantſa fel ekkor mindjárt a' víz hártját, kerelle - ki a' gyermek' fektét, és minél hamarébb lehet, a' fordítás által húzza - ki ; a' mit is könnyen véghez vihet : mivel a' vizek még el-nem folytak mind, s' a' méh-is kevélfég fugo-rodot egybe. Az illyetén meſterſéges veſzedelmes ſzületésnek ſzeréntſés véghez vitele annakokáért az idejénkoránt-való és hirtelen forditáſtól függ.

Minden egyébb az illyetén veſzedelmes vér-folyásnak meg-állitáſára és a' ſzületésnek véghez vitelére jóvallott módok felette veſzedelmesek, főt majd mindenkor ſzerentſétlenek. Illyetén veſzedelmes módok ezek : a' mikor a' gyermek' ki-jövedele előtt újjával a' máffát kereſztül fúrja avagy kiis veſzi ; é pedig mind az Anyára mind a' gyermekre-nézve igen veſzedelmes : mivel a' köldök kötélnek nagy vér ereit igen könnyen lehet által fúrni, avagy a' máffát-is egézfſzen le lehet válaſztani. Tsak egy eſet

A' MÁSSÁN. ELÉ-ESÉS. 3. a. t. 339

eset vagyon, mellyben a mássát keresztül lehet fűzni, a mikor t. i. a gyermek' feje a bemenetelbe mélyen alá jöt, s a mássá a közepében olly feszes és vékony, hogy ezt által furván, a gyermek fejének szapara által menetelét lehetne reményleni: e pedig igen ritka dolog. Tudjuk a hoszszas tapasztalásból, melly veszedelmes, főt majd mindenkor halálos születés legyen az, a mikor a fájdalmaknak viszsza térésekre bizakodik a Bába. A' gyermeknek jó állására és a mássának kitfinynég - való elé esése ne nézzen; hanem fordítsa - meg mindjárt a gyermeket, ha rosszszul vagyon a szülő, s émelygésről, szédelgésről 3. a. t. panaszkodik, és fájdalmai meg - kevesebbülnek. Az illy születésnek véghez vite lére - való minden egyéb módok pedig ritkán szerentések.

NEGYPEDIK SZAKASZ.

A'SZÜLÉS-ALATT MEG-ESŐ BELSŐ
VÉR-FOLYÁSRÓL.

A' szülés alatt meg eső vér-folyásnak három okai vagynak.

340 III. K. III. R. IV. SZAK.

1) A' máffának a méhtől-való le-válása.

2) A' köldök-kötélnek el-fszakadása.

3) A' méhnek el-fszakadása.

A' természetnek rendje fzerént-való leg-tökéltefebb születesekben-is meg-esik gyakorta, hogy a méhhez gyengén nőtt máffa a méh' szájának szüntelen-való egybe húzása, avagy a köldök-kötélnek urkolódása és rövidfége miatt, még a szülés alatt is lassan-lassan le-válik. Ekkor elsőben igen kevés, de minél tovább, annál több vér fog folyni.

Valameddig a vér-folyás mértékletes, a szülőnek ereje vagyon, egyébbről semmiről-sem panaszkodik, és a természetnek rendje fzerént elé-állott gyermeknek feje mindenik fájdalom alatt alább nyomul; minden félelem nélkül, a szülést a természetre lehet hagyni: mert olytén születesek, melyekre semmi vér-folyások-sem tamadnak, gyakorta tapasztaltattnak, és minden, mind jelenlévő mind következő nyavaiyas gonosz következesek nélkül tsak a természetnek munkájától fzerentfélen véghez mennek.

Ha pedig a valófagos és tartós vér-folyás veszedelemmel fenyegetödenék; a viz-

A' BELSŐ VÉR-FOLY. A' SZ. AL. 341

víz-hártyát szinte ollyformálag, mint a nehézkeffég alatt-való vér-folyásokról szólottunk, fel kell pattantani, és ha erre sem engedne a vér-folyás, a fordításhoz kellene fogni.

De ha a gyermek' feje a medentzének üregébe már alá-jött volna, és vizsza nem lehetne tovább vinni; a ki-menetelt annyira el-zárja, hogy a fzemérmen semmi vér sem folyhat ki, hanem a méhnek üregébe foly, a honnét *a belfő vér-folyás* támad. A' szülő hafa tapasztalhatóképpen napról-napra meg-dagad, fájdalmai megszűnnek, el-ájul, kezei, lábai meg hidegűlnek, ábrázatja el-fzintelenedik, s pulsfűt is alig lehet érzeni. A' felette rövid köldök-kötél-is, ha felettébb való megnyúlása miatt ketté szakad, belfő vér folyást okoz, e pedig vagy a közepében szakad-el, vagy a gyermek köldökéből szakad-ki. Ha a vér folyás elébb jelennék-meg, mint a gyermek' feje a medentzének üregébe ennyire alá jött, és a ki-menetelt fel dugta; a leg közelebb meg-jegyzett félelmes változásoknak jelenéseikről, belfő vér-folyásról lehet gyanakodni.

Még-is meg-esik néha, hogy minden ki-tudható okokon, és az előtt tapasztaltt

342 III. K. III. R. IV. SZAK.

vér-folyáson kívül a szülőnek hafa akkor dagad-meg igen nagyon, a mikor a Bába nem-is gondolná, s várja még-is a szülésnek végét minden félelem nélkül. Annál nagyobb annakokaért a veszedelem, minél később lehet a belfő vér-folyást meg-efsmérni. Ekkor a vér-folyásnak csak a szülés után ki-tudható okaira ne nézzen a Baba; hanem a szülőnek izeit kösse-meg illetve, és a gyermek szájába dugott két újjával fejét és testét húzza-ki.

De mivel néha ezen fogással talán a medentzének szoros ki-menetele miatt-is, a szülést véghez nem lehet vinni; jobb, hogy a Bába, minekelőtte ezen fogáshoz próbált volna, Bába-Mestert hívasson, a ki a gyermeket hirtelen húzza-ki szerszámokkal: mivel egyébképpen az Anya halálos erőtlenségbe esik gyermekével együtt, s meg-hal hirtelen. Akár miféle egyéb eszközök pedig itten nem segíthetnek.

Ha a szülés után látná a Bába, hogy a köldök-kötél vagy közepében szakadot-el, avagy köldökéből szakadot volna-ki; az első esetben kösse meg mindjárt, a másadikban pedig nyomjon mindjárt egy darab tserefa toplót a köldökére egy ideig, ezután két vagy három darabotska szélyes

váízon

A' BELSŐ VÉR-FOLY. A' SZ. AL. 343

vászon tépeléket (mellyek közüll egyiknek nagyobbak kell lenni, mint a másíknak) tegyen réa, és kösse bé-jól a köldök-kö-tövel.

Az alatt pedig el-ne felejtse a másíát az alatt vérrel együtt ki venni, és a szü-lőt a következő szakakaszban fel jegy-zett különös belső és külső orvosságok ál-tal a tartós és végezetre meg-ölő vér-fo-lyástól meg szabadítani.

A' méh' szájának, avagy a mi még ve-fzedelmesebb magának a méhnek is el-szaka-dása nagy ver-folyást okozhat kásonlókép-pen. Ha a méhnek kivált nyaka vékony, következő okok miatt szakadhat el, u. m. a szülőnek felettébb való nagy erőlkö-déseitől, ha kivált medentzeje szük, a gyermek³ feje nagy, avagy testével a ter-mészetnek rendje ellen fekszik, külső erő-szakoktól, eséstől, ütéstől, döféstől; gya-korta a természetnek rendje ellen a méh' szájába elé állott és bé-szorultt gyermek-nek erőszakos vízfsza nyomattatásától sza-kad-el: mivel a gyermek a méhvel együtt nyomattatik vízfsza, következőképpen a nyaka annyira meg-nyúlik, hogy vagy kerefsztül vagy tsapólag el-szakadni kéte-lenitetik. Ide tartozik a szülő halának erő-

344 III. K. III. R. IV. SZAK.

szakos alá nyomattatásais, s több egyéb okok.

Ezen szakadásnak elől-járó jelei csak tetetefek, s nem bizonyosak, u. m. a szülőnek magos és felzes hasa ---- a méh' hüvelyje vízfza húzattatott ---- fenn áll meszsze a méh szája ---- kemény, gyakor, de haszontalan szörnyű kénos fájdalmak ---- a gyermek szokatlanul mozdul ---- nagyon égő és szúró fájdalma vagyon, melly egyik vagy másik helyen fokáig kénozza, és onnét el nem távozik ---- hasának valamellyik tájeka a természetnek rendje ellen láthatóképpen nagyon meg-dagadot ---- A' mikor némelly illyetén jelekből illyen szereztségtől lehetne félni; azt adjuk tanátsul, hogy a gyermeket fordítsa mindjárt-meg az urokkal.

A' meg lett el-szakadásnak jelei pedig fokkal világosabbak, a mikor t. i. a szülő magában valami szakadást tapasztal ---- fájdalmai meg szűnnek ---- vér-folyás ---- a gyermek vízfza el-távozik ---- femmi részét a méh' szájában tapasztalni nem-lehet ---- az el szakadásnak szempillantásában, a szülő hirtelen kiált ---- avagy azt kiáltja hogy megszülettetett a gyermek ---- panaszkodik hogy gyomráig hág fel valami ---- égő fájdalomról panasz-

A' BELSŐ VÉR-FOLY. A SZ. AL. 345

panaszokodik a tájékán a hol el szakadot --- a gyermek nem mozog tovább -- el ájul --- hafa meg dagad, ha a gyermek még a méhben vagyon. A' mikor pedig a hasnak üregébe a méhből által ment, lágy, egybe esett a szülő hafa --- hab módjára való mozgást érez a Bába a ki-folyt vértől --- a gyermeknek izeit egyik oldalán nyilván érzi, a másikon a lassan-lassan egybe fugorodó, vagy már egybe fugorodott méhet --- s végezetre a vér folyásra következő nyavalyák támadnak elé.

Ekkor a Bába a gyermeket fordítja mindjárt-meg, és ha ennek valami tagja a szakadáton által az Anyja hasába ment volna, azt előre húzza vissza a méhbe. Ha a méhnek üregét a gyermektől üressen találja; el-vesztet az Anya, ha mindjárt egy Bába Mester avagy Borbély nints jelen, a ki mindjárt a has metszéshez fogjon. *Erről különös írást találni lehet in Fascic. Prim. Oper. Medicor. minor. Franc. Xav. de Wasserberg. p. 67 - 105.*

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' SZÜLÉS UTÁN-VALÓ VÉR-
FOLYÁSRÓL.

Igen gyakran nagy szerentsélen meg-
gyen véghez a szülés, s ezután még-is olly
nagy vér-folyás támad, hogy a szülő Afz-
szornynak élete veszedelemben foroghat.

Ennek leg-közelebb való oka minden-
kor a méhnek részszerént vagy egészen
meg-gátoltatott egybe fugorodása. A' vér-
ereknek nyilatkozásaik meg-nem szükül-
nek, hanem nyitva maradnak, és a vér-
folyást gördül ki; mellynek oka az, hogy
az egybe fugorodni akaró méh 1) munká-
jában vagy meg-gátoltatik a többire le vált,
részszerént még szorossan függő málla és
alutt vér miatt; vagy 2) egybe nem fu-
gorodhatik erőlenfége, gyengefége, és
bomlott nyavalyállága miatt.

Az első okat hamar el lehet hárítani,
s a vér-folyás meg-is áll mindjárt, ha a
Bába kezével a mállat a méhről le-választ-
ja, és az egyéb benne tartózkodó alutt
vérrel együtt ki-veszi: de az Afzszorny
méhének, nagy és lágy háfáról, a fájdal-
maknak

A³ SZÜL. UT. VAL. VÉR-FOLY. 347

maknak el-távozásokról és erős vér-folyás-ról (holott fe málla fe egyéb idegen test nint a méhben) meg esmérhető erőtlensége miatt támadott vér-folyás fokkal vezedelmezebb.

Meg-esik felette gyakran¹, hogy az Afzszonyak a szülés után mindjárt rövid lélekzetről, és szív-fájásról panaszolkodnak és ezen ok miatt tartós erős vér-folyásban hirtelen és reménytelenül meg-is halnak. Ekkor vagy fok világos-veres és folyó vér foly ki a szemérmén, vagy pedig, a mi ritkán történik, egy nagy darab alutt vér a méhnek valamenyire egybe fugorodott száját fel dugja; melly miatt a vér a méhnek üregében meg dugul, meg dagad az Afzszony hafa, s készen vagyon a belső vér-folyás. Ezen esetben a Baba egyebet nem segethet; hanem, ha nagy darab alutt vér dugta volna fel a méh' száját, és több alutt vér volna még hátra, ezt vegye ki, és a méhnek várakozás nélkül való fugorodását sietesse.

Ezt részszerezént belső szív erősítő részszerezént külső orvosságokkal véghez lehet vinni. Leg-elsőben az Afzszonyak izeit kell meg-kötni. Ígyék gyakran tápláló leveleket, é közben egy nenány kalán finom bort.

bort. Ha egyébb nintsen, szorulásban egy vagy két kis Káfé kalánka Méhfű vagy egyébb spiritúst, vizzel elegyített égett-bort is lehet adni, melly által az érző inak meg-erőödjenek, és a méh, egybe fugo-rodására izgattassék. Orrával szagoljon szalamiák avagy szarvas szarv spiritust, s a Bába újaival izgassa s tsiklantsa a méh száját, dörgölje a hasát és adjon fős kristélyt neki. Ha ezen módok a segítségére tehetetlenek volnának; lapitson az Aszszony hasára, és vékonyjaira hideg vízbe, etzet-be, vagy borba mártott és egybe fogott nedves ruhákat, avagy a nagy szorosságban töltőn hideg vizet a hasára, és fofassza a[méhébe]-is. A' hideg víznek ereje majd az egyedül való leg szaparább és leg-hatatosabb orvossága ennek, hogy a gyermek ágyas Aszszonyt a halálnak nyilván-lévő veszedelméből ki-leheessen ragadni. Hasát pokálja szélyes, és végein kötökkel való poka-kötökkel bé, vagy bár más alkalmas póko kötövel-is.

Sok Bábák, és Borbélyok, sőt némelly Orvosok is vagynak, a kik a gyuladástól és az erre következő emésztőtűztől (gangræna) félvén, belsőképpen részegítő, de nem részegségnek végére-való spi-

A' SZÜL. UT. VAL. VÉR-FOLY. 349

spiritusokat és illyetén italokat nem akarnak javallani, s annál kevésbbé hideg borítékokat. De ha tsuklás, hányás jö az Afzszonyra, hasában metfzö, és keresztsontjában fájdalmakról panaszlik; ha a Bába, hasára lapított kezével valami kerek keménységet érez, az utó-fájdalmak mind erősebben jönnek, s a vér-folyás engedelmesebb lesz: nyilván lehet hinni, hogy a méh egybe húzza magát, és a gyermek-ágyas most ki-menekedik a halálmarkából. Ezután ábrázatját, hasát, kezeit, és lábait meleg ruhákkal kell dörögni; igyék gyakran jó, s tápláló levefeket; melly által a természetnek melege vízfza tér, és az el-vezett vér vízfza hozattatik. E' mellett pedig az okos Orvos az erőtlen és félholt Afzszonyi Állatnak belső erősítő Orvosságokat tud rendelni, és a következhető gonosz nyavalyáknak elenekbe megyen.

HATODIK SZAKASZ.

A' SZÜLÉS ALATT-VALÓ NYA-
VALYA-TÖRÉSRŐL.

Valamelly veszedelmes a szülőnek vér-folyása; szintén olyan veszedelmet hozhat
maga

maga után a nyavalya törés-is. Meg-hal a gyermek bizonyosan, s gyakorta az Anyjais; ha fétő fegedelemmel nem illeti a Bába.

A' szülés alatt meg-efő nyavalya törésnek okai az érzékeny inaknak felettébb-való izgattatása, kivált azokban, a kik előben szülnek; tellyes véreesség, méhnek fulladása, hirtelen harag, nagy rettenés, és nagy erőtlenség, avagy ha a vizelet a hólyagban fel-akadot, és az itten meggyültt vizelettől nagy fájdalma vagyon.

Ha felette véres a szülő, eret kell egyfzernél többször - is rajta vágni; ha a szülő részeknek nagy erőtlenségek és gört-fősségek okoznák: a belső szülő részeket melegítő nyálas és olajjas orvosságokkal meg kell lágyítani és kríttélyezni: a nagy erőtlenségben szív - erősítő orvosságokat kell adni. Ha pedig az elmének hábaradása volna ennek az oka; az ér - vágás és az elmének tsendesége meg-tsilapítják. Ha a fefzes vizelet holyagtól támad; ki kell azt üresíteni. Némelly állapotban, ha szarvas - szarv spiritusból egy néhány tseppet vízzel elegyítve tölt a szájába, s az orra alá tartja a füstölő spiritust, fokszor használ.

Ha a nyavalya-törés nem tart szünetlen, hanem meg-is szünik, bizonyos időre

A' NAGY. NYAV. A' SZ. AL. 351

vizfza tér, és a jól álló gyermeknek feje mindenik fájdalomra alább nyomul; a természetre lehet, s kell-is hagyni ezen születést; melly a nagy nyavalya alatt való erőszakos mozgások miatt gyakorta hamarabb megyen véghez, mint egyéb módal.

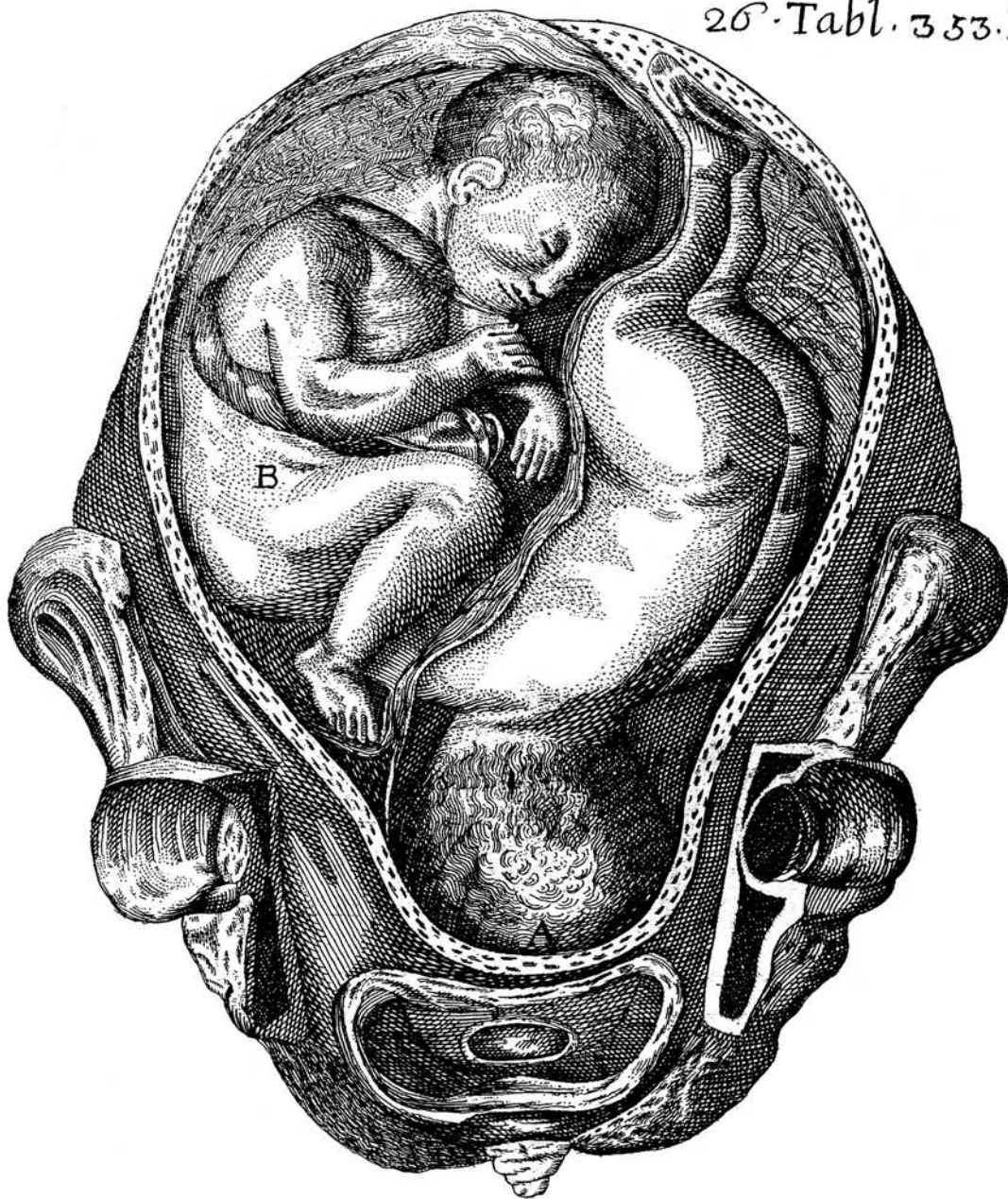
De ha ezen nyavalya töresnek szünete nem volna, minden próbált orvosságok nem használnának: mindjárt meg-kell fordítani a gyermeket. Ha feje a medentzének üregebe már alá jött volna, s ottan mozdulhatatlanul akadna meg; a Bába két újjával a szájába nyúlván, igyekezze fejét ki húzni: mert ha ezt nem tselekszi; az Anya gyermekével együtt még nagyobb halálos veszedelembe esik, s vegezetre mind a kettő meg-hal. A' mihellyen meg születtetett a gyermek, a nyavalya törés többire mindjárt meg-tsendesedik, s meg enyhül az Anya, szülése után. Nemelylek pedig a szülés után minden lehetséges fege-delemre és a születesnek siettetésére még-is meg-halnak.

Sokkal veszedelmesebb a nyavalya törés a végfő időn lévő nehézkefekben, ha fokaig tart, és csak olly gyenge fájdalmak támadják meg, mellyek a méh' száját
meg

meg nem nyitják. Ekkor adjon a Bába izgató Kriktélyeket, vágasson eret, nyomtassa a far-tsikát, fostaíson nyálas és olajas nedvességeket bé, és tegyen a szemérmére meleg tejbe mártott spongyiát, *avagy baltafokával meg lágyítatott bik-fa toplót-is*; melly által a szülő részek a méh' szájával együtt meg-lágyulnak, és alkalmatosokká tétettnék a nagyobb ki-tágasadáfra. De izgatni a tsiklandani a méh' száját éppen nem kell: mivel ez által még meg-öregbülne a nyavalya törés. Mindezek mellett pedig az Orvos nyavalya-töréit ellenző orvosságokat rendelni fog. Ha ez a nyavalya fokáig és erőssen tart: a szülő femmit-fem tud maga felől; hanem valahányszor fájdalma elé tér, az ágyban höngörög, és addig tart, a mig végezetre egéiz teste egybe fugorodik. Minél gyakrabban és erőtlében térnek ezen fugorodások vízfíza, annál veszedelmesebbek; többire pedig elébb hal-meg, mint a meg mondott Orvosságok a magok tzéljokat el-érhették, és a szülés véghez vitetthetett.

26. Tabl. 353. Lev

NEGYPEDIK RÉSZ

A' KETTÖS-SZÜLETÉSROL.

XXVI. T Á B L A.

- A. Az első gyermek a természetnek rendje szerint áll-bé a születésbe.
 B. A' második a természetnek rendje ellen-áll elé.

Mivel az első gyermek a természetnek rendje szerint áll-bé a születésbe ; ezt a természetnek erejére - is lehet hagyni : de a másikat , az elsőnek születtetése után mindjárt meg-kell fordítani , s a köldök kötéltre , a mely, mint itten példáztatik , a gyermek testére vagyon kerekedve , szorgalmasan kell vigyázni.

MAGYARÁZAT.

ELSŐ SZAKASZ.

*) Azon jelek, mellyekből meg lehetne esmérni, hány gyermekkel legyen nehézkes az Afzszony, olly bizonytalannak, hogy még meg-fem érdemlik az elemének fáradozását. Mindenik gyermeknek különös vize, és különös viz-hártyája vagyon: ha pedig a Kettőfőknek két másfájok egybe nőttenek; tsak egy eres hártyájok vagyon, melly az első gyermeknek fzülettetése alatt a maga viz hártyájával együtt mindenkor fel-pattan, és a másadiknak viz-hártyája tsak azután feszül meg-egyedül. Ha pedig, a mi gyakor dolog egyik mássa itt, a másfik másutt nőtt a méhre: ekkor mindenik gyermeknek különös eres-hártyájais vagyon.

Tsak akkor lehet tudni, hogy az Afzszonynak kettős gyermeke vagyon, a mikor az első gyermek meg-fzülettetett, és a szülő hasa még-is tsak kevésfég lohad, keményen, nagyon marad, és a következő

*) Lásd a XXVI. Tábl.

A' KETTÖS-SZÜLET. 355

zendő fájdalma alatt más új víz-hártya feszül-meg. Ezért kell annakokáért a köldök-kötelet két helyen meg kötni, és a két kötés között el metszeni: mivel egyébképpen a méhben lévő másadik gyermeknek vére, a köldök-kötelen ki-folyhatna, ha a két egybe nőtt mássa között közlődöképpen kering a vér, a mit tudni nem lehet. Ezen okból nem kell az elsőben születtetett gyermeknek mássáját addig ki-venni, a míg a másadik-is meg-nem születtetett. Ha pedig magától ki-jőne a gyermek után a mássája, a mint néha meg-esik, avagy, a mi még fokkal veszedelmesebb, ha a duplás mássa, a mellyen két köldök-kötelet lehet találni, az első gyermeknek születtetése után mindjárt ki-jőne: tehát még a méhben lévő másadik gyermeket, akár a természetnek rendje szerént, akár az ellen álljon-elé; a fordítás által mindjárt ki-kell húzni: mert ha ezt nem tseleksi; nem csak a gyermek, hanem az Anya-is meghalni kételenitetik a nagy vér-folyás miatt, mivel a méh egybe nem fugorodhatik.

A' kettős-szülések fokkal könnyebbek a másoknál: mivel ezen gyermekek többire kisebbek lévén, mind a természet-

nek rendje szerént, mind a fordítás által fokkal könnyebben jönnek a világra ; tsak hogy állásaikra kell-vigyázni. Az első gyakran a természetnek rendje szerént jó fejével vagy fartsikával ; mellykor bátran el-kell hagyni, hogy menyjen a szerént keresztül. Ha a második-is jól áll elé ; a felettebb-való erőltetés által soha sem-kell fiettettni ennek születését, kivált ha a Bába a szülő hasára lapított kezével azt érzi, hogy egybe nem fugorodik jól a méh, és hasa nagyon marad : mivel a második gyermeknek születése után vér-folyástól lehet félni, ha a mássa elébb válik le, mint a két gyermekeknek másojoktól és fok vizektől rendkívül-való módon ki-feszültt méh egybe-fugorodhatik ; hanem várjon a Bába addig, a mig erős fájdalmak jönnek, és a viz-hártya fesseffégével az ez előtt valamenyire egybe zárlódott méhnek száját újjolag meg-nyitja : ezután erőlködjék már fájdalmaiban illendöképpen, s várja a Bába a születést. Ha pedig a gyermek a természetnek rendje ellen állana elé ; a viz-hártyát pattantsa mindjárt fel, és fogjon a fordításhoz, a mit könnyen véghez vihet : mivel a méh' szája elég tágasan vagyon kinyitva, s a gyermek még a bé-menetel felett

A' KETTÖS-SZÜLET. 357

lett mezfze fekszik. De el-ne felejtse, hogy a gyermeknek ki-húzzatása alatt a szülő háát dörgölje ; hogy a méh fugorod-hassék annál hamarabb egybe.

Gyakorta az első gyermek áll a természetnek rendje ellen születésébe. Mivel annakokáért soha sem lehet tudni, hogy e csak egyedül vagyoné jelen, vagy más is ; a Bába, ha a gyermeknek fordítása alatt reményfégén kívül még egy más viz-hártyát, és így két gyermeket tapasztalna, oltalmazza kezével nagyon a másik viz-hártyát, ezt fel ne pattantsa tellyesféggel, és igyekezze a meg-fordított gyermeket lassan tapogatva ki húzni : mert egyébbképpen az eshetnék-meg, hogy a második hártyának is oktalan fel pattantatása után a két gyermeknek lábai egybe jönek, egybe tserélődnek, és így két egyenetlen lábakat húzhat csak a méh' hüvelyjébe s nem tovább. Ha pedig mind a két gyermeknek hártyájok fel pattant volna, és a két gyermeknek két lábai jönének elé ; ezek között szemérmet találni nem lehet. Ekkor egy lábat húzzon alá, s ennek belfő oldala mellett keressé-meg a másadikat.

Arról igen-igen rendkívül-való ritka példák vagyon, hogy a kettőfők a méhben egybe nőttenek volna: de vagyon példánk még-is, hogy a természetnek rendje fzerént születtetthetnek. De ekkor a kívántatik-meg, hogy a szülő részeknek, kivált pedig a medentzének ahoz illendő, mértékletes tágaflaga legyen; a mi ha nem volna; Baba-Meíter lásson az illetén születéshez.

MÁSADIK SZAKASZ.

A' MEG-HÓLT GYERMEKNEK SZÜ- LETTETÉSÉRŐL ÉSENNEK HA- LÁLÁNAK JELEIRŐL.

Valamenyi fokokok vagynak, melyek a gyermeket az Anyja méhében megölik; szintén olly kevés és é felett bizonytalan jeleink vagynak arról, mikor legyen holt gyermekkel terhes az Afzszony? Megölhetik a gyermeket az Anyjában, az elmének háborodála, bú, bánat, esekedés, az Anyának nemzetféges nyavalyája, a méhnek egyéb nyavalyáflagai, vér folyás

A' HÓLT GYERM. s. a. t. 359

lyás, nyavalyatörés, külföképpen szenvedett erőszakok, rendeletlen mozgások részegítő italok, hajtó orvosflágok, éhség, szomjúság, a máffának meg - keményedése, avagy ki növése, a köldök kötélnek egybeurkolodása, és egyéb fok okok.

Azonjelek, mellyekről, a méh' szája még bé lévén zárva, meg kellene esmerni, hogy holt-é a gyermek a nehézkesben, következendők, de igen bizonytalanok.

1) A' fellyebb említett okok, és meg-történt esetek.

2) A' nehézkes hafa, mellynek fefzesnek kellene lenni, s inkább kellene nőni, egybe esik, meg rántzofodik, és ki nyomultt köldöke ismét vizsgálja meg.

3) Ha a nehézkes gyermekének mozgását, ha kivált ez az előtt erős és tartós volt, s egyszerre hirtelen el-múlik, nem tapasztalja, nem érzi, s a Bába sem tapasztalja, ha hideg kezét a hafára lapítja; a szülő, hafában olly szokatlan terhet érez, melly arra felé dől, melly felé hájlik vagy fekszik; ha erőtlen, halavány, és görseése nagyon. *)

Z 4

4)

*) Láss'd a Nagy Boerrhaavét Aphor. 1318.

4) Tsetsei egybe-esnek, el-fonnyadnak, és vizennyős nedvesség foly ki belőlök.

Ezekből és több más jelekből lehet itélni a gyermek' haláláról: de a nehézkesnek meg nem kell mondani; hogy méhének gyümölcse halva vagyon.

Sokkal tsalhatatlanabbak azok a jelek, a mikor elé-állása vagy születtetése alatt holt meg a gyermek, mellyeket a Bábának némü-nemü esetekben szükségéges tudnia. Hogy a gyermek halva áll születtetésébe, meg lehet esmérni, ha elé álló része éppen meg nem dagád, ennek egész környülete lágy, a fő-koponyának tsontjait igen könnyen, és olly tapasztható zörgéssel lehet bé felé és egymásra nyomni, mint mikor ujjunkkal pergámenthez nyúlunk. Ha a gyermek' pulsuflát tagjain világosan lehetne érzeni; e vólna életének valóságos bizonyfága.

Gyakran a gyermek elevenen áll-bé születtetésébe, s a Bábának világos jelei vagynak, hogy él, a szülő-is érzi még a gyer-

A' HOLT GYERM. 3. a. t. 361

gyermek' mozgását, és a belső tapogatózás által fejének avagy más elé-álló részének mind inkább öregbedő dagadálát tapasztalja a Bába: de születtetése alatt meg-halhat a gyermek, és ekkor következő híhető, és valóhoz igen hasonló jeleink vagynak:

1) Az időre kell vigyázni, menyi időtől fogva vagyon a gyermek a medentzének üregébe szorulva, a szülésnek természetére, melly nehéz, avagy a természetnek rendje ellen-való lehet, s többire csak el-henyéltetik.

2) A' gyermek' bé állott részének dagadása meg marad ugyan, de még-is meglágyul, és végezetre egybe esik. Ezen jelek mellett mind azon jeleket-is forgassa elméjében, mellyeket fellyebb jegyzettünk meg, a meg-hólt, s kivált fejével a medentzébe szorultt gyermekről.

A' rothadás minden kétfélg kívüli legbizonyosabb és tsalhatatlanabb jele a meghólt gyermeknek. Szenvedhetetlen, büdös, halottas szagot érzünk ekkor; a szerménen rothadt szederjes, büdös év foly-ki, és a medentzének üregébe szorultt főnek avagy más elé állott résznek felső bőrötskéjét könnyen le-lehet választani.

ni. De néha ezek is meg - tsalhatnak : mert tapasztaltatott az , hogy a felső bőrötske le - koppadt a testről , s a gyermek még - is elevenen született ; fött holt gyermek - is jöhet a világra , mellynek haláláról , annál kevésbbé rothadásáról születése előtt semmi jelt sem lehetet tapasztalni , s fejétől fogva lábáig még - is rotthadt volt , a mint magam tudok ilyen példát. Tudjuk azt - is hogy elevenen született a gyermek , mellyet némelyek meg - hólnak tartottak , mivel farga szederjes nedvesség folyt ki a szeméreiből ; a mi akkor esik meg , a mikor a vér avagy más nedvességek hosszúzas egy helyen - való állások miatt a rothadással egyenlő veszendőségbe jutnak. Annakokáért azt jóvalljuk , hogy mind a valóhoz hasonló mind egyéb jeleket , u. m. a rothadást , egyszer mind vizsgálja jól meg , és ezeket egymás ellenébe vetvén , szóljon úgy a gyermeknek haláláról.

Valameddig illetén jelei nintsenek a Bábának ; soha se mérészelje a gyermeknek valamellyik karját ki - fatfarni , avagy ezt akár mi úton módon , halálos erőszakkal illetni : hanem ha úgy is tetfzik , hogy meg holt a gyermek ; bánjon még - is úgy véle ,
mintha

A' HÓLT-GYERM. 3. a. t. 363

mintha valósággal élne. Mert az ollyatén fordítás mindenkor kegyetlen, és majd fo-ha-fem szükséges.

Nem nehezebb az elé állott gyermeknek születtetése azért, hogy meg hólt, ha tsak jól áll, és fejének a medentzéhez képest való mértéke egyenlő. Az illetén szülést a természetre kell tellyefféggel hagyni; hanemha a medentzének üregében fel akadna, s az Anya vefzedelembe eshet-nék. Ekkor a Bába tovább ne várjon, hanem két újjával a szájába nyúlván, fejét igyekezze ki-húzni, avagy eszközökkel fietve húzassa ki a Bába-Mester által, ha a méh' hüvelyjének avagy a medentze alsó nyilatkozásának szorossága miatt kezével bé nem nyúlhatna: mert egyébbképpen a rothadtt gyermek rothadttlágát a méhvel közlené, melly emészttő tűzbé esnék s az Anyais bizonyosan meg-halna.

Ha a meg-hólt, és rothadó gyermek a természetnek rendje ellen állana, megfordítván a lábánál fogva ki-kell húzni; tsak testétől igen könnyen le szakadható fejét húzza igen tapogatva ki. Ekkor újjaival mélyen a szájába nyulván, húzza ezen kezével az állát erősebben, mint a mással a válla táján a nyakát.

HAR-

HARMADIK SZAKASZ.

MIKÉPPEN KELLJEN A' GYERMEK?
FEJÉT AVAGY TESTÉT A' MÉHBŐL
KI-VENNI, HA VALAMELLYIK RÉ-

SZE LE - SZAKADOTT, ÉS A'
MÉHBEN MARADOTT

VÓLNA?

Ha a Rába a gyermek' testének tapasztalható engedetleniségére a ki - húzásban nem vigyáz, és meg - született fejét felette erőssen húzza; a testről le - szakadhat, s a test a méhben maradhat. Azon hátritások mellyek a gyermek' testét fel - tartóztatják, és így a főnek le - szakasztatását okozzák, mind az Anya mind a gyermek' részéről támadhatnak.

Az Anya' részéről 1) A' mikor a medentzének ki - menetele egyik ülő - tsonttól fogva a másikig szoros, mellyek a gyermeknek szélyes vállait által nem botfátják. 2) A' mikor a méhnek szája görtfös módra a gyermek nyakára fúgorodik.

A' gyermek' részéről. 1) A' mikor a gyermeknek vállai a kereszt - tsontnak tsúpjá,

A' HÁTRA MAR. R. KI. VÉT. 365

ja, és a szemerem - tsontoknak egybe - kaptsoltatások köze rekednek ; a mit a Bába, ha csak vigyáz, könnyen észre vehet : mivel ábrázatja valamellyik (*tsipö*) ülő - tsontfelé vagyon fordulva, avagy pedig csak egyik válla akadott meg a bé - menetelnek füzelyében. 2) A' mikor a gyermek megholt és félig meg - rothadott. 3) A' mikor a hafa viz - korfágos, avagy melyje, a mi ritka dolog, felettébb nagy.

A' gyermek' fejét azért vagy tartja még a bőr, vagy egészfzen le - szakadott. A' Bába nyúljon mindjárt az Afzfzony testébe a gyermek melyjén egyik karjáig, ezt húzza alá, illyformálag a málikat - is, azután mind két kezével olly fenn, a menyire csak nyúlhat, karjait ragadja - meg, és imide amoda fel, alá, és oldalfelé vonja ki az egész testét a szülőnek nagy erőlkö - deseit alatt. Ha a hafa viz korfágos lévén, engedni nem akarna, azon mód fzerént előre meg kell fúrni, a mint tanítottuk a másadik könyv, másadik részének hatodik szakaszában. Ha pedig teste olly rend - letlen nagy, és lehetetlen volna ki - húzni; eszközökkel kételenítettnek a Bába - Mester ki - húzni.

Némellyek a gyermek' testét vizsgál-
tatítani, és meg-fordítván, lábainál akar-
ják ki-húzni. De ha é felette nagy, és
már meg rekedet a medentzének üregében;
a fordítás lehetetlen: ha természet szerént-
való nagysága vagy, nem szükséges,
hogy kézzel olly melyen nyúljon a méhbe:
mivel a méh' szájához közelebb lévő kar-
jait sokkal könnyebben lehet meg ragadni,
és testét a meg-írtt mód szerént hamarább,
a szülőnek felettébb való fok fájdalmai nél-
kül, ki-húzni.

De sokkal nehezebb amaz eset, a mi-
kor teste meg-születtetett, a le-szakadott
fő pedig a méhben maradt. Meg-eshe-
tik ez a szeréntétlenség *elsőben* ha vagy a
bé-menetet, vagy a ki-menetet felette
szoros; *másadszor*, ha a feje felette nagy;
harmadszor, ha természet szerént-való nagy-
sága vagy; de alsó álla vagy a kereszt-
tsontnak tsúpján, vagy a szemérem-tson-
toknak felső szélyjein áll, a mire a Bába
nem vigyázván, vállaira tett mind két ke-
zeivel testét erőssen húzta; *negyedszer*, ha
a méhnek szája a nyakára fogorodott; *ötöd-
szer*, ha a gyermek meg-hólt és meg-rott-
hadott.

A' HÁTRA MAR. R. KI. VÉT. 367

A' mikor annakokáért a Bába az Alz-fzonymnak testében vizsgálva maradott gyermek' fejét ki-akarja húzni, azt kereffe elsőben ki, hogy feje a medentzének üregében vagyoné, avagy a bé - menetelben, vallyon a nyak - tsigák a fején vagynak-é, avagy le-fzakadtak, és ábrázatja melly felé vagyon fordulva? Mert igen ritkán jő a világra a gyermek' feje a természetnek munkája által; hanem mindenkor mesterfég által kell ki-húzni igyekezni.

Ha feje a medentzének üregébe úgy rekedet volna bé, hogy ábrázatja valamelly (ülő) tsipő-tsonit felé volna fordulva; fordítva ábrázatját elsőben hátra felé a keresztsontnak horgadásaiba; ezután mutató és közép ujjával nyúljon mélyen a szájába a torkáig alá, nyomitva hüvelykét fejének hátulsi részén-való nagy lyukába, (foramen occipitale) és ingassa-fel, és alá felé a szemérmérmén ki; azonközben pedig egy segítő a köz-húst tartva hátra, s a szülő nyomja erőlködve teherfége szerént.

De sokkal nehezebben lehet a fejét ki húzni, ha a nyak - tsigák közüll némellyek, avagy mind a fején függenek, és így a szoros nyak - tsigákon által a fő hátulsi részének nagy lyukába hüvelykét nem dughatja

hatja tellyességgel : mivel a fejét se meg nem ragadhatja keményen, se nem húzhatja egyenesen ; hanem alsó állat farkaiból hamarabb ki-húzhatja. Ekkor hüvelykét helyheztesse mindjárt a feje alá az első nyaka-tsigája felébe, hogy ottan foghassa annál keményebben meg, és ki húzhassa szereztesen az egymás ellenébe - való tartás által.

Ha ezen fogás által semmit - sem tehetne, próbálja a következő módat: mindjárt a feje koponája alatt való nyaka-tsigájára urkoljon egy urkot, de szorosabban, mint a fordításokban a lábra kell urkolni ; ezután egyik kezével az urkot, a más kezén lévő újjaival pedig húzza az alio állat - ki.

Ha pedig a feje a bé-menettel felett volna, és az ábrázatja az Anyjának háta, vagy háta-felé állana ; ábrázatját előre valamellyik tsipő - tsont felé kell fordítani, hogy a főnek vastagabb része a bé-menetnek tágasabb helyjébe jöjjön : ezután fordítsa húzva alá felé a medentzének üregében a kereszt-tsontnak horgadásába az ábrázatját, s húzza - ki a szemérmén.

Es ha ezen fogással - sem érhetné - el tzieljét a Bába, a gyermek' fejének vagy felette nagylaga vagy az Anyja medentzének

A' HÁTRA MAR. R. KI. VÉT. 369

nek felette szoros és szűk volta miatt : Bába - Mester kételenítettnek ekkor eszközökkel ki - venni. Ha a feje a méhbe egészben bé - szorult, és a méhnek szája görtfösképpen úgy egybe fugorodot volna, hogy tellyességgel ki - nem lehetne tágasítani : kristélyek, viz - pára és meleg nyálas nedvességnek gyakor bé - fostatása, és az Orvostól belsőképpen rendelendő tsendesítő, és görtföt ellenző orvosságok adattassanak és fostattassanak bé, hogy a belső szülő részek meg - lágyuljanak, és a méhnek szája ismét meg - nyilatkozhasfék : mert ha ezt nem tseleklzi ; feje a méhben meg - rothadna, a rothadás a méhre el - ragadna, s a szegény Afzszony eméltő - tűzben meghalni kételenítettnek.

NEGYES DIK SZAKASZ.

MIKOR ÉS MIKÉPPEN KELL A' MÁS-
SÁT A' MÉHBŐL KI - VENNI ?

A' gyermeknek születetése után arra vifeljen gondot a Bába, hogy a gyermek-ágyas Afzszonyt másfájától meg - szabadítsa : mikor és miképpen vegye ki pedig ezt, oko-

A a

fan

370 III. K. IV. R. IV. SZAK.

fan bánják ekkor ; mivel nehéz környüllálló dolgok adhatják - elé magokat.

Azt itélik sokak, hogy a mástát a szülés után mindjárt ki - kell venni : de e nem mindenkor tanátfos. Ha a Bába a gyermek - ágyas háát dörgölvén azt érzi, hogy méhe lassan - lassan egybe fugorodik, és a szemerimen vér foly ki ; próbálja meg, ha a köldök - kötelet húzván, a másta után megyen - é ? De ha ellent tapasztal a köldök - kötélnek húzása alatt ; ez annak nyilvánfagos jele hogy még elegendenköképpen a méhről le - nem vált. Ekkor azért a Gyermek - ágyast a szülő - székből fektesse a meleg ágyba, és várjon addig mástának le - vételével, a mig nyilvánfagos jelei vannak, hogy egélfzen levált, és a méhnek szájáig alá jött. Miért válik a másta némelyeknél olly késen le, gyakran hat és több órák után, s némelyeknél tsak egy s több napok után - is lehet ki venni, ennek következendő okai vagynak.

1) A' méh felette lágy s erőtlen lehet, és illendő idejében egybe nem fugorodhatik ; a mit meg - lehet esmérni, ha utó fájdalmái az Aszfzonynak nintsenek, s a háa nagyon és lágyan marad. Ekkor háát gyakran dörgölvén, a mehet izgatni kell

A' MÁSSÁN. KI- VÉT. 371

kell, hogy ez által egybe fugorodását meg lehessen segíteni.

2) A' mássa felette szorosan nöhet a méhhez, mellykor egybe fugorodik ugyan a méh de hafa kemény. Némelyeknek az illyetén esetben égő fájdalmok vagyon a tájékán, a hól a mássának létét lehet itélni, melly még inkább meg-öregbül, ha csak egy-újjal is illetjük azon helyet. Annakokáért a Bába hafára boritsón lágyító boritékokat, adjon Kristélyt szekfű theából, s olajból, s igyék meleg italokat. Ha a szemérmen femmi vér fem folyki, a fájdalom mind inkább öregbedik, és e miatt a méhnek gyuladásától lehetne tartani; eret kellene vágni egyszernél többször is, ha az első ér vágásra nem enged ez az égő fájdalom a hafában.

3) Ha a mássa a méhnek nem fenekére, hanem más részére nőtt, és, a mint néha meg-esik, mint egy sákba vagyon zárva.

Az illyetén esetekben azért igen veszedelmes volna a mássát idő előtt és erőszakos kézzel ki-venni. Az erős huzás által a köldök-kötelet le-fszakaszthatná, avagy a méhnek fenekét a maga üregébe fordíthatná-bé és ki. Ha a mássát erőszakosan választotta volna le: nyavalya - törések,

vér-folyások, gyulladások, s egyéb gyászos nyavalyák következnek. Gyakorta az el-fszakadott mástának darabjai a méhben hátra maradnak, ottan meg-rotthadván emészto tüzet, és el-kerülhetetlen halált okozhatnak. Illyetén szereztséttlenfégebe esett más Afzszonyok, ha életben meg-is maradnak, egész életekben még-is fájdalmok vagyon méhekben, méhek megkeményedik, a mi a gyermek-veszésre és idétlen szülésekre ad alkalmatosságot, s végezetre fene támadhat. Azt jóvalljuk anakokáért minden Bábának, hogy ne fessen a mástának ki-vevésével. Várjon addig, a mig a méh egybe fugorodot egész-szen, és a szemérem-tsontok felett egy golyóbist formált: ekkor vagyon már az idő, hogy az egész-szen le vált, és a méhnek szája felett álló mástát következendöképpen vegye ki.

Bal kezével fogja-meg a köldök-kötelet, és jobb kezén lévő hüvelykével és mutató-ujjával nyúljon a méhnek szájaig, itten keresse, és vizsgálja-ki a köldök-kötélnek útját és állását; melly ha a bé-menetelnek közepén jö-alá, azt jelenti, hogy a másta egyenesen, és a méh' szájánakközepe felett áll, s ekkor huzza-ki egyenesen

A' MÁSSÁN. KI-VÉT. 373

fen a méh' száján. De ha azt tapasztalja, hogy a köldök-kötél elől a szemeremtsontok felett, hátul a kereszt-tsontnak tsúpjá felett avagy valamellyik tsipő-tsont felé jő alá, huzza addig ellenben által, a mig a mállat a méh-szájában érzi; ezután a méh' hüvelyjébe nyújtott kezén lévő hüvelykével és mutató ujjával fogja - meg a mállat, és az Afzfzonynak gyenge nyomása alatt húzza - ki egészszen a szemeremen. Illyeténformálag a mállat igen könnyen ki lehet venni, ha tsak a köldök-kötélnek útja és állása szzerént húzza, mint fellyebb meg irtuk.

Tsak két esetek vagynak, mellyekben a mállat a méhnek üregébe nyújtott kezével valafszá-le a mesterfégnek reguláji szzerént a méhről, és mindjárt ki-vegye a Bába.

Elfőben: A' mikor az igen nehéz, és a természetnek rendje ellen-való születések után a méhnek hirtelen gyuladástól lehet félni, melly tsak hamar emészttő tűzzé szokot változni; ha a hátra maradott másfát a meg-gyuladott és dagadtt méh' száján ki nem lehet már venni.

Másadszor. A' mikor nagy vér-folyás támad, melly az Afzfzony életénél ritkán szünik előbb - meg, ha a félig le-vált, és

â méhnek tellyes egybe fugorodását meg-
gátló másfát mindjárt le-nem választja, és
ki-nem vészi. Ekkorkönnyen választhat-
ja-le ; mivel félig le vált â másfa, s â
méh-is még nagyon tágas.

Néha valamenyire egybe fugorodik â
méh, és â nagy vér-folyás engedelmebb
lészen ; de egészfzen soha-fem áll-meg.
Nem folyó, hanem alutt vér foly-ki egyik
időről â másikra, és valahányszor illyetén
darabb alutt vér megyen-ki â méh' száján,
az Afzszony annyiszor egy kis fájdalmat
érez, s azután el-ájul. Illyeténformálag
â szegény Afzszony el-veszti lassan-lassan
â vérét, halálos ájulásokba esik, s vége-
zetre lassú szivárgó gyakorta 18 és 24 órá-
kig-is tartó vér-folyásban kételenitetik
meg-halni ; ha â Bába â másfát nem igye-
kezi le-választani, melly dolog ekkor fok-
kal nehezebb és veszedelmesebb : mivel â
méhnek ürege fokkal szorossabb, és â méh-
nek szája részszerént egybe fugorodot. E'
felett még attol-is lehet félni, hogy â
szörnyü erőtlen és vér nélkül lévő Afz-
szony meg-halhat â Bábának fogáfa alatt.
Ekkor â méh' száját, ha egybe-fugorodot
vólna, újjaival lassan-lassan tágasítsa-ki,
és â másfát választja-le következő-
képpen.

A'

A' MÁSSÁN. KI-VÉT. 375

A' méh' hüvelyjén és száján által nyúljon jobb kezével a méhbe a köldök-kötélnek útazása szerént, mellyet kívüll bal kezével tart, a mássának közepéig, innét nyúljon tovább a le vált mássának szélyjéig, és igyekezzék a hárttyákon kívüll úgy nyúlni, hogy kezének tenyeres része a mássa, háta pedig a méh-felé legyen fordulva. Ezután azon rostokat, mellyek által a mássa a méhhez nőtt, vagy alól-felől fel-felé, vagy fellyel-felől alá-fele újjaival mint-egy metssze ketté, hüvelykével és mutató újjával a le vált mássát fogja meg, és az Afzszonynak gyenge nyomása alatt, kívüll a más kezével a köldök-kötelet húzván, vegye-ki egészzsen.

Ha pedig sem a mássának le-vált részét, sem a ketté-fszakadott köldök-kötélnek valamellyik darabját meg-nem találhatná: tehát a mássának még le-nem vál, keménységéről és rea nőtt hárttyáiról könnyen meg-esmérhető valamellyik szélyjét keresse-meg, válassza-le, és a fellyebb meg-irtt mód szerént a mássát vegye-ki. A' mássa a méhnek egyenetlen egybe sугorodása miatt ritkán rekesztetik ollyformálag bé, mintha egy sátskóban volna; hanem ekkor többire közell a méhnek nyaká-

hoz avagy ennek valamellyik oldalához találtatik növe. De tapasztaltatott az-is, hogy a mássa a méhnek fenekéhez nőt ugyan, a méhnek nyaka pedig igen szoroffan egybe szorult volt; mellyben a rész - fzerént le - vált mássának alsó szélyjét és a köldöknek innét támadó kötelét még-is tapasztáltuk. A' méhnek feneké, mint ennek vastagabb része úgy egybe-fugorodhatik és el - reszkefztheti a mássát, hogy újjaival a Bába ezen kistiny tágasságot igen bajofon rágasíthatja-meg, és bajofonis veheti ki a mássát ezen sátskóból. Ekkor a méhnek felső és vastagabb része olly keményen találtatott egybe fugorodva, mint egy golyobis: mivel a méhnek szája igen vékony és nagyon ki - nyúlt volt. Az út - mutató gyanánt lévő köldök-kötélnek utánna nyúl a Bába, s ez a kezét azon sátskóhoz vezeti, mellyet újjaival lassan - lassan meg - nyit, és a mássát, melly ekkor nem kereknek, hanem hoszszunak lenni találtatik, fellyel-felől alá-felé lé - választja.

De ha a köldök - kötélt le - szakadott volna, és ezen sátskónak nyilatkozását, mellyben a mássa rekedve vagyon, meg nem lehetne találni: a Bába bal tenyerét ki terjesztve lapítsa az Afzszony háfára, és tapogassa - ki azon sátskónak tájékát, mellyben

A' MÁSSÁN. KI-VÉT. 377

ben a mássa vagyon ; ezután keresse ki a satskónak hafadékját , tágasítsa - meg , és válaszfza - le a mássát az illendő mód szerént.

Mind azon által a mássának le - választása mindenkor nagyobb veszédelemmel vagyon egybe köttetve , mint a gyermeknek fordítatása : mivel az első dologban a méhet , a másadikban a gyermeket illetjük. Igen könnyen meg - lehet a méhet oktalan és erőszakos fogás vagy körmölés által sérteni ; és az ebből támadó nyavalyák , mint fellyebb láttuk , többire veszedelmesebbek , mint a mellyek a nehéz és természetnek rendje ellen - való születések után következni szoktak.

Ha oktalanul választja - le a mássát , avagy ha inkább el - szakasztja , kezével gorombán meg - ragadja és csak húzza ; hátra maradnak gyakorta némelly darabok a méhben , a mint tudjuk. Ha csak kitfiny darabotskák maradtanak hátra , a mit a kivett mássáról könnyen meg - lehet esmérni ; ezeknek ki - hajtatófokat a természetre kell - hagyni , melly szederjes bűdös évvé változtatja , és a tisztulással ki - takarítja. De ha a mássának még fele hátra volna , s tartós vér - folyás miatt veszedelemtől lehetne félni ; ezt a Bába kételenitetik le - választani és ki - venni. Szin-

Szintén illy' veszedelmet okozhat a félig vagy egészen hátra maradt málfa is, a mikor a méhnek a izülés után mindjárt görtfös módra egybe - fugorodott száján által nem mehet, és a hoszszas idő alatt a méhben meg - rothad. Ekkor lágyító Kristályekkel, és a hátra tett lágyító boricékokkal segítse a gyermek - ágyast; nyálas és olajos fosztatásokkal, igyekezze a méh' száját meg - lágyítani, és hívjon Orvost, a ki belső Orvosságokat rendeljen. Miheltyen meg - nyúlt ismét a méh' szája; azon legyen, hogy a mállat mindjárt kivehesse, és a méhet ezen rothadt és rothadását közlő idegen testtől meg szabadíthassa. A' veszett gyermeknek málláját minden különbség nélkül a természetre kell hagyni, melly többire a gyermeket mindjárt követi. Ha pedig vízfőz maradna, és a méhet meg - bántaná, ugyan a fellyebb említett mód és orvosság ízerént kell bánni, és ki - hajtását a természettől kell várni. De ha a tartós és hoszszas vér folyás veszedelemmel fenyegetődzenék; próbálja - meg a kis mállának ki - vételét, mutató újjával a méh' szájába nyúlván.

A' kettőfőknek, avagy több gyermekeknek - is mállájokat szintén ollyformálag

A' MÁSSAN. KI-VÉT. 379

lag kell ki-venni, mint az egy gyermekét. Ha valami gonosz változások ennek le-választatását nem fiettetik, várjon addig, a mig magától válik-le, és egyiket a másik után, a köldök-köteleket húzván, ki lehet venni. Ha egybe nőtt a kettőföknek két mássaja; egyfzer egyik köldök-kötelet mászor a másikat kell változtatva húzni: jobb kezén lévő mutató ujjával és hüvelykével a duplós mássát fogja-meg a szélyjén, és egyik köldök-kötelet gyengén húzván vegye-ki a szemérmén.

Akár könnyen és magától, akár mesterfégesen választatott le, és vétettetett-ki a mássa; mindenkor igen jól meg kell vizsgálni, színét, nagyságát, vastagságát, egészségét vagy szakadtságát, s meg-kell jól jegyezni, hogy az Orvos az Álszszony betegségekben e szerént alkalmaztathassa magát, és e szerént segilheffen.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' TERMÉSZETNEK RENDJE EL-
LEN-VALÓ VALÓSÁGOS ÉS
FATTYU NEHÉZKES-
SÉGRŐL

Természetnek rendje ellen-való valóságos nehézkeslégnek á mondatik lenni, á mikor az Afzszonyi állat viselő ugyan egy gyermekkel : de ez nintsen á méhnek üregében ; hanem azon kívül, az - az , vagy á fogóno-helyben, (ovarium) vagy ennek kürtjeiben , vagy pedig á hasnak üregében tartózkodik.

Ezen gyászos nehézkeslégét igen nehezen lehet meg-esmérni. Semmit-sem lehet az első hónapokban észre venni : de á mikor az Afzszony' hasa egyik felől annyira meg-dagadott, és á valóságos élő gyümölsnek mozgását olly világosan tapasztalja, hogy kételkedni á gyermek' jelenlétéről nem lehet, és á valóságos nehézkeslég alatt meg jelenni szokó változások sem á méh' hüvelyjén', sem á méh' nyakán, se pedig á méh' száján főképpen,

ta.

A' RENDELETL. 3 FATTYÚ SZ. 381

tapasztalni nem lehetne ; igen hihető, hogy a gyermek a méhen kivüli vagyon.

Ezen igen - igen ritkán elé - forduló fzerentfétlen nehézkeffégnek ki - menetele többire mind az Afzfzonymak, mind a gyermeknek halálos. De mivel a szegény Afzfzonymi - Állatot segitség nélkül hagyni nem lehet tellyefféggel, hanem a has metfzés avagy a természettől mutatott út által talám még meg - lehet tartani: ezen igen ritka és veszedelmes nehézkeffégről, 3 ennek jeleiről azért tettünk emlékezetet, hogy a Bába, a ki jól - lehet nem fegithet, még - is idejénkoránt illendő helyjén meg - jelentse, és az egyéb gondvifélést tudós Orvosokra és Bába - Mesterekre kagyja.

Fattyu nehézkeffégnek azt mondjuk lenni, a mikor vagy nős vagy nőtelen Afzfzonymi Állatnak hasa hig és folyó, vagy kemény idegen testektől, a méhében, vagy azon kivüli szokatlanul ki tágalitatik és megdagad.

Külömb - külömb - felé formátlan hús - növések, mellyek közüll némelleyek a gyümöltkös közösködéstől támadnak, és *Molá - nak* hivatattnak, avagy egyéb fattyu fogontatások, mellyek a méhnek üregébe szállott tojástól ercdnek, fzelek, avagy vizek.

zek - is találtatthatnak a méhben. A' méhen kívül meg - dagaszthatják az Afzszony' hasát, a háló - forma hártjának, fogonó helynek, avagy egyéb beleknek kemény dagadásaik, ki - növéseik, szél - és víz - korlát.

A' fattyu nehézséget következő jelekből lehet meg - észmerni. 1) Az Afzszonyi Állatnak hasa az első három vagy négy hónapok alatt annyira meg - dagad, hogy a tudatlan Bábák valószínű hat hónapú nehézségnek lenni tartják; nem olly kerek a hasa, hanem lág, és egyenetlen, a köldöke ki nem jő, hanem benn marad. 2) Olly mozgást nem érez, mint a méhnek valószínű gyümölcstől. 3) A' méhnek nyaka meg - nyúlt ugyan valamelyre, ha ezen fattyu nehézségnek oka a méhben van; de a' méh' szája változatlanul marad.

Tsak a szél - és víz - korlát tsalhatná meg a Bábát: mivel ezekkel együtt valószínű nehézség - is lehet együtt. Ekkor a hasnak dagadásáról semmit - sem lehet észmerni: mivel a nehézség méhet hasán és oldalán által érzni nem lehet; hanem a gyermeknek mozdulására, melly igen gyenge fog lenni, kiváltképpen pedig a méhnek

A' RENDELETL. 3 FATTYÚ SZ. 383

méhnek szájára vigyázzon, 3 melly olyan, mint 3 valóságos nehézkeffégben szokot lenni.

A' mihellyen által látja 3 Bába, hogy fattyu nehézkeffég legyen az ; külömb külömbféle haszontalan Orvosságok által ezt 3 nyavalyát ne öregbitse 3 Bábáknak szokások szerént : hanem hagyja az egész dolgot 3 természetre és 3 tudós Orvosra.

Ha 3 *Mola* 3 gyakor és erős fájdalma miatt 3 méh' száját ki - tágasítaná ; dolgoz - za - ki fájdalmaait illendőképpen , 3 mig 3 *Molát* vagy 3 természet hajtotta - ki, vagy 3 Bába újjaival meg - ragadhatván ki - húz - hatja. Ha valami, többire majd mindenkor meg - elő vér - folyás követné ezen fattyú születést ; tselekedje azt 3 Bába, 3 mit jóvallottunk 3 vér folyásokban.

Ha fűél vagy víz vagyon 3 méhben ; mindjárt egybe esik 3 hasa, 3 mihellyen ki - gördül 3 meg - nyilatkozott méh' száján , és véget vét 3 fattyu nehézkeffégnek.

Tsak attól óltalmazza 3 Bába magát, hogy kezével 3 méhbe ne nyúljon 3 végre, hogy valami kemény , nagy avagy kitfiny , szélyes , vagy formátlan hofszukó ki - növéseket 3 méhből erővel kitekerjen , avagy egyéb veszedelmes mód -
dal

384 III. K. IV. R. V. SZ. A'REND.SZ.

dal a méhről le - válaszfazon : mivel ez által felette szomorú nyavalyák, u. m. vér-folyások, gyulladások, emésztő tűz, eves és fenés kelevények - is tamadhatnak, és irtozatos halált okozhatnak.

Gyakorta sem a Bába-Mesterek, se tudós Borbélyok - is semmit-sem tehetnek : hanem az illyetén szerentfétleneket békesféges türelessel kételenítettnek vigasztalni, és a vártt halznot ritkán véghez vivő belső és külső orvosságokhoz igazítani.

NEGYE-

NEGYEDIK KÖNYV

A' GYERMEK - ÁGYRÓL , AZ
UJJONNAN SZÜLETTETETT GYER-
MEKNEK TÁPLÁLTATÁSÁRÓL ,
GONDJA - VISELTETÉSÉRŐL , ÉS A'
DAJKÁNAK SZÜKSÉGES TULAJ-
DONSÁ GAIRÓL.

N E G Y E D I K
K Ö N Y V.

ELSŐ RÉSZ.

A' GYERMEK-ÁGYRÓL.

inekutánna az Aszszonyi-
Allat bajos nehézkeffégé-
nek egész ideje és szülése
alatt fok fájdalmas nya-
valyákat szenvedet, ve-
szedelmes útakat meg - győzöt, és mint
szerelmes Anya élő gyermekének jelen - lé-
B b 2 tén

tén örvendez ; mindeneket el-felejt, s örö-
mében arról se gondolkodik, hogy még
ezután-is fok gonosz nyavalyák ejthetik
életét veszedelembé. Vajki fok Afzfzonyi-
Allatak vagynak, kik a szülés alatt estek
szerentsétlenfégbé, avagy a gyermek ágy-
ban a szülés után rúnyaság, restség, és az
illendő orvoslás' módjának tudatlanfága mi-
att támadott betegségekől a haláltól el-ra-
gadtattanak. Mások pedig szörnyü nyo-
morult, és szüntelen-tartó nyavalyába es-
nek! mellynek oka a láttatik lenni, hogy
nem minden Bába tudja a gyermek-ágyas-
Afzfzony' életének modját el-rendelni, és
mind jelen-lévő természet-szerént, mind
az ellen támadó változásokat illendőképpen
el-háritani, és a következőket el-ke-
rülni. Számasak pedig azok a nyavalyák,
mellyek a gyermek-ágyas Afzfzonyt meg-
támadhatják, és a mellyekhez többire okos
Orvos kívántatik. Annakokáért tsak azon
nyavalyás következtéseket fogjuk meg-jegy-
zeni, mellyek a felette nehéz szülések után
az Afzfzonynak szülő-részein maradnak hát-
ra, és a Bábákra hagyatattnak.

A' GYERM. AGY. GONDJ. VIS. 389

E L S Ö S Z A K A S Z.

MIKÉPPEN KELLJEN GONDOT VI-
SELNI A' GYERMEK-ÁGYAS ASZ-
SZONYRA, ÉS EZ MITSODA
ÉLETET ÉLJEN?

A' Bábák közönfégesen á fzemérmet
tojás - fejeérébe mártott len - ivá szon - tépelék-
kel szokták bé - borítani ; de é nem szükfés-
ges : á száraz meleg le - ruhának - is ritkán
vagyon hafzna ; mivel á paplan , vagy
tserge szintén azt vízi véghez , hogy á
fzemérmet á levegő - égtől meg leheffen ól-
talmazni. *) Több kárt téznek azon bo-

B b 3

rité-

*) A' Németeknek már á vas - természetű
Magyarok közé - is bé - tsúfzott puha Dunyhájokat
szintén úgy el - kellene tiltani á Gyermekek - ágyasak-
tól , valamint á forró betegségekben lévők közül
L. B ár ó St ö r c k A n t a l , és H a e n A n t a l , á mi
meg-betsülhetetlen b. c. Hippocratefi Tanítónk (á ki
nem annyira á Béti Fő Oskolának , mint az egész ,
tudósan hartzoló Világnak közönféges , és fem
könyhűttatásokkal , annál kevésbbé egyébbel foha
ki - nem potolható nagy szomorúságára , hofszas
mely - fulladása és mely - viz - kora után 1776.

Eszet

ritékok, mint hasznót : mivel a testnek párázását, és a gyermek - ágyi tisztulást megakadályozhatják, s gonosz nyavalyákat okozhatnak. Szintén olly káros ezen okból, ha a szülő - székből a meg - vettetett ágyába vitetett gyermek - ágyas Afzszony lábait egymásra keresztül hajcha. Fekügyék a hátán melyjével és fejével fokkal magofabban, mint al - felével, nyújtja lábait egyenesen ki, hogy tisztulása könnyebben folyhasson. Ha pedig a Bába valami kis gyuladást venne észre a szemérmén ; borítsa se felette meleg sem hideg lágyító boritékokkal - bé.

Az álom az illetén Afzszonyokat igen meg - enyhíti, s nem kevésbbé szűkfés ges testeknek s elméjeknek nyugalma - is.

A'

Eszt. Sz. Mihály Hav. 3. napján éjjel II. orákor maga tífza válogatás nélkül - való Keresztényi Lelkét Mindenható Mennyei Orvossának, sok világi hartzjai s' győzedelmei után jóllehet által adta : még is tanítványait a herék mellett, dorgálja, inti, tanítja, s' az igasságnak útjára halhatatlan munkái által vezérli ! Kinek nem fog szívében örökké élni Ha en Antal ?) ki igyekezik fel - türtt karokkal irtani, a mint általam 1775. Eszt. Magyar Nyelvre fordítatott a holyagos himlőkről szóló munkájában meg vann bővön.

A' GYERM. AGY. GONDJ. VIS. 391

A' fok beszéd, háborodások, hirtelen harag, rettenés, reménytelen öröm, az érzékeny gyermek-ágyasnak testében, fok, és gyakorta halálos nyavalyákat szerezhetnek. S' a gyermek-ágyasnak hafát arra rendeltetett szélyes póka-kötővel bepokálni, ámbár régi, még-is igen káros szokás: mivel az illendő tisztulás viűfza tartóztatik, a méh nagyon nyomattatik, és gyúladás okoztatik. Tsak akkor vagyon hafzna a has-pokálásnak, főt szűklege, a mikor nagy és erős ájulásoktól s vér-folyásoktól lehet a szülés után félni.

Ha a hafa nem fájdalmas; a kenéseket el-kell hagyni: mivel a sir a veriték és párázó lyukakat fel-dugja, s bajos ki-ütéseket okoz a gyermek-ágyas hafán. Szemérmét a Bába elegyes meleg vízzel-való téjjel mosogassa gyakran, hogy tisztulhasson-meg a fok véres nedveffégtől; melly égést és fokadékokat vagy keléseket okoz.

Eledele legyen az első napokban turbolyával főzött hús leves, árpa-káfa, ris-káfa: gyümölts ételt, és valami zöldfőget-is lehet engedni, u. m. falátát, és kerti-labodát (spinachia) s. á. t. A' ki pedig természet-szerűen, erős, fenn járó dologhoz, s több eledelhez szokot, vagy a ki

maga akarja gyermekét szoptatni ; annak többetskét - is lehet engedni. A' húst, egyéb kemény, és emészthetetlen ételeket az első napokban el - kell tiltani tellyesféggel : mivel gyomor - fájásba, tsemerbe, fő - fájásba, s gyakorta felette veszedelmes betegségekbe esnek azok miatt, a' mit az Orvos illendő orvosság által gyakorta meg - előzhet.

A' levegő - ég se legyen tisztátalan, büdös, ragadó párázásokkal tellyes a' házban, se felette meleg, se felette hideg. A' fok izzadás felettébb káros : azért a' testnek csak szükséges párázását kell illendő mértékben meg - tartani ; melly ha meg - fogyatkoznék a' természetet meg - kell segíteni : erre nézve reggel és este igyék egy pár tsésze fejr mályva theát, közönséges itala pedig legyen a' szarvas - szarv rásporával főzetett tiszta víz.

Ha széke a' gyermek - ágyasnak mindennap nintsen, minden nap meg - kell kristélyezni hús - levestel, olajjal, és egy kevés mézzel. Ágy - néműjét gyakran kell változtatni, meleggetni, de felette hévre fektetni nem kell. Többire harmad, vagy negyed napján el - érkezik a' tejes hideg (febris lactea) Hátok gerintzében valami hidegséget,

A' GYERM. AGY. GONDJ. VIS. 393

degféget, görstedést, tsetseikben hévféget és feszülést érzének. Tsetseiket meleg ruhákkal gyakran kell borítani ; á kik pedig magok nem akarják szoptatni , vagy nem szoptathatják gyermekeiket, és fok téj foly - ki tsetseikből , á meleg ruhákat gyakorta meg - kell változtatni. Az irakat, flastromokat, olajjakat , és egyéb káros portékákat , mellyekkel kenik , boritgatják tsetseiket , hogy á tejet el - o szolhassák , tellyesféggel el - kell tiltani. Felette hamar fe keljenek - fel az ágyból , és ne kívánják mindjárt á hideg levegő - eget ; mellyek által á gyermek - ágyi tisztulás egybe fel - akad , és halálos nyavalyák támadhatnak.

A' belfő Orvosságokkal - való fok élés , hafzontalan , főt gyakran káros : meg - romlik ezek által á gyomor , á héjjában kenoztatik ezekkel. Az egészséges gyermek - ágyasnak , ha tsak orvosságot kíván , adj á thea mellett rák - szem port. Ha beteg , keresse - ki az Orvos á betegféget , és rendeljen illendő orvosságokat.

A' mihellyen egészszén meg - tisztult ; meg - lehet engedni , hogy egyfzer vagy kétfzer meg - feredheffék. Sok Afzszonyoknak szülések után nagy hafok marad , á mi á has - kérnek (peritoneum) felettébb-

való ki-tágafadáfától és nyuláfától azokban ered kivált, a kik fok gyermekekkel vóltanak viselőfők. Ekkor kell az erőfitő fűtös ruhákkal-való gyakor has-dörögölést, és az időről-időre mind inkább meg-fzoríthatandó szelyes has-póka-kötöt jolvallani.

MÁSADIK SZAKASZ.

TSIPETETT, GYÚLADOTT, VAGY EL-IS SZAKADOTT KÜLSŐ ÉS BELSŐ SZÜLŐ-RÉSZEKRŐL.

Meg-fértetthetnek a szülés alatt mind a kemény, mind pedig leg-gyakrabban a külső és belső puha szülő részek. Így vagy a felette horgas, vagy mozdulhatatlan fartsikat a gyermek' feje, avagy a Bába kezének felettébb erős hátra nyomása helyjéből ki-mozdithatja, avagy kiis törheti. Nagy fájdalmok vagyon, kivált ha az ágyban fekünni avagy ülni akarnak; s a Bába ennek hegyét újjaival nyilvánfagofan alá, és valamenyire ki-felé lenni érzi. Ezt azért ilyenformálag kell helyre-hozni igyekezni:

kezni : fektette a Bába az Aszszonyt oldalára az Agynak szélyjéhez közell, két jó síros újjaival nyuljon a vég - hurkába, és a más kezén lévő újjaival a far - tsikat kívül-felől bé - felé nyomván, nyomja egymásnak ellenébe, hogy helyjére meheffen. Mi-hellyen helyre ment, boritson egy keskeny, négy részre fogott, s meleg Kámfor spiritusba mártott ruhát reá, és nyugtassa a hátán az Aszszonyt ; vigyázzon pedig arra nagyon, hogy kemény széke ne legyen.

Meg - esik néha, hogy az igen nehéz fő születés után a kerefst - tsont és far - tsikmegett lévő szélyes kötések a szemérem - tsontoknak igen engedelmes portzogojokkal, azokban kivált, a kik elsőben szülnék, annyira meg - nyúlnak, hogy az Aszszonyok a nagy fájdalom miatt egy néhány napok alatt nem ülhetnek, nem fekhhetnek, se nem állhatnak. A' szemérem - tsontoknak kaptsjai - is egymástól el - távozhatnak. Azon a tájékán a Bába hasadást, és a tzomboknak egymás után - való mozgattatásokkor a szemérem - tsontoknak felő szélyjeiken egyenetlenséget fog tapasztalni : nagy fájdalma nagyon, és nehezen vizellhetik. Ekkor mindenek felett a tsendes ágyi nyug-

godalmat jövellhatjuk. Ha az Afzszony-nak álma nyughatatlan ; két tzombjait egy ruhával egybe kell kötni. Fekügyék fok hetekik az ágyban, hogy a szemérem-tson-tok forhassanak szintén úgy egybe, mint az egyébbs tson-törések:

El szakad a köz-hús a szülés alatt igen gyakran a nagy, avagy roszszul elé-álló fő, fartsik, s néha a Bábának hibája miatt-is ; ha ezt a főnek vagy fartsiknak ellenébe nem tartja illendőképpen hátra. Szemérmeknek alsó tájékán egő fájdalomról panaszkodnak, s a febet részszerént érzeni-is lehet. Ha a köz-hús oldaltélt valamellyik ülő-tson-t felé avagy hátra az al-fel felé-is csak egy fél újni szakadott volna el ; semmit-sem teszen : semmit-sem kell az Afzszonynak mondani, hanem a febet meleg vízzel vagy borral kikell mosni, s az egybe-forradását a természetre kell hagyni. Fekügyék a febnak ellenében által lévő oldalán, hogy a vér és vizelet meg-ne tisztátalanítsa, s gyógyulását meg-ne akadályozza. Ha hátra-felé szakadot, egyszer egyik, mászor másik oldalára fekhetik, lábait egymáshoz szoritván mindenkor. Ha majd a vég hurkáig avagy egészfzen addig-is szakadott ;
el-

el-nem kell az időt múlatni, hanem illendő helyjén mindjárt meg-kell jelenteni. Varrja egybe a Borbély a sebet, s gyógyítja-meg: mivel erre gondot nem viselvé gonosz következtések támadhatnának.

A' szemeremnek mind kitfíny mind nagy ajakai meg dagadhatnak, viz-korlagosodhatnak, és gyúladhatnak. A' nehéz születések után, avagy ha a Bába a szülésnek fiettetése végett a szemermet újjaival erőszakoson ki-nyújtja, igen megszoktak ezek dagadni. Főzz ekkor sályát és rósmarintot vízben, márts ruhát ebbe, s borítsd bé véle. A' viz-korlagos ajakakra négy-felé fogott s meleg veres borba mártott ruhákat kell tenni. Ha meg-gyúladtak volna; az Orvosnak ítélete szerént a belső orvosságok mellett eret kell vágni, és a gyúladott részre lágyító boritékokat kell tenni, s így el-oszlódik többire a gyúladás. Gyakran eves dagadások támadnak, mellyek égést és fok fájdalmakat okoznak; érlelje-meg ezeket a Borbély lágyító boritékokkal, és ha magoktól ki-nem fakadnak, szúrja-fel, seb-gyógyító vizekkel tisztogassa gyakran, és gyógyítja-meg.

A' szülés alatt a méh, ennek szája és hüvelyje-is el-fzakadhat. Ha a méhnek febe nagy; tehát sok vér foly-ki az Afzszony házába, s csak hamar meg-hal a nagy vér-folyásban: avagy ha e nem volna-is nagy; a hájának üregébe folyt vér még-is meg rothad, a seb emésztő tűzbe esik, és így el-kerülhetetlen a halál. A' méh' szájának és hüvelyjének fzakadása ritkán halálos, s többire a természet gyógyítja-meg. De ezután csak attól lehet félni, hogy a többire hátra maradó nagy és kemény források a kevetkezendő szülés alatt a méh' szájának és hüvelyjének ki-tágafadást meg-nehezítik és igen fájdalmaslâ téstik, avagy új fzakadásokra-is utat mutatnak, és végezetre meg-fenéfednek. *)

Az igen nehéz és természetnek rendje ellen-való születeések alatt a méhnek hüvelyje sokszor úgy ki nyúlik és tsipettetik, hogy ennek rántzai a szülés után-is meggyúladnak: ennek belső szine igen hév és dagadt; az Afzszony nagyon égő fájdalmakat érez, hévfége s izomjúsága vagyon. Ekkor egyszer s többször-is kell eret vágni, a körül-álló dolgok szerént, lágyító

*) (Cancer.)

gyító kriftélyeket kell adni, s tegyen a Bába a szemérmére egy rész tej és vízbe főzetett bodza virágból, fűk-fűből-és málva-fűből való borítékot, hogy ez által mind a szemérem, mind pedig méhnek hüvelyje a párától meg-lágyuljon, és a gyulladás el-oszlattassék. Igyanak gyakorta egy-egy tséfe fejr málva theát, s mondola tejet falétrommal, avagy arpa vizet falétrommal és mézzel.

Ha a szemérmén fok eves nedvesség foly ki ; napjában kétszer, s háromszor-is lassan bé-kell fostatni arpa-vizet egy kevés rósa mézzel, hogy az éles évtől, melly fok fájdalmakat s keléseket - is okozhat, meg-tisztulhasson.

A' meg-hólt és már fok időtől fogva rothadó gyermeknek nehéz születtetése után, fetét szederjes bűdös matérja foly-ki a tisztulással. Gonosz állapotban forog ekkor a gyermek-ágyas, s úgy tetszik, hogy a gyermekről a rothadás a méhre ragadt, ha kivált az Afzszony erőtlen és gyenge. Főzzön ekkor a Bába egy rész viz' és egy rész borban Kina héjját egy *) keves

*) Az Arnikának gyökere - is (Arnica montana Illustr. Equ. Aurat. Linnæi, mellyet a hazaink-

keves Szalamiákkal, mártson ruhákat ebbe, és boritfa-bé á szemérmet. Ugyan ebből, vízzel és rósa-mézzel elegyítve egy - egy tsészénit napoként egynehányszor á méhnek hüvelyjébe, és á méhbe - is lehet fosztatni, s azon kell lenni, hogy minden belső és külső Orvosságok á rothadást ellenzék.

HAR-

ban kapunk) véghez viheti azt á mit amá már szörnyen meg-drágadott idegen hasznos héjj. A' ki nem hiszi, próbálja - meg á Kináuak bártfak haszon-nélkül - való vétele után ezt erős portzióban. Hármaz esetekben, á hol á Kina semmit - sem használt illetén szereztsétlen gyermek - ágyafaknál, világos hasznát ezen gyökernek nagy haszonnal próbáltam. Többet - is írhatnék rólla: de el halasztom hazámban lejendő praktikáimig, á hol hosszúzas tapasztalásból többet vehetek észre. Kina! jó portéka, Isteni orvosság valósággal! mertfok időtől-fogva élek véle nagy haszonnal: de szereztném á nagyárrát egyéb által meg - tsonkitani, ha kétszeri szerentfés probaim eddig elé, egyéb által, á fárt á hideg hidegekben meg - állják, ez után - is úgy mint á Kina meg-állani többire szokta. A' Fordító. De primi med. virt. cæteris vid. Magf. Colin de Arnica. Comm. fusa inprimis P. V. Vienn. 1775. typ. Schulzian.

A' MÉHN. SZAK. § KI-FORD. 401

HARMADIK SZAKASZ.

A' MÉHNEK SZAKADÁSÁRÓL ÉS KI-FORDULÁSÁRÓL.

A' mikor a' méh' hüvelyjének, avagy a' méhnek-is valamelyik része természet-szerűen való helyjéről el mozdul, s a' medentzének üregébe vagy alá, vagy a' szemérem-is ki-ezik: *szakadásnak* nevezzük.

Ennek leg-közelebb-való oka az, hogy a' méhnek kötései minden belső szülő-részekkel együtt lágyak és erőtlenek: *távolabb-lévő oka* pedig, a' tágás medentze, a' szülés alatt-való felette nagy erőlködés, nehéz szülés, és belső el-szakadások. De itten meg-szakadhatnak nem csak a' nős Afzoznyi. Allatak gyermekkel-való nehézség nélkül; hanem a' nőtelen személyek-is: mert illyetén nyavalyát okozhat a' külső erőszak-tétel, színtelen-zöldellő-rest betegség (chlorosis) kemény hányás, húrutas, a' testnek rendülése, és fejer-folyás.

A' *méh' hüvelyjének szakadását* többire a' szemérem-tsontok tájékán tapasztaljuk lenni: ennek rántzai vattagak, és annyira lüggnek-alá, hogy a' méh' hüvelyjéhez.

C c

való

való bé menetelt majd egészszen el - zárják. Néha a méhnek egész hüvelyje majd egy tenyérrni elik - ki, a szemérem - körül a szülés alatt vagy a szülés után, s innét hamar azt gondolhatná a Bába, hogy az a méh maga. De ezen szakadást a méhnek szakadásától abban kell-meg-külömböztetni, hogy kerekesebb és nagyobb nyilatkozása vagyon a közepében, s e mellett egy újjat fe lehet az Afzszony testébe dugni, hanem csak a nyilatkozás által; holott ellenben elé - szakadván a méh maga, elég helyet hágy, hogy újjal leheffen mellette a méh' hüvelyjébe nyúlni. Ha a méh' hüvelyjének szakadása a szemérmen ki-jött és megdagadott volna; azon kell igyekeznünk hogy lágyító párákkal és boritékokkal meg - lágyítsuk előre, a szemérmen viszszategyünk helyjére, és erőtlenségében meg - erőltítsük, hogy többszöri viszszafelé meg - gátolhassuk. Végy veres bort főzz ebben veres rósa levelet, márts ruhákat avagy spongyiát bele, s tedd a szemérme eleibe; ezen fötelekből napjában kétszer a méh' hüvelyjébe - is főtathatsz. Ha gyermek - ágyas Afzszonynak vagyon illetén szakadása; tehát az illetén erőltítő boritékokkal addig, a míg a tisztulásnak vége nintsen

A' MÉHN. SZAK. 3 KI-FORD. 403

nintsen, és a méh' szája bé - nem záródott, élni nem kell. De ha a szakadás régi volna, ezen boritékok semmi - sem fognak használni.; hanem a szakadást előre helyjére tévén, három hüvelykni hosszúságú tsontból - való tsövetskét, a méh' hüvelyjébe kell dugni, és kívülről kötörskéekkel az Afzszony tellén meg - kell erősíteni: de ezen tsövetskének minden - felől lyukatosnak, és csak olyan nagynak kell lenni, a milyen tágas a méh' hüvelyjének bé - menetele. Ezután főzz veres borban veres rósa leveleket, és foltassad bé ezt egy néhány hetekig, hogy a méh' hüvelyjének erőtlen és lágy rostjai meg - erősödjenek, és magoktól vízfz hízassák magokat.

A' méh maga - is *vagy egészen, vagy részszerezént* szakadhat - meg. A' mikor a méh a szemérmén egészen ki - függ, azt mondjuk, hogy *egészen* szakadott - meg; de ha a bé - menetelen csak a medentzének üregébe jött volna, csak *reszszerezént* szakadott - meg, vagy méh' le - esélének - is mondhatjuk.

Meg - lehet az illetén szakadást a tapogatas által esmérni: mert a méh' száját közele a ki - menetelhez lenni találjuk, hüvelyje pedig az egyenesen vagy

egyenetlenül rokkánó méhtől meg-vann töltve. Ha kijött a szemérmén a tapogató mellett fízemmel-is meg-lehet esmérni. Ha a ki-függő méh dagadt, kemény, és gyuladott volna: előre lágyító borítókokkal kell bé-borítani, kritélyeket kell adni, s egyszer vagy kétszer-is kell eret vágni.

Ha a méh lágy és egybe esett, következendőképpen kell *belyre* tenni: Fektesd az Aszszonyt hátára, alfelével magoflan, végy egy ízép len-gyólt ruhát, ken'd meg ezt tiszta vajjal vagy új olajjal, tedd a ki-szakadott méhre, és nyomogassd elsőben alá-felé, azután oldal-és fel-felé a méh' hüvelyjének bé-menetelén fel, ennekutánna újjaidat ted'd egybe egy tizirkalomba ki-nyújtva, és emeld-fel végezetre a medentzének bé-menetelébe. Készen kell már a Bábának egy néhány méh-gyűrűt tartani, melly tölgy-fa héjjából (*Pantoffelholz*) vagy más közönséges fából hoszszukó-kereken avagy egész kereken is hészitetik, viafszal bé-vonattatik, és, minekelötte a méh' hüvelyjén hoszsa szerint fel-dugattattnék, olajjal meg-kenetetik; fel-dugván ezt a méh' hüvelyjébe, fordítsd úgy meg, hogy a gyűrűnek oldalos

A' MÉHN. SZAK. 3 KI. FORD. 405

los hoszsu része elé- és hátra - felé, botos hegyei pedig a tsipő-tsontok - felé úgy es-fenek, hogy ezen alkalmasan nyúghassék a méh', szája szabadon, és a gyűrűnek kö-zepén a méh' hüvelyjébe alá függheffen. Ezen gyűrűnek a méh' hüvelyjének tágaflá-ga vagy szorossága - szerént, nagynak vagy kitfinynek kell lenni; ha felettebb - való fájdalma vagon az Afzszonyoknak, felette nagy a gyűrű, és ha ki-esik, felette ki-tfiny: azért oilyant kell tenni, hogy a méh' hüvelyjében szorossan állhasson. Ez által az Afzszonyok semmiben - sem hátri-tattnak - meg; meg-terhesedhetnek, s a hó - számnak idejekor - sem tapasztalnak sem-mi alkalmatlanfágot. De a gyűrűt egy vagy két hónap múlva, ki kell venni, meg-kell tisztítani, avagy újat kell ismét beléje tenni.

A' mikor a méhnek feneke a száján a medentzének üregébe alá jő, azt mondjuk, hogy *félíg fordultt - ki a méh*, ha pedig a szemérmén - is ki-jő, azt mondjuk, hogy *egészzen ki - fordultt a méh*. Ennek leg-kö-zelebb - való oka majd mindenkor az, a mikor a Bábák erőssen a méhhez forrott mássát a köldök-kötélnél fogva erővel ki-akarják húzni, s a méhet ez által mint egy

406 IV. K. I. R. III. SZAK.

šákat ki-forditják, s a mássával együtt kihúzzák. De tapasztaltatott némelly Afzszonyokban fok idővel utólsó szülések után, hogy illyeténformálag méhek egészfzen kifordult, s ennek a vólt az oka, hogy meheknek feneke erőssen meg-dagadván, és keményedvén, nehéz terhével a ki-tágafadt méh' szájának erőtlen záró rofijait s inait meg-győzte, s végezetre a szemérmén kifordult.

A' ki-fordultt méhet meg-esmérni nem nehéz, ha mindjárt a szülés után a mássának erőszakos ki-húzzattatása által egyszeršmind húzzattatott-ki: hasonlatossága egy kerek és véres darab húshoz vagyon, mellyen néha valamit a hárttyákból, és mássából-is lehet látni, ezre lehet venni az el-fszakadott ereknek nyilatkozásaikat, és ha mutató újjunkat a hüvelybe dugjuk, érezzük a méh' száját, a melly a méhnek nyakát körül fogja.

A' méhnek erőszakos ki-fordulása szörnyü veszedelmes, főt majd mindenkor halálos. Tapasztaltatott, hogy némelly Afzszonyok minden nyilvánfagos okon kívül a szülés után csak hamar meghóltanak. Fel bontattván holt testek, meheknek feneke majd méhek szájáig találtatott
ála

A' MÉHN. SZAK. 3 KI-FORD. 407

alá esve, 3 haláloknak hihetőképben 3 volt az oka, hogy számtalan fok érző inaik, mellyek nemeltyekben, rendkívül-valóképpen indulatosak, szörnyen ki-feszültek. Annál veszedelmesebb illeténformálag még, ha egészfzen ki-fordul 3 méh; melly részszerént 3 méh' szájának görtfös egybe-fugorodása, részszerént 3 levegőégnek mive miatt annyira meg-dagad, hogy meg-gyulad és emésztő tűzbe esik; ha mindjárt helyjére nem vitettetik: de ezt-is néha igen bajosan lehet véghez vinni, főt néha lehetetlen-is, ha t. i. 3 méh' szájajá rajta ki-esett méhre keményen fugorodik.

A' ki-fordultt méhet előre meleg téjjel lágyítani vagy meleg olajjal meg-kell kenni: azután 3 Bába egynehány újjaival egyik részt 3 másik után, majd egyik majd más oldala felé dugja-bé 3 méh' hüvelyjébe, és 3 méh' száján fel, 3 kezével nyúljon-fel, 3 mig tökéletesen helyjén vagyon; kezeit tartsa addig 3 méhnek üregében, 3 mig ennek egybe fugorodását érzi.

Ha pedig meg-gyuladot vólna már 3 méh, előre egyfzernél többször-is kellene eret vágni, 3 mind belső, mind külsőképpen fáradhatatlanul lágyító Orvosságokkal kellene illetni: mivel egyébbképpen 3

szegény Afzszony a szaparán támadható emésztő tűz miatt, nyomorultul kételenítettnek el-veszni.

Ha a ki-fordultt méhet helyjére szerentséfen vissza lehetet tenni; az Afzszonyt a hátára al-felével magofátskán kell fektetni, nyugodolmat s igen szoros mértékletes életet kell-reá parantfolni; az egyéb dolog pedig biz-trassek a tudós Orvosra. Kevesek lábalják-meg ezt a nyavalyát, a leg többek a helyre-hozás után egy néhány orákkal sugorodásokban hálnak meg. A' méhnek régi ki-fordulását, mellynek fenéke meg-keményedet, kötéseí igen meg-erőtlenedtek, s a szája tágasan nyitva va-gyon, gyakorta még-helyre-sem lehet hozni: avagy ha helyre vitettetett vol-nais, attól lehet félni hogy ismét ki-for-dul, ha gyűrüt nem tesznek.

A' VIZ. HOLY. : VÉG. HURK. NY. 409

NEGYEDIK SZAKASZ.

A' VIZELET-HÓLYAGNAK ÉS VÉG-
HURKÁNAK MEG-SÉRTETTETÉSEK-
RE KÖVETKEZŐ NYAVALYÁK-
RÓL.

Gyakran meg-esik a nehéz szülések után, hogy az Alzszonyok vizeletjeket illendőképben nem tarthatják, s úgy elfoly akarathok ellen, hogy még észre-sem veszik. Némellyek ellenben csak tseppen-tik, mások pedig éppen semmit - sem botfáthatnak - ki.

Okai, miért - hogy szüntelen, és akarathok ellen vizellenek szüntelen, következendők.

Eljőben. Vagy a hólyog' nyakának záró kilintse *) a fokáig szorult gyermeknek fejétől vagy far - tsikától tsipettetett, tágalitatott és erőtlentetett annyira meg, hogy tollas erejét el - vesztette, és könnyen egybe nem húzhatja magát ; vagy pedig.

C c 5

Má-

*) Sphincter. Záró Kilintsnek hogy nevezem tulajdonfága hozta magával.

410 IV. K. I. R. IV. SZAK.

Másadszor. A' vizeletnek tsöve, gyakrabban pedig maga a hólyag a méh' hüvelyjével együtt a szülés alatt el - szakadhatot.

Ha a vizeletnek meg - nem tarthatása a vizelet - hólyag' nyakának erőtlenségétől ered, segíteni lehet még. Addig kell várni, a míg tökéletesen meg - tisztult az Afzszony, és méhének szája bé - záródott: főzz ezután veres borban veres rósát, úti-füvet (plantago) és fül-füvet, (sedum, sempervivum) és igyekezzd' ebbe mártott boritékokkal a vizelet - holag' nyakát meg - erősíteni; tñrj szép vászonból egy olly vastag és hoszszu tsapot egybe, a millyen hoszszu és tágas a méh' hüvelyje, s ezt a meg - irtt fötelékbe mártván szenedvedhető gyenge melegen dug'd a méh' hüvelyjébe. De a hó - számnak idejekor ezt tselekedni nem kell: mivel ez által a természetnek ki - üresítései meg - gátoltattnának. Négy felé fogott ruhákat - is lehet ezen fötelékbe mártani, a szémérmének tájékára lapítani, és ugyan abból a vizeletnek tsövén napjában egyszer vagy kétszer a vizelet - hólyag' nyakába fofatni. Illyeténformálag a vizelet - hólyag' nyakának záró kilintse meg - erősödik, s az Afzszony úgy fel tarthatja vizeletét, mint az előtt.

Meg-

A' VIZ. HOLY. : VÉG-HURK. NY. 411

Meg-eset az-is, hogy a hólyag' nyaka a méh' hüvelyjével együtt a szülés alatt az eszközökkel el-szakasztatott, avagy a vizeletet erőltetéskeppen le-akarván vonni, a Kathéterrel, által furattatott, vagy pedig a gyermek fejétől annyira meg-tsipetetett, hogy az erre következett gyulladás és evesedés által a hólyagon keresztül a méh' hüvelyjébe nyavalyás lyuk támadott; a melly által a vizelet az Afzszonynak akarátja ellen szüntelenül ki-foly. Hogy azért bizonyosan meg-tud-hassad, hogy a vizelet hólyag illyeténformálag meg-bántatotté; tehát foftas a vizeletnek menedékébe vizet és tejet; ha ez el-szakadot, azt látod a foftatás után, hogy a tej a méh' hüvelyjén ki-foly ismét. A' mihellyen ezt a Bába észre veszi, hívasson még-is mindjárt Borbélyt; ámbár ez a nyavalya többire gyógyíthatatlan: mert a ízegény Afzszony életének minden napjaiban sok nyavalyás következéseket, és a tisztasága miatt mindenkor egy hólyagot kételenítetik hordazni. De ha a bé-fosztattatott tej sem a természetnek útján, se pedig a méh' hüvelyjén vízfőzsa nem foly; tehát el-szakadot a vizelet-hólyag; a vizelet, és a bé-fosztattatott tej a szakadt seben a medentzének

tzének üregébe foly - ki, s a szegény Aszszony é miatt halálos veszedelemben vagyon.

Némellyek pedig éppen femmit - fem vizellhetnek, vagy csak tseppekként bostíthatják. Szörnyű nagy a fájdalmok, s veszedelmes következtések támadnak, ha segítség mindjárt jelen nintsen. Ekkor a vizelet - hólyagnak nyaka vagy meg - gyúladot, vagy pedig görtzfőn egybe sugorodot. Ha meg - gyúladot, ér - vágással, lágyító kristályekkel, párákkal, foltatásokkal, borítékokkal kell segiteni, az illeténeket a szeméremre, és ennek tájékaira alkalmaztatván. Ha pedig görtzfőn egybe sugorodot; fog az Orvos belső görts tsillapító orvosságokat rendelni, a meg - irtt külső és belső orvosságok mellett; mellyek lágyítanak, a görtzfős sugorodásokat meg - tsendesíték, és a vizeletnek ki - menő útát szerezzenek. A' szegény Aszszonynak szenvedhetetlen kénja szemláromást tsendesednék - meg, ha csak lehetséges volna, nem igen hegyes, hanem botos forma hajló Kathétert a vizelet - hólyagba dugni; s Ekkor a Kathétert a hólyagban addig kell hagyni, a míg a görtzfősséggel meg - szűnt.

Vagyon még egy más ok, melly azt viszi véghez, hogy nem vizellhetik az Aszszony

A' VIZ. HOLY. 3 VÉG-HURK. NY. 413

szony, ha t. i. meg-gyülvén a vizelet a hólyagban a szülés alatt úgy ki-feszül és meg-erőtlenedik, hogy egybe nem húzhatja magát, s nyakát meg-nem tágosíthatja. Ekkor egy hajló Kathétert kell a hólyagba dugni, s ezt addig kell benne hagyni, a míg a hólyag a fellyebb említett erőstő külfő orvoslágokkal való gyakor élésre meg-erősödik, és az Afzszony szabadon s könnyen vizellhetik.

Az erőltető, és fokáig tartó nyögés, a szülés után, a köldökön, az ágyékokban, avagy az alsó hasnak más tájékaingyakorta dagadáfokat okoznak, mellyeket ker-szaka-dásnak, vagy tökösségnek (hernia) nevezünk. Ezeket idejénkorán kell helyre vizsgálta tenni: mivel egyébbképpen meg-öregbülnek, és meg-zárlodván (incarceration) az életet-is veszedelembe ejthetik. Fektesd a szülőt ekkor al-felével magosan a hátára, és mind két kezeiden lévő újjakkal változtatva, a szakadást lassan-lassan tedd vissza a régi helyjére; és hogy ismét vissza ne szakadhasson, arra alkalmas kötésekkel igyekezzed vissza tartóztatni; melly kötés egy néhány egybe fogott vászon darabokból és egy kötőből áll. Ha ez, a kötés a szakadást illendőképpen
vissza

nem tarthatná ; arra alkalmaztatott szakadásra - való övet (bracherium) kellene rája helyheztetni. Ha pedig a dagadás kemény volna már, és könnyen vízfőz tenni nem lehetne ; tehát igyekezz előre borítékokkal meg - lágyítani, és annakutánna helyjére vízfőz nyomni. Mivel az illetén szakadt dagadások, nem tudván a Bábák ezekkel banni, gyakorta Kolyikát, hányált, és egyéb nyavalyás változókat okoznak : azt jóvalljuk, hogy inkább hagyják az ezekkel - való bánást a Borbéyokra, és ezek mellett leg inkább Orvosokra.

A' vég - hurkán - is igen gonosz, hósfőz és gyakran gyógyíthatatlan nyavalyák maradhatnak hátra. Mert a gyermek' feje a vég - hurkát és méh' hüvelyjét vagy a szülés alatt szakaszthatja - el, vagy pedig a szülés után egy néhány napokkal úgy kereftül rághatja valami eves matérja, hogy a ganyéj elől a szemeremen jő - ki.

A' kerelt - tsontnak és fartsiknak egyenes állása a köz - húsak nem csak tellyes el - szakasztatást okozza ; hanem a vég - hurkának záró - kilintse - is (sphincter) annyira meg - bontattatik, hogy ganyéjokat az Afzűzonyok akaratiok ellen borsátják - el, és e felett még más nyavalyaktól - is, u.

A' VIZ. HOLY. 3 VÉG. HURK. NY. 415

m. gyuladáfoktól, evesedésektől, el-furó sebektől *) és végezetre fenés kelevényektől is félhetnek. Az illyeténformálag megnyavalyásodott vég - hurkának gyógyítását a Bába magára soha-se vállalja; hanem hagyja mindenkor az értelmes Bába - Mesterre, vagy Borbélyra : mert még é iem igerhet tökéletes gyógyítást ámbár minden tudományját vesse - meg.

A' vég - hurka a szülés alatt - való nagy erőlködés avagy kemény has - szorulás miatt az al felen ki - szakadhat. Ezt szintén ollyformálag kell vízfőza helyheztenni, valamint a méhnek ki - fordulásáról szollottunk, 3 erősítő boritékokkal és ilendő kötéssel maga helyjén meg - kell tartani.

Ha pedig a szakadás régi, minden erősítő boritékok és egyebek semmit - sem fognak használni : hanem egy arra készített tsövetskét a helyjére vízfőza tett vég - hurkába kell dugni, az Alsőszony testén kötéssel meg - kell erősíteni, és a vég - hurkának erőtlen rostjait erősítő párlásokkal 3 foltatásokkal fokáig kell - erősíteni.

ÖTÖ-

*) Fistula.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' NYAVALYA-TÖRÉSRŐL, UTÓ-
FÁJDALMAKRÓL, ÉS A' GYERMEK-
ÁGYI-TISZTULASRÓL.

A' szülés után sok Álszönyoknak méhek-hüvelyje, szája, sőt méhek-is a szomszéd rézekkel együtt, u. m. a vég-hurkával és vizelet-holyaggal meg-görtsődik; sőt a nyavalya-is némellyeket kitör. Okai lehetnek ezen nyavalyának az érző inaknak különös nyughatatlan érzékenységeik, mellyek nagy fájdalomtól, rettenéstől erős szagu portékaktól s a. t. erednek; a méhnek helyjéből-való el-mozdulása, avagy ennek ki-fordulása, a gyermek-ágyi tisztulásnak visszajá hajtása, avagy nagy vér-folyás-is okozhatja ezt. Abban áll a segítség, hogy minden úton módon, a nyavalya-törésnek és görtsőségnek okait el-leheffen háritani. Az érző inaknak amá különös nyughatalanságokat belfőképpen tsillapító és görtsöt ellenző Orvosságokkal kell a magok tsendességekre hozni. Ha ennek oka a gyermek-
ágyi

A' NY-TÖR. UTÓ FÁJ. 3 TISZT. 417

ági tífztulásnak fel-akadáfa volna : meg-kell segíteni ; az erős - vér - folyáfokat pedig, á mint fellyebb szóllottunk á vér-folyáfokról, meg-kell határozni á fzerént.

Az utó fájdalmak, ha sem felette nagyok, sem fokáig nem tartanak, foha-sem ártalmasak, főt gyakorta hafznofak ; ám-bár ezek néha fájdalmasabbak á valófágos szüölő fájdalmaknál : mivel ezek alatt á méh laflan-laffan egybe fugarodván, minden nyavalyás következések, mellyektől félni méltán lehet, meg-elöztetnek. De ha az utó fájdalmak á méhnek egyenetlen egybe fugarodáfától, avagy benne hátra maradott darabos alút-vértől, felette nagyok és majd fzenvedhetetlenek vólnának ; gyakor Kriftéiyekkel kellene éltetni, hafát fejer mályva irrel meg-kell kenni, és gyapas lágy ruhákat meleg téjbe, avagy egyébb lágyító fötelékbe mártván gyakorta kell boritgatni. Igyék gyakorta fejer-mályva, vagy fzek-fü théat, fáffrányos, árpa káfa, riskáfa levefeket, új mondola, vagy lenmag olajjal. Ha pedig *Mola* vagy más hűsnövéfek maradtanak volna hátra á méhben (á mit az egéfzfzen még-egybe nem fugarodhatot méhnek keménységéröl, az illyetén idegen testnek á méh' fzájában-való ta-

D d

pafz-

pasztaltatásáról, a vér-folyásról és nagyon tartós fájdalmakról meg-lehet csmerni) tehát újjaival a Bába-Mester által választatás-le, és vétette-ki; mivel ezen nagy fájdalomu utó fájdalmak meg-szünések előtt gyuladást okoznak, s a szegény Afzszony meg-hal az emésztő tűzben.

A' gyermeknek születtetése és mássjának le-választatása után, a méhnek nyitva lévő ereiből, mellyekkel a máss szövődöt vólt egybe, sok vagy kevés tisztavér foly-ki, annakutánna verefello húfos víz, és utóljára fejer nyál-forma nedveffég.

Ezen-véres nedveffégnek ki-folyását a gyermek-ágyas Afzszony' tisztulásának nevezzük. Ez igen hasznos és szükséges: mert ezzel sok tisztátalanfagok, s a mássnak és hártýáknak visszamaradott darabjai folynak-ki. Ha ez a tisztulás maga rendjében meg-háborítatik, avagy hirtelen fel-akad, az Afzszony hasa meg-dagad, és fájdalmasodik; tehát azon kell lennünk, hog a lábon-való ér-vágás által, és fellyebb említett külfő és belső lágyító orvosságokkal ismét helyre hozzuk, és a méh' gyuladásának eleit vehessük: mivel egyébbképpen szomorú változások, u. m. nyavlya-törések, gyuladások támadnak

A' NY-TÖR. UTÓ FÁJ. 3 TISZT. 419

nak az emészto tüzze együtt. Szörnyű kárafak minden hevefitő és spiritusos orvos-fágok ennek hajtására. Ha a meg-irtt Orvosságokra a tisztulás vissza nem térne, és a méhnek gyuladástól lehetne félni, avagy a gyuladás már jelen volna ; hívjon a Bába mindjárt Orvost, és hagyja rea az egész dolgot.

Valamillyen káros az, a mikor a tisztulás részszerént avagy egészfézen hirtelen fel-állot ; szintén olly veszedelmes, ha fellebbe bővön foly. A' szegény Aszfzony lassan-lassan irtozatos fok vért vezt. el, el-ájul, ereje el-fogyatkozik, és ha meg-nem tsendesítjük hamar a vér-folyást ; halálos erőtlenségbe esik, 3 meg-hal. Ha femmi-féle idegen test, sem alut vér, melly a méhnek egybe sugorodást, és a nyitva lévő erek' nyilatkozásaiknak egybe húztatását meg-gátolhatnak, nem maradott volna hátra ; ezen orozó vér-folyásnak oka az, hogy erőtlen a méh. Ekkor a méhnek gyenge rostjait meg-kell erősíteni, és azokat az egybe-húzáfra izgatni. Az ágyban-való nyagodalom, tápláló levefek, és a vér-folyásokban jóvállott orvosságok használni fognak.

Az illetén erős, de még-is szerentfésen meg-állítatott vér-folyás után az Afzfzonyok nagy fő-fájdalomról panaszkodnak. Ritkán roszsz jel ez; lassan-lassan el-mulik, ha az erek illendő tápláltatás által meg-telnek lassan-lassan, és ez által erejek helyre áll. De ha a fő-fájdalmak mind inkább öregbülnek, az Afzfzony hévfégről panaszkodik, félen beszéll, szapara kemény pulsufla vagyon; attól lehet félni, hogy gyúladás tamad a fejében, ha még nintsen jelen. Az Afzfzony életének nyilvánfágos veszedelmében forog; és ha Orvos segítségül nem hivattatik mindjárt, a ki illendőképpen ezen reménytelen gyúladásnak és ennek következéseinek el-lent álljon; tsak hamar meg-hal az Afzfzony.

Minden egyéb fájdalmak és erőtlenfégek, mellyeket a gyermek-ágyas Afzfzony nehéz szülése után lábaiban tzombjaiban, derekában és egyéb tagjaiban érez; többire magoktól el-múlnak az ágyi nyugodalom által. Az ételnek rendes módja, a jó tápláltatás, és a jó borral-való mértékletes élet a gyermek-ágyban, az erőtlenfégeket meg-fogyatják, az izeket és

tago

A' TÉJ- HID. 3 NYAV. TSETS. 421

tagokat meg-erősítik, és a tökéletes egés-
séget vízfűzi térítik.

HATODIK SZAKASZ.

A' TÉJ-HIDEGRŐL, ÉS NYAVA-
LYÁS TSETSEKRŐL.

A' szülés után harmad nappal a gyer-
mek-ágyafak változtatva görsednek és he-
vülnek, tsetseik meg-dagadnak, és felfű-
lést érzenek benne; 3 némellyeknek an-
nyira fájnak, hogy kezeiket sem fzenved-
hetik rajtok. Ezen természeti változást a
táj-hidegnek nevezzük, és csak két,
vagy leg-fellyebb három napokig tart.
De azokban sokkal tartósabb, a kiknek
tsetseikben fok tejek vagyon, 3 még-sem
akarják gyermekeiket magok szoptatni.

Ez iránt az Aszfzony meg-ne ijjed-
jen, ha egyéb gonosz változások ahoz nem
adják magokat; óltalmazza magát tellyes
tehetése szerént a fok tápláló eledelektől
és italoktól; igyék gyakorta véhony szűz
levefeket, és theát, hogy teje vékonyod-
ék, higuljon, és folyó lehessen. Né-
mellykor bővön foly-ki a tsetsekből: ek

kor száraz meleg ruhákkal gyakorta boritgatni, s a hidegtől szorgalmatosan óltalmazni kell.

Sokak pókáltatják - bé tsetfeiket : de ennek sír, flastrom, és irak nélkül kell lenni ; mellyek több kárt mint hasznót tésznek, és a testnek szükséges párázását gátolják - meg. Elég ha meleg ruhákat tesznek tsetfeikre, mellyeket más ruhával avagy melyre - valóval úgy alkalmaztaffanak, hogy tsetfeik alá - ne függjenek, hanem mint egy fel - felé támasztaffanak : de ezen kötözésnek - sem kell szorosnak lenni ; mivel ugy hamar támadhatnának gonosz következtések. Nemeltyekben a téj viszfa megyen, mellyet a természet más utakon fogyatomeg, és vizzen - ki.

Ha az Afzszony maga akarja gyermekét szoptatni ; igen rövid és szenvedhető a téj hideg ; nintsen - is oka , miért hogy nyavalyás következtésektől félhetne , hanemha valamellyik tsetfének bimbója meggyúladot és költ volna ; melly miatt ezen tsetfén nem szoptathatja a gyermeket , hanem a másikkal taplálja. Ekkor a birsalmának magvait tötsköld a mosárban egybe meleg vízzel , szürdle a nyálas levet, elegyits rósa - mézet közébe, és kend - be véle

A' TÉJ - HID. : NYAV. TSETS. 423

véle a febes tsets - bimbót : de hogy ingedhez ne ragadjon , szép vékony viazfzas váfzonnal borítsd - bé. Ezen tsetfét még is tsak fzipogattafa a gyermekkel : mivel egyébbképpen meg - gyülvén és aluván a téj a tsetfében meg - dagadhat ; melly által fájdalmas, hoszfzas, főt gyakorta igen gonosz kelevények - is tamadnak. Ha valamellyik tsetfe dagadt kemény, feszes és fájdalmas ; gyuladáftól lehet tartani : de ha égő tüzefféget tapasztal tsetfében, pulfuffa fzapara s kemény ; jelen vagyon a gyuladás.

Külömb - külömbféle dolgok okozhatják ezt, u. m. a hideg, hirtelen rettenés, harag ; ha tsetfeiket meg - fzorítják, nyomják, olajjakkal, flastromokkal irakkal ke - negetik : ha meg - romlik a tsetfekben a téj, avagy fel - akadot a gyermek - agyi tífztulás ; ez - is okozhatja ezen fájdalmas dagadásokat, és gyuladásokat. Leg - gyak - rabban akkor támadnak ezek a nyavalyák, a mikor az Afzfzonyok gyermekeiket rit - kán, avagy tsetfeik mind inkább feszülvén, a fájdalmas érzékenység miatt éppen nem akarják fzoztatni ; hanem külömb - külömb - féle portékákkal élnek, mellyekkel teje - ket el - ofztatni és el - hajtani gondolják.

Ezek által pedig a kitfínyből nagy nyavalyát tsinálnak, és szörnyű égő s gyuladással egybe kötött fájdalmakat okoznak. Ha ezekkel illendőképpen nem bánunk, vagy meg-evesednek, meg-kelnek, vagy meg-keményednek, lassan-lassan beléjük esik a fene, melly szörnyű nyavalyákat és a halál előtt ritkán el-múló fájdalmakat kooz.

A' mihellyen a tsetsek dagadni és keményedni kezdnek, szoros, igen mértékletes életet, és igen vékony híg italokat rendeljen a Bába, s boritgassa meleg ruhákkal; azt pedig már meg-ne próbálja, hogy köppöly-forma szopó üvegekkel, kutya-kölykekkel avagy a gyermeknek szopásával-is a tejet ki-szopattassa: hanem forázzon bodza virágot, ezt meg-szűrven elegitse-meg téjjel, és olvatszson ebben egy kevés Velentzei szappant el, mártson ruhákat ebbe, és boritgassa melegen gyökorta; de se felette melegen, se hidegen. Ha a gyuladás és fájdalom öregbülne; azon kell mindjárt igyekeznünk, hogy lágyító boritékokkal az evesedést avagy keleszt meg-siettessük. Ha a hévsege, tüze sege és fájdalma el-múlik; tsetse pedig nagyon és keményen marad köves dagadtól lehet félni.

A' TÉJ-HID. 3 NYAV. TSETS. 425

Annakokáért az illetén nyavalyákat csak öregbitő Bábaknak azt jóvalljuk, hogy a nyavalyás tsetleket ne gyógyítsák ; hanem hagyják Orvosra és Borbélyra , a kik nagyobb vigyázással és értelemmel fognak az ofzlatáshoz , avagy az evesedést előbb mozditani , és a természetnek utját követni tudják.

A' téjnek visszsa hajtatafa fokkal vezedelmesebb főt gyakran halálos nyavalyákat - is okozhat , ha a téj a természetnek utjait el-hibázza , és vagy a főben , s melyben vagy a hasba ver helyet magának ; a honnét nyavalya-törések , gutta ütések, agynak , tüdőnek vagy a hasban-lévő beleknek gyuladái támadnak. Nemelylek meg-bolondulnak , s nagy darab ideig úgy maradnak ; másoknak ellenben izeikben evesedésre terjedő orbántz , fájdalom és dagadások kerekednek ; mellyek száraz betegséget s végezetre halált hoznak magokkal. Mihelylen azért illetén szokatlan változások és nyavalyák jelentgetik magokat : adja tudára az Orvosnak a Bába mindjárt a dolognak minémüségét , és a gyermek - ágyasnak gonosz állapotját ; hogy illendőképpen segilliheffen , a szomoru következéseket meg-előzhesse , és ne kétele-

niteffék a Bábának segítségéről és gondatlanságáról panaszkodni.

HETEDIK SZAKASZ.

A' SZÜLŐ-RÉSZEKNEK A' SZÜLÉS- UTÁN-VALÓ MINÉMÜSÉGEK- RÓL.

Tapasztalhatóképpen különbözik a szülő-részeknek a szülés-után találtató mineműségek attól, melyet a nehézkeségnek ideje alatt és ezen kívül találunk: Mert akár hogy tagadja a gyermekének meg-ölettetése-iránt gyanós Áfszöny új Anyafágát, és akár hogy adja okul, hogy ágyban a hófzam miatt fekszik; még-is a következő nyilvánfágos jelekből könnyen meg-lehet esmérni, hogy gyermek-ágyas légyen.

Előben: Tsetsei dagadtak, és ha nyomjuk, téj peretzkelődik-ki belőlök.

Másadszor: Hafa hig-lágy, rántzos, s a rántzok között veres színrozáfokat látunk.

Harmadszor: A' szemérem-tsontok felett egy kemény golyóbist találunk, melyt
azt

A' SZ. R. MINÉM. A' SZ. UT. 427

azt jelenti, hogy a méh nem fúgorodot még egéízszen egybe.

Negyedszer : A' fzeméremnek gyeplője nints jelen és.

Ötödszer : Vér, fargalló vereselliő viz, avagy ha egy néhány napokig vólt már gyermek-ágyban, fejéresen fargalló nedvesség foly a fzemérmen ki, melly a gyermek-ágyi tisztulásnak neveztetik.

Hatodszor : Tágas a méh' hüvelyje mind a bé-menetelben, mind pedig bellyebb; és ha

Hetedszer : A' méh' fzáját meg-tapogatjuk, nagyon dagadva és olly nyitva találjuk, hogy egy újunkat könnyen beléje dughatjuk, kivált ha tsak egy, két, vagy több napu gyermek-ágyas. Ha az illyetén jeleket mind együtt találjuk; mondhatjuk azt, hogy jelen vagynak a gyermek-ágyasságnak közönséges jelei.

De fokkal nehezebben lehet gyermekének meg-ölettetése miatt el-vádoltatott és mindeneket tagadó Afzszonyt meg-esmérni, hogy gyermeket szült, ha egy hónap, vagy annál inkább egy, s több esztendőök folytanak-el. Még-is mindazáltal a következő jeleket jegyezzük-meg.

El-

Előben : A' hatnak hig - lágy és szederjes foltjai vagynak, mellyek között fejer sinorazafokat tapasztalunk ; ezek pedig az előtt vereflek voltak. (De vigyázz ennek meg - ítélésében magadra : mert á hasnak fziatén illyetén formája vagyon, melly viz - korfágos, avagy fattyu nehézkefléggel vólt terhes.)

Mádszor : A' szeméremnek gyeplötskéje nints jelen ; á melly az első idejénkoránt - való szülés után mindenkor el - szakad, és soha sem látzik - többé meg. De ez külfő erőszaktól - is szakadhatot - el.

Harmadszor : A' méhnek szája nem olyan kitüny, hegyes és kemény mint á kik soha - sem szültenek ; hanem sokkal vastagabb rövidebb és lágyabb ; nyilatkozása inkább á has - felé vagyon, á nints olly szoroffan zárlódva : hátulfo ajaka valamennyivel az előnél hosszabb, és tsak nem homályosan lehet á rántz - forma forrásokat á tapogatás által érzeni. Ez az utolsó az egyetlen jel tsak, melly által ritkán lehet meg - tsalattatni. De ez - is meg - tsalhat : mert valami formátlan hús növes, á mint tudjuk, á méh' száját ki - tágasíthatja fziatén úgy, hogy ollyatén jegyek maradnak hátra. Annakokáért ezen jelek igen kétségesek

A' SZ. R. MINÉM. A' SZ. UT. 429

gefek, s bizonyosságot ezekből nem mondhatunk.

A' szülő-részeknek a nehézkesfének, szülésnek, és gyermek-ágyasságnak ideje alatt-való változásait, *természetnek rendje szerént* - valóknak kell tartanunk: de az ollytén változásokat *természetnek rendje ellen-valóknak* mondjuk lenni, a mikor egyéb nyavalyás változások és betegségek a szülő részeket esmérhetetlenekké téstik, u. m. *szakadás, ki-növés, bűja-betegség* (*Frantzú*), *kemény dagadások, fene s. d. t.* A' szakadást ezen Résznek harmadik szakaszában szollottunk.

A' méhnek száján vagy nyakán különböző-külömbféle formájú és nagylágu *ki-növés* lehetnek. Némellyek a méh' nyakának belső oldalán függenek, s a méh' hüvelyjébe vagy a szemerme - is ki-fityegnek. Ki-keresvén a Bába a méh' szájának állását és mineműségét, mindjárt észre veheti, hogy illyetén kemény és egyenetlen ki-növés jelen vágyon - é, és az a méh' száján belől, kiüüll avagy a méhnek nyakán függ - é? (De ezt igen tökéletesen kell ki-viágnálni : mert igen ártalmas vó'na illyetén ki-növéseket szakadástnak, avagy

à mi még gonoszabb dolog à szakadást ki-
növésnek tartani.)

Ha à szülő - részek - à *búja - betegségtől*
bántattnak ; meg - lehet esmérni ezt à kü-
lönös és igen irtozatos büdösségről. A'
szeméremből zöld és farga taknyoffág foly-
ki, melly nem csak à méh' hüvelyjében és
à szeméremnek külső részén, hanem à tzom-
bokon - is imitt - amott , kis gyúladásokat,
égő fájdalmas kelevényeket s fakadékokat
okoz, s à méhnek mind nyaka , szája és
hüvelyje - körül, mind pedig à szemérem-
nek ajakain , à tsombokon és à vég hurka-
tájékán kitsiny vagy nagy fümölcsök ta-
láltnak.

Mind à belső mind külső szülő - részek
puhák lágyak, és engednek à kereskedő
újnak : de à mikor à méh' hüvelyjében
szélyes kemény dagadást találunk , avagy
à méh' szája dagadt kemény és érzékenység
nélkül való ; kemény dagadás vagyon ek-
kor jelen , melly lassan - lassan fenévé vál-
hat.

De ha már à ki - fakadott fene volna
à méh' hüvelyjében avagy à méh' száján
és nyakán ; következendő jeleink vagy-
nak ; az Afzszony - szemérmének belső tá-
jékán szenvedhetetlen fájdalmakat érez,
mellyek

A' SZ. R. MINÉM. A' SZ. UT. 431

mellyek soha meg-nem szűnnek, és álmafitó orvosságoktól-is alig tsendefítettethetnek-meg, s' a vére szüntelen foly. Ha újjunkkal tapogatjuk-meg a belső szülő-részeket; a fenés helyet hobortfósnak és egyenetlennek lenni találjuk; a méh' szája dagadt, nyitva vann, és a mihellyen újjunkkal tsak illetjük-is, mindjárt vérez; a méh fokkal nagyobb, és inkább alá rokkán a medentzének üregébe.

A' szülő-részeket ilyen irtozatosképpen meg-emésztő nyavalyának jeleit tsak azért jegyzettük-meg, hogy a Bába a szülő-részeknek külömb-külob-m-féle változáfaikat tanulja meg-esmérni, és az illyetén esetekben valóságos mineműfégeiket az Orvosnak meg-jelentvén, azon nyavalyának mind meg-esmertetését, mind pedig gyógyítását meg-könnyebbitheffe.

MÁSADIK RÉSZ.

MIKÉPPEN KELL AZ ÚJJONNAN SZÜLETETT GYERMEKRE GONDÓT VISELNI?

Az újonnan született gyermek gyenge természetére - nézve sok veszedelmeknek van ki-tétetve. Meg-öregbitik ezeket a hibás elő-ítéletek, káros vizsza-élések, restség avagy a felettébb-való gondviselés; a levegő-ég, tápláltatása, a belekben vizsza-tartoztatott ki-üresítése kivált az agyag forma ganyéjnak, és a nyomorúságos pokalás, gyenge testettségének mind folyó mind kemény részeit úgy el-ronthatják, hogy vagy az emésztő tűzben, nyavalya törésben, vagy pedig valami orozva maró betegségben hirtelen meghal.

Azon gyermekeknek száma, a kik esztendőnként a Bábáknak gondviselések alatt halnak-meg, nem kicsiny. Azt gondolják hogy nékiek vanon igaz jussok és több

AZ ÚJ. GYERM. GOND. VIS. 433

több értelmek mint az Orvosoknak, ahhoz, hogy az újonnan született gyermekeknek betegségeiket, mellyekhez nem értnek, meg-gyógyítsák, és olytán orvosságot javalljanak, mellyeknek erejét nem tudják. Az ilyen tilul nas és veszedelmes bántorkodás miatt sok gyermekek halnak-meg, a kiket a szorgalmatos bölts Orvosnak értelme meg-tarthatott volna. Ne tselekedjenek azért a Bábák egyebet, hanem tsak a mit az ő tiszték hozz magával; és ha abban, a mit ezen részben ad nek elé, szorgalmatosan el-járándanak; eleget tette-tenek.

A' mihelyen meg-születtetett a gyermek, az előtt minekelőtte a köldökét meg-kötötte volna a Bába, lássa hogy elevennek vagnak, frisnek, vagy pedig gyengének, erőlennek, avagy hólnak-is tet-szik lenni? Ha az élenek egyéb jelét nem találja, hanem a pulsusnak a köldök-kötélben tsak gyenge ütélét; meg-ne kösse mindjárt a köldökét, hanem halálos erőtlenségéből előre ebrezfize-fel, hogy az alatt a vérnek keringése a köldök-kötélnek ereiben az életet meg-tarthassa, a mig egészfzen meg-elevenkedet: de ha a mássa már le-vált volna, a mit onnét könnyen

E e

nyen

nyen lehet meg - esmérni, mivel a szemérmén fok vér - foly ki; mindjárt meg - kell kötni a köldökét: mivel annál hamarabb halhatna - meg a gyermek.

A' gyermeket következőképpen kell fel - ebreszteni: végy egy spongyiát, nedvelítsd - meg meleg borral, és dörgöld ezzel fejét, melyjét és hasát; a melyjét nyomítsd gyengén egybe egy néhányszor, s botfásd - el hirtelen; orra lyukait kend szalamiak avagy szarvas - szarv spiritussal - meg; kristélyez'd meg szaporán meleg vízzel, és egy kevés sóval: a tapasztalás szerént leg - hamarabb használónak találtatott, ha szájába fúvunk, melly által a fok nyálasság a gégében meg - oszlodik, a tüdő erővel kitágasodik, és a lélekzet - vevésre alkalmatossá tétetik. Ezt pedig nem csak egy néhány минутáig, vagy leg - fellyebb egy fél fertály óráig, hanem egy fél oráig, és néha tovább - is kell próbálnunk, hogy a gyermeket fel - ebreszthessük: mert szörnyű menthetetlen és irtozatos dolog volna az halva tetőző gyermeket valóságos hóltak tartani, és büntetésre méltó reftégből félre vetni, a mint tudunk egy példát.

Egy gyermek mezeitelenül más két hóltak közé tétetett, s csak öt óra mulva
tapasz-

AZ ÚJ. GYERM. GOND. VIS. 435

tapasztaltatott mozdulása történetből mellett el-menvén : a házba vitetteték egészen el-remülve, s elég dolog próbálták életének meg-tartatására ; de mind héjjába ; mert egy néhány óra múlva az emésztő tűz beleibe esék a hideg miatt (mivel tél vala) s meg-hala.

Ezen esetről példát vegyen minden Bába magának, hogy fáradhatatlanok legyenek, s elebb el-ne hagyják a gyermeket, a mig a köldök-kötelésben és melyjén semmi pulsuft sem érzenek, és meg-nem hidegedet.

A' mikor a gyermek lélekzetet vésszen, kiált, és tökéletesen meg élemedik ; végy egy fertály réfní keskeny kötöt, és a köldökétől egy araszra kösd - meg köldöke kötelét ; ezt a kötést fordítsd vízszá két hüvelyknire a gyermek felé, és kösd - meg ugyan azon kötővel ismét úgy, hogy a két kötés egybejövén egy gyűrűhöz legyen hasonlatossága, és messd úgy le, hogy a gyűrű a gyermek részén maradjon : illetén kötéssel bátorfágos a gyermek a vér-folyástól.

Ha a szülésben sokáig szorultt gyermek elevenen születetik, de ábrázatja szederjes s fekete, feje környékében dagadt,

és vér nyomult a bőre alá ; előre le-kell metfzeni a köldök-kötelet, hogy folyjon két vagy három kalánni vér ki belőle, s ezután kell meg-kötni : mivel ez által a főtől fok alutt vér vonattatik-le, az agy velőnek gyuladása és gutta ütés meg-előztetik, s a gyermek a halálnak veszedelméből ki-menekedik. De spiritust. femmifélet az illetén gyermekeknek orrok alá tartani nem kell.

Ha az ujjonnan születetett gyermeknek a keskeny medentzében fokáig szorult feje hofzfukó, nagy és dagadt volna ; kezével a Bába kereken vagy egyenessen tellyességgel ne nyomja : mivel a gyermek nagy nyavalyában halhat-meg, vagy egész életében süketen, némán, vakon és esztelenül maradhat, avagy egyéb irtozatos nyavalyákba u. m. nyavalya-törésbe eshetik. Boritgassa a fejét csak meleg boros ruhákkal, s a többit hagyja a természetre, a melly helyre hozza, s a főnek jo formáját a fő-tsontoknak tollas ereje által rendbe tudja hozni, minden kár nélkül.

Ha a gyermek fartsikával áll-bé születésébe ; töke igen meg-dagadhat, szerjefülhet és feketülhet. Ekkor végy veres bort és vizet egyenlő mértékben,
főzz

AZ ÚJ. GZERM. GOND. VIS. 437

főzz benne veres rósákat, s boritgassd tőkét egész szemérmével együtt melegen gyakorta.

A' mihellyen a köldök - kötéll illendőkép-
pen meg-köttetett, tedd meleg vizből és kevés szappanból készített feredőbe, mozd egy spongyiával mind addig, a míg le-mosódot minden síroffág és tisztátalan-
ság. Ha pedig a gyermek igen gyenge volna; a feredő vizet egy kevés borral lehet meg-elegyíteni. Illyeténképpen meg-feresztvén, s száraz ruhákkal a gyermeket a nedvességből ki-tisztítván, fejtől-fogva talpig meg-kell vizsgálni, hogy nintsen-e vízkórúágos feje, nyúl-ajaka (labium leporinum) avagy Anyai bélyegje (nævus maternus) természetlen ki-növései, törött karjai és lábai, nemzetféges-nyavalyája és más nyavalyáffága a testén? Ki-kell az-
is szorgalmatosan keresni, hogy a vizeletnek tsöve és vég-hurka bé-forrva vagy zárva nintsenek-e: mivel illyeténformálag a gyermek se nem vizellhetnék se nem ganyélhatnék. Az illyeténnyavalyákban Borbélyt kell mindjárt hívni, a ki mesterségének igaz regulái szerént segiljen.

Mind ezek-után a gyermek a szokás szerént illendőkép-
pen bé-pokáltatik: melly

szükséges dologról szorgalmasan jegyezzük-meg, hogy

Elsőben : Köldökét ne csak immel-ámmal pókáljuk-bé, se pedig a köldöknek lassan lassan le senyvedő kötelét idő előtt és erővel-le-ne vegyük : mivel, ha az elsőben vagyunk túnyák, köldök-szakadásak, az utolsóban pedig vakmerő kelevények támadhatnak.

Másadszor : A' gyermeket szorosan pokálni nem kell : mivel illyformálag minden szükséges ki-ürülések viszsza tartóztatnak, az emésztés meg-hátrítatik, és ezek által nyavalyák támadnak. S' ezt sok Bábák vakmerőségektől viseltetvén még-fem akarják hinni.

Mihellyen illendőképpen meg-tisztított, és bé-pókáltatott a gyermek ; tetszet senki se adjon nékie : hanem előre beleit a fekete és agyag-forma ganyéjtól meg kell tisztítani igyekezni ; ne hogy ezt végbe nem vivén, gonosz kólyikákat, bél-gyulladásokat, nyavalya-töréseket és egyebet okozhasson gondatlanságunk, melyeket a Bábák a főben lenni okoskodnak, s nyavalya-törés ellen-való poraikat ugyan dicsérik és tanátsolják. De ez csak Bába tanáts. Végy azért ekkor meleg vizet, új olajjat

AZ ÚJ. GYERM. GOND. VIS. 439

olajjat keveset, és szin - mézet, kristályozd meg egy néhányszor a dolognak mineműfége szerént ; gyenge theát - is adhatsz, mellyben Mannát avagy Rhabarbarum syropot olvasztottál - el, egy néhány kis kalánkával. A' mikor már rútágaít ki - fosta a gyermek ; azután kell tsak tsetsre bostátani. Hatsetset nekieadni nem akarnak: főzzd - meg jól a téjben a jól sültt kenyérnek, vagy semlyének morsalékját higan, tápláljad velle, és etele után adj egy pár kis kalánkával tiszta vizet innya.

Nehezen, sőt tellyefféggel nem - is szophatnak azon tsetsémők, a kiknek nyelvek' hártájok meg - öldva niutfen : s az illyetén nyelv - rekedést meg - lehet onnét esmérni, hogy se nem tudnak hangosan firni, se pedig szopni. Az illyen esetben fokkal tanátfosabb, hogy a nyelvnek megöldását Borbélyra hagynák : mivel veszedelmes, sőt halálós nyavalyák - is támadnak ennek illetlen öldásától. De ha azt a Bába maga akarja véghez vinni ; el ne szakaszsa újaival, fokszor az alsó inynek tetejéig is menő nyelv - hártját, melly miatt nehezen gyógyulható sebek szoktak támadni : hanem botos hegyű ollóval öldjaneg következő mód szerént : Tartsa

valami alkalmas személy a gyermeket karján egyenesen, rikkasd avagy boszontsd mind addig a míg fir; nyúlj bal kezedenl vő mutató újjoddal a nyelve alá, avagy ha lehetléges, mutató ujjal és hüvelykedet a felső ábrázatjáról szájába a nyelve alá igyekezzd' úgy helyhezteni, hogy a nyelvnek hárttyája a két újnak hegye közé csússzon, mellyet a jobb kezeden - lévő ollóval metsz' d ketté. De vigyázzon a Bába magára, hogy a szomszéd vér-ereket meg ne bántsa; a honnét veszedelmes vér-folyások támadhatnak: se hátul a kötés megett találkozó hárttyát egészen el-ne metszse: mivel így a nyelv hátra esnék mindjárt, a gégének lélegző lyukára borulna, s meg nyuvasztaná a gyermeket. Meg metszvéni fzerentsélen ezen kis hárttyát, sebeit egy kevés rósa mézzel ken'd-meg, s a többi gyógyulást hagyjad a természetre.

A' gyermeket egy darab ideig gyakorta kell ieresztetni, mosogatni, s tisztogatni. A' szopás vagy pépes eledele után mindjárt, kivált hátára, soha se kell fektetni: mivel a fok nyálas nedvesség és felbőftető eledel meg-nyuvaszthatja. A' hűvőség, hideg, gyertya világ, és erős rengetés a böltsőben igen károsak; a honnét kü-

AZ ÚJ. GYERM. GOND VJS. 441

külömb-külömb-féle nyavalyák támadnak, mellyeknek okaira nem mindjárt gondolunk.

Ha az ábrázatjával bé álló gyermek születésében fokáig szorult, fejét egyenesen nem tarthatja; hanem szüntelen hátra-felé botfátja. Ezen nyavalyát következendőképpen kell meg-orvoslani: végy egy három szegeletű ruhát, tedd a fejére, és a hosszabb szegleteit vidd a melyje felé, huzd reá illendőképpen, és erőltsd meg egy egy kötővel. Ezt a bőltfőben is fejével fellyebb kell fektetni. Illyeténformálag a gyermek fejét végezetre egyenesen tartani, és elé-felé hajtani szokik.

Ha a fokszor vizelő és ganyélló gyermekeket szorgalmatosan nem tisztogatjuk; vizennyős vereflég támad bőrötskéjeken, kivált szemérmek tájékán, és tzombjok körül: illyetén verefléget, és a felső bőrötskének le-koppadását tapasztaljuk a hátain, al-felek között, hónyok alatt, és nyakok körül-is; firnak szüntelen az égő fájdalom miatt, s innét olyan kelevények támadnak, mellyeket nem könnyen lehet meg-gyógyítani. Ezen részeket meleg vízzel gyengén meg-mosogatván meg-kell szárazítani: hogy pedig a bőrnek egymást illető rántzainak egymáshoz való sürlodá-

fát meg-gátolhassuk, végy szép vékony vifeltt len gyóltst húz'd - ki ennek szálait, és tedd rea. Ha pedig ezen részeken már kelevények támadtanak' vólna ; kék viola, avagy édes gyökér porral előre bé - kell hinteni : az ón - kristálytól (facch. saturni) nagyon óltalmazd' magadat , melly á rágó nedvességet vifszza hajtja és halálos nyavalyákat okozhat.

Az újjonnan születtetett gyermekek születtetések után egy néhány nappal bő-rötskéjeken gyakorta verefféget, egész teste-ken ki-ütéseket , s imitt amott kelevénye-keket kapnak : ezek vagy á tisztátalanfágtól, vagy á vérnek különös romlott tsipőffégé-től, vagy pedig á szülektől reájok száрма-zott nyavalyáktól támadnak. Ezeket nem külfő orvosságokkal kell gyógyítani ; mel-lyek által á természetől rendeltetett ki-ütés vifszza verettetik, és halálos nyavalyá-kat okoz : hanem Orvosra kell hagyni, á ki belfő Orvosságok által á nedvességet meg-fogja jobbitani.

A' melly gyermekeknek szél - kolyiká-jok és szorult hafok vagyon , vagy erőssen firnak ; meg - szakadnak, kivált köldökö-kön, ha jól nintfenek bé - pokálva. Végy ekkor gólts tépeléket egy diónit , tedd á köl-

AZ ÚJ. GYERM. GOND. VIS. 443

köldökére, erre egy ragado flastromat, á flastromra három vagy négy egybe fogott ruhátskákat, mellyek közüll egyik mind nagyobb á máliknál, tedd ezeket mind egymásra, s á köldök kötővel szorítsd-reá. Az egyébb, kivált á férjfi gyermekeknek töki szakadásokat meleg borral kell gyakorta mosogatni. Ha pedig inkább ki-nyomul-na; ahoz illendő szakadásra való kötővel egy ideig vízfűza kell tartóztatni.

Ha á gyermek' nyelvén, foga-hufán, inyen, és nyeldeklőjén, fejér, kitlány, vagy nagyobb holyagos foltok láttatnak; azt szokták á Bábák mondani, hogy á gyermek szája rothod, á mit á Déakok *Apbtának* szoktak nevezni. Ezen foltok vagy á gyomorban lévő keferülségtől támadnak, avagy ha szájokat ki-nem mosják, kivált á tejben főzött pépnek étele után, á melly á szájra és nyeldeklőre mindenütt rea ragad. A' szegény tsetsemők á hévfég és szornyü fájdalom miatt, melly á szájokban uralkodik, alig szophatnak, s éjjel nappal sírnak. Azért á gyomorban-lévő keferülségnek meg-óltása végett, adj egy néhány-szor rák szemet bé vízben, s végy fálya vizet edefítsd-meg ezt rósa mézzel, és fe-jér eperj syrappal, s mosd gyakorta gyen-gen

gén a száját. Ettől el-mulnak lassan-lassan ezek a foltok, jobban szopni és alunni fog a gyermek tsendesen.

Sok gyermekek esnek születtetések után nyavalya törésbe. Némellyek, valami különös görtzfőflég alsó allokba esvén, szájokat meg-nem nyithatják; melly nyavalyát a Bábák *áll-mercedésének* hívhatnának. Az illetén nyavalya törésnek külömb féle okai vagynak; a főnek a szülésben-való fokaig szorulásától és megbántódásától, a szülés után meg-nyomattatásától, vagy pedig valami keserűségtől, a belekben-lévő keserű fártól, a mi leggyakrabban tapasztaltatik és tisztátalanfágtól támadhat.

A' szegény tsetsemők fájdalmas kolyikától kénóztattnak, s lábaikat feszes hajok felé húzzák, szüntelen firnak, s erőltető szorulások vagyon; a mit ganyélnak-is vagy taknyos, fejér-fárga mint az egybe habart tojások, keserű szagja vagyon, és a gyermek-ruhákban lassan-lassan megzöldül; vagy pedig olyan fárga mint a fáfrány. Ezen fájdalmas nyavalyát a gynomorba és belekbe omlott keserűség és epe okozza. Ha szaparán a hasra tétetendő lágyító és fájdalmat enyhítő meleggetésekkel

AZ ÚJ. GYERM. GOND. VIS. 445

kel és hasonló kristélyekkel nem segitünk, belső orvosságokkal a keferüféget meg-nem óltjuk, s ki-nem hajtjuk; vér hasba fárgáfagba, nyavalya törésekbe, vagy, a mi még veszedelmesebb, főt majd mindenkor halálos, gyuladásba és emésztő tűzbe esnek a gyermekek. Hogy azért a gyermeket az el-kerülhetetlen haláltól meg-leheffen menteni; mindjárt az Orvosnak jelentsemeg a Bába, és hagyja arra az orvoslást. A' nyavalya töréseknek és más veszedelmes gyermeki nyavalyának kútfeje többire a gyomorban és belekben-lévő keferülég és tisztátalanfág. De vagynak olyan gyermekek is, a kik szünet-nélkül sírván, szüleiket, és dajkáikat nagyon el-ijesztik, s nem-is szünnék elébb meg a sírástól, a mig fel-nem pokáltattnak, és pókálás nélkül a gyermek-ruhákba takarván a bõltföbe szabadofan nem tétetnek.

HARMADIK RÉSZ

A' DAJKÁNAK SZÜKSÉGES TULAJ- DONSÁGAIRÓL ÉS ÉLETÉNEK MÓDJÁRÓL.

A' természetnek törvénye hozza azt magával, hogy gyermekét minden Anya maga szoptassa: mivel azért vagynak tsetfei. De mivel hogy némellyek olly állapotban találtnak, hogy kevés, vagy hűs tsetfeikben éppen semmi téjeknintlen, vagy pedig az Anyának nyavalyállaga a szoptatást meg nem engedi, avagy végezetre vakmerőfégből s más gyenge okokból gyermekeiket szoptatni nem akarják: tehát a tsetfemő nedvességeihez fokkal közelebbvaló Anyai tej helyett a Dajka táplálja, vagy viz és téjben főtt pép mellett neveltetik fel. Mind a két mód fok terhekkel vagyon egybe köttetve: de még is fokkal kevésbbé káros a gyermeknek a viz és téjben főtt pép mint gyakorta a Dajkának teje.

A' DAJK. TUL. 3 ÉL. MÓDJ. 447

Bokros szomorú példák-ból elég esmeretes dolog, menyi friss és egészséges tse-tsemők, részszerezént a gondatlanság, gonosz indulatosságok, gyakrabban pedig a ragadó és következendőképpen mérgefen munkalódó Dajkai tej által életeknek minden napjaikra rontattak - meg, avagy a haláltól is ragadtattanak - el.

Az illyetén szörnyű példák miatt azért vajha minden Orvosok, Bába-Mesterek, és Bábák irtóznak el beteges és gyanús Dajkákat jóvallani! mivel ezeknek minden betegségek, úgy mint merevedéseik, nyavalya-töréseik, rothadt vérek (scorbutus) golyvaik - kiütéseik és fok egyébbfélék a gyermekre ragadhatnak, 3 tettét el - ront-hatják. Tudjuk azt - is, hogy tudós Orvosoktól és Bábáktól ki - vizsgálattott, és jóvá hagyattattott Dajkák szoptattak gyermekeket; a kiken még - is azután két vagy három esztendővel a Dajkáról réajok örökösött buja - betegség tapasztaltattott, 3 a Dajka - is magáról meg - valotta ez előtti ollyas nyavalyáját.

Ha mikor azért a Bába Dajkát akar választani, és ki - akarja vizsgálni; főképpen következendő két dolgokat jegyezzen - meg magának :

El

Elsőben. Hogy a Dajka tökéletes
egészségű legyen,

Másadszor. Hogy jó és nem felette ke-
vés teje legyen.

Nézz'd-meg a száját, nyeldekklőjét,
mellyben a vér-rothadálnak és bűja - beteg-
ségnek jeleit észre lehet venni; vizsgál-meg
a torkát, a mellyen golyvája lehet; ke-
rezd-ki szülő-refzeit, mellyek a fejér fo-
lyásban vagy bűja betegségben lehet-
nek, s nezz'd-meg az egész testét, melly-
en holmi ki-ütések lehetnek. Az ábra-
zatnak színe, lélekzés, a pulzus és a szól-
lás a Dajkának testében lévő betegségét
többire fel fejtí. Jó erkölcséről szorgalma-
tosan tudakozódjék, s igyekezz'd elméjé-
nek indulatosságát-is meg tudni: mivel a
szerelmes vágyodásnak, rendeletlen harag-
nak, és a szomorúsághoz való hajlandóság-
nak a gyermeknek érző inaira igen nagy
és veszedelmes folyamatja vagyon: mert
valóságos dolog az, hogy neméllý gyerme-
kek orozva maró, hosszú és eméltő be-
tegségekben, mások hirtelen a nagy-nyava-
lyákban meg-hóltanak, a kik a szoptatás
alatt haragra indult Dajka testét szopták.

A' DAIK. TUL. 3 ÉL. MODJ. 449

A' Dajka tsetsei legyenek lágyak, bimboi nem felette nagyok, se felette kitűnyek, ne álljanak mélyen a tsetsben, mivel meg nem foghatná a gyermek, s teje legyen elégfeges. Az elégfeges és ép testű Dajkának teje elég vagyon, a melly még megfzaporodik az életnek jó módja által. A' téj legyen fejr, édes, és szag nélkül való. Ha egy tseppet újjodnak körmére tészfz s körmödön meg-marad mind addig, a mig újjodat alá-felé tartod; jó a téj: de ha a téj tsep farga, és az alá-felé tartott újjodról le-nem foly; felette vastag a téj. Ellenben felettébb vizenyős, és nem tápláló ha kék, és az egyeneffen tartott körmödről felette hamar fut-alá. Tsalárd a vízzel-való próba; mivel a viznek külömb külömb féle tulajdonfága a legjobb tejet-is gyanúba ejheti.

A' Dajkanak jó erköltsé, és jó tulajdonfagai mellett el-kerülhetetlen teilyességgel életének jó és regulás módja; a természetnek dolgaiban hibája ne legyen. Eledele legyen könnyen emészthető, és ne sok féle, itala legyen jól meg-forrott és megfzállott árpa ser. A' melly Dajkak húselekekhez nem szoktak, azokat lassan-las-
san rea kell szoktatni; egyenek előben

F f

könnyű

könnyü téfzta, gyümöls, és zöld eledeleket, s végezetre húlt - is lehet engedni. A' jó borral - való mértékletes és ri-ka élés hasznos nékiek : mert az emészttét megsegíti, és testeiket erőfíti. A' mozgás és járás az egészséges tiszta levegő éggel együtt igen szükfeges. Ha a Dajkának hó - izámja vagyon ; el-választani azért a gyermeket nem kell : mert nem mérges a miatt, a mint némellyek hiszik ; hanemha tejét el-vesztené, s a szegény gyermek sirna éhség miatt. A' Dajkának nyavalyáffága vagy roszfz maga vifelete gyakrabbn annak az oka hogy a gyermeket a tsetítöl el kell választani. A' Bábák a szüléket, avagy a gyermekre gondot vifelő Afzszonyokat meg inteni el-ne felejték, hogy megne engedjék, hogy a Dajka ágyában szopják a gyermek : mivel az ágyból a földre eshetik, avagy a gondatlan, vagy aluszékony Dajkának tsetle alatt meg-nyuvadhat.

A' Dajkának esztendeire keveset kell hajtani, tsak hogy negyven esztendősnél időfebb ne legyen. Sokak nem szeretik az olly Dajkát, a ki tsak egy hetü gyermekágyas, s azt mondják hogy még felette új ; holott az Anya tizenkét óra múlva gyakor-

A' DAJK. TUL. s' ÉL. MODJ. 451

ta szoptatja már : így miért ne szoptathatná a Dajka - is gyermek ágyassága után egy héttel a nekie szánt gyermeket ? ha csak egészséges, és a zűrzavaros és hideg idő miatt támadható változásoknak el távoztatása miatt jól befedett és tisztált székében vitettetik maga házából a gyermekhez. Mások olyan Dajkát nem akarnak venni, a kik négy vagy több hetű szoptatófok, s azt mondják hogy felette régiek : holott vagynak olyan Dajkák, a kik egy gyermeket fok hónapokig szoptatnak, és annakutánna táplálnak tetszeiken ujjonnan született gyermekeket, mellyek az elsőhöz hasonlóképpen jó egészségesek. Ezek csak gyenge környül - álló dolgok, mellyekre hajtani keveset kell, ha csak illendő tulajdonfágai meg - vagynak a Dajkának. Ha pedig fok Dajkák közüll válasszani, volna alkalmatosság ; tehát a szorgalmatos szülőknek elméjeket meg - lehet tsendesíteni.

N E G Y E D I K

R É S Z.

MIKÉPPEN VISELJÉK MAGOKAT A
BÁBÁK, A' KIK A' TÖRVÉNY-SZÉK-
NEK KIVÁNSÁGÁRA GYANÚS ASZ-
SZONYI - ÁLLATOKAT KÉTELENI-
TETTNEK KI - VISGÁLNI , ÉS
EZEKRŐL - VALÓ ITÉLETE-
KET TÖRVÉNY-SZÉK ELEI-
BE ADNI ?

A' Törvény-széknek kívánságára a Bá-
báknak Bába-Mesterféget illető dolgokról
a végre tett ítéletek ; hogy igazság ízerént
bánhassék a Törvény-szék , olytén bi-
zonyfág, millyent csak hittet köteleztetett,
jó lelkű, és igen gyakorlott Bábák tehet-
nek.

Azon dolgok következendők , mel-
lyekről a Bábának ítéletet kell tennie:

El-

A' BÁB. TÖRVÉNY. KÖT. 453

Előben. Ismérnie kell á valóságos, de titokban lévő, avagy költött nehézkefféget.

Másadszor. Tudnia - kell azon meg - esmer. tető jeleket, hogy á gyermeknek - meg - ölése iránt gyanús Afzszonyi - Allat á gyermeknek valóságos Anyja - volt - é?

Harmadszor. Esmérnie kell az idétlen, avagy időre való, elevenen, avagy halva született gyermeket.

Ezen három pontok ollyaténok, melyek minden figyelmetefléget kívánnak-meg: mert ezeknek egyenes meg - íteltetésektől függ egy személynek avagy még az Anyja' méhében - lévő gyermeknek betfűfűlete, tsendes békeffége, világi fzerentfége, főt még élete - is, á melly á Bábának hibája miatt, meg - nem esmervén á nehézkefféget, á halálra íteltetett Anyának vétke miatt ártatlanul ölettetthetik - meg. Vajha az illyetén fokszori hamis tanubizonyságok által á Törvényfzék ne tsalattatott volna annyifzor meg! mellyek által házaffág - válások támadtanak, örökfégek idegen kézbe estenek, főt még több fzerentfétlenfégek - is következtenek. Lép-jünk azért az első pontra.

Elsőben. Ismérnie kell a valóságos de titokban - lévő avagy költött nehézkesléget.

Gyakorta meg - elik , hogy a tséltsap Afzszonyi Állatok nehézkeslégeiket hatalmasan tagadják : mások ellenben pénzkivánásból , avagy hogy házasságokat megfiettethessék , nehézkesléget kölnek magokra. Hogy annakokáért a Bába tökéletesen meg - esmérhesse ; következendő jelekre vigyázzon.

A' fogantatásnak idejétől - fogva a nehézkeslégnek fél idejéig következendő , de igen bizonytalan jeleink vagynak.

1) A' hó - szám el - marad.

2) A' méhnek szája az első két vagy három hónapokban a medentzének üregében belyebb vagyon, mellynek ajakai egyes magosságuak és lágyak.

3) Az Afzszony külömb - külömb -féle beteges változásokról , fő - fájásról , szokatlan étel - kívánásról , s. a. t. panaszkodik.

4) A' negyedik hónapban a méh' szája magosan áll , és a szemérem - tsontoknak kaptsaik felett egy kis kerek keménységet tapasztalunk.

A' BÁB. TÖRVÉNY. KÖT. 455

A' fél időnek el-múlása után, azaz, az ötödik hónapnak vége felé, esmeretesebb jeleket tapasztalunk u. m.

1) Az Afzszony hasa mind inkább dagad, kerekedik és keményedik, köldöke ki-tsutforodik, az al-fele és vekonyjainak tájékai vastagabbak esmérhetőképpen.

2) A' méh' hüvelyje lassan-lassan kitágasodik, a méh' szája meg-rövidül, lágyabul, szélyesül és mind inkább véssen gyűrű formát magára.

3) Már a méh' gyümöltfének - is mozgását érzni lehet, melly, minél inkább hasa dagad, annál inkább mozog.

4) Sokaknak a tsetseik nagyobbaknak és fefzesebbeknek lenni látszanak.

5) Az utolsó hónapokban, a méh' nyakának oldalain által a már meg-fordultt gyermeknek fejét gyakorta meg-lehet találni.

A' mikor a Bába mind ezen, kiváltképpen pedig a fél idő után-való jeleket nyilvánfágosan és bizonyosan ki-találta: mindeneket, kiváltképpen azokat, mellyek ő nekie bizonyosoknak lenni látszanak a maga meg jelentésében egyenesen jelentsen-meg, és a maga ítéletét nyilatkoztatá-ki. Ha pedig a hetedik vagy nyol-

tzadik hónapban a dologról még kétekedik ; halaszta a maga meg-határozó sententziáját a kilentzedik hónapig - is el. De ellenben ne - is mindjárt mondja, hogy ez avagy ama' személy, a kin a meg-irtt jeleknek egyikét - sem tapasztalja, nem nehézkés : hanem kíváncz egy bizonyos ideig halasztást.

Másdszor. Tudnia kell azon meg-efmértető jeleket, hogy a gyermeknek meg-ölése iránt gyanús Afzszonyi - Állat a gyermeknek valóságos Anyja volt - e?

Meg - elik gyakran, hogy némelly Afzszonyi - Állat baromnál alább való kegyetlenfégtől vífeltettvén, csak hogy gyalázatját palástolhassa el, újjonnan született gyermekét meg - öli, s el - veti : azért a Bába, a háfát külfő és belfő szülő részeivel együtt vizsgálja jól - ki.

Ha csak egy néhány napú gyermek - ágyas ; következendő világos jeleket találunk.

1) A' tsetfek nagyok, és tejet adnak.

2) A' hafa hig - lágy, rántzokkal telyes és veres barázdolások, vagy finorozások tapasztalunk rajta.

3) A' szemérem - tsontok felett egy kis kemény golyóbist tapasztalunk, a mi annak

A' BÁB. TÖRVÉNY. KÖT. 457

annak a jele, hogy a méhnek feneké még nem futorodot egészszén egybe.

4) A' szeméremnek gyepleje nint jelen.

5) A' gyermek-ágyi tisztulás tapasztaltatik, melly az első napokon a szülés után egész véres, azután pedig fejből fargálló.

6) A' méhnek hüvelyje még igen tágas.

7) A' méhnek szája vastag, bé-nem zárlódot még egészszén, mellynek hátulso ajaka alább fűyög.

A' mikor már a Bába a ki-visgálattott személyen illetén jeleket tapasztal; jelentse-meg a Birónak egyenesen, s adja tudtára, hogy ollyas tagadhatatlan jeleket talált, a mellyekből a mesterfég és tapasztalás által azt lehet világosan ki-hozni, hogy az előtt tsak kevés idővel szült az a személy.

De ha hónapok és esztendőök folytának-el, sokkal nehezebb meg-esmérni, hogy az Afészonyi-Allat szült-é valaha gyermeket? Azért egy Bábának-fem jóválljuk, hogy ekkor a dolgot meghatározásképpen jelentse-meg.

Harmadszor : Esmernie kell az idétlen, avagy időre-való, elevenen, vagy halva született gyermeket.

A' Bábanak a Papi vagy Világi Törvény-széktől az iránt-való parantsolatja, hogy a gyermek elevenen vagy halva született-é, idejire való-é, avagy idétlen, terhes vizsgálódásnak vagyon alája vettette : Mert a Bábanak igaz vagy hamis jelentésétől függ gyakorta némelly ártatlanul vádoltatott személynek betfűlete, valami örökségnek reményfége, a házafoknak egyeffélek, avagy ezeknek egymástól-való el-választatások.

Azért az idétlen gyermek.

- 1) Sokkal kissébb, s teste igen veres.
- 2) A' lágy-agya nagyobb, a főnek tsontjai fokkal lágyabbak, és a kevés haja rövid.
- 3) Szüntelen aluszik.
- 4) Szava igen gyenge.
- 5) Semmi hideget el-nem szenvedhet, nem tud jól szopni, izeit nem tudja könnyen mozditani, és más tetszemökhöz illendő dolgait nem viheti könnyen véghez.
- 6) Sokkal nehezebben vehet lélekzetet : holott ellenben az időre-való gyermek

A' BÁB TÖRVÉNY. KÖT. 459

mek izeiben erősebb, hoszfzabb, vastagabb, és hét s nyóltz fontni - is vagyon.

A' hét és nyóltz honapu gyermek között, avagy a nyóltz és kilentz hónapu között, nehezen lehet külömbféget tenni: de a hét honaput a kilentz hónaputól meg lehet külömböztetni. Azt jóvalljuk azért a Bábaknak, hogy az újjonnan születetett gyermeknek idejét bizonyos hónapra, annál kevésbbé hétre meg-ne határozzák: mivel nagy hibák, ebből bestelen, s igazság ellen - való következések támadhatnak.

A' mikor a gyermek a rothadálnak nyilvánfagos jelei láttatnak, u. m.

1) A' nagy bűdösség.

2) A' gyermek szederjes veres és fekete.

3) Börötskéje testéről le-koppad, teste lágy és egybe esett.

4) Fejének tsontjai egymástól távoll vagynak.

Nem lehet kételkedni, hogy halva nem születetett.

De ha a gyermek születetése után ezen jelek nélkül vann halva: igen nehezen lehet ez iránt itéletet tenni. Tsak a szolgálatban lévő Bába, és azon személyek, a kik a szüléskor vóltanak jelen, és az élet
nél.

nélkül tetfő, avagy valófágos hólt gyermeket meg - vizsgálák,   tapogatták, tehetnek ez iránt bizonyfágot.

1) A' köldök - kötélnek pulfuffa   köldökhöz közell.

2) S' A' szivnek pulfuffa, mellyet bal felöl - lévő melyjén kell kézzel tapogatni,   leg - tsalhatatlanabb jelek, hogy születtetése után ugyan hamar meg - hólt   gyermek, még - is életben lett legyen. Világosan lehet látni,   mint   sziv maga pulfuffával az elöl - lévő bőrt fel - üti. A' köldök kötélnek pulfuffa gyakran meg - tsal: mivel   Bába   maga tulajdon kezének pulfuffát,   köldök - kötél pulfuffának lenni tartotta néha.

Arra intünk még minden Bábákat,   kik illyetén törvényes vizsgáláfokat vesznek magokra, és az iránt írott bizonyfág - tételeket kételenítettnek adni, hogy nevét, esztendejét, testének minemüségét, és   valófágos esmérő jeleket nyilván jegyezzék - meg,   mellyekkel,   ki - vizsgálattott Afzfonyi - Állatnak, vagy gyermeknek ítéltetett állapotját meg - tudják bizonyítani:

nem

A' BÁB. TÖRVENY. KÖT. 461

nem különben kételkedéseiket - is jegyez-
zék - fel, és ha elégséges bizonyoslá-
gok nintsen; kívánjanak Orvosok.
ról ítéletet.

V É G E

DITSÓSÉG ISTENNEK!

MÚ.

MŰTATÓ TÁBLA.

ELSŐ KÖNYV.

Az Afzszonyi Nemnek szülő részeiről, a
Nehézkeflégről, és a természetnek
rendje szerént való szülésről.

ELSŐ RÉSZ.

	A szülő Résekről	lev. 3
I. Szakasz.	A' Medentzéről	4
II. Szak.	A' Puha szülő részekről	15

MÁSADIK RÉSZ.

A' Tapogatósról	24

HARMADIK RÉSZ.

	A' Nehézkeflégről	32
I. Szak.	A' természetnek rendje - fze- rént - való valófagos Nehézkeflég- ről	34

II.

II. Szak. A' Nehézkesnek élete módjáról - - lev.	47
III. Szak. A' Nehézkeseknek válto- zásaikról és betegeskedéseikről	55

NEGYEDIK RÉSZ.

I. Szak. A' Nehézkes Méhről, en- nek gyümöltféről és részeiről	70
II. Szak. A' Fajdalmakról -	81
III. Szak. A' szüléshez tartozó vizről	90

ÖTÖDIK RÉSZ.

A' szüléseknek fel - osztatásokról	100
A' Gyermekek - veszésről és idétlen szülésről - -	103

HATODIK RÉSZ.

I. Szak. Az ideji, és a természetnek rendje szerént - való könnyű szü- lésről - - -	111
II. Szak. A' Bábának a természetnek rendje szerént - való könnyű szü- léskor teendő segedelméről -	116

MÁSADIK KÖNYV.

A' természetnek rendje szerént-
való nehéz szülésekről - lev 131

ELSŐ RÉSZ.

A' szülőnek részéről - való hibákról	133
I. Szak. A' Medentzének hibáiról	134
II. Szak. A' Méh' hüvelyjének hi- báiról - - -	146
III. Szak. A' Méh szájának hibáiról	151
IV. Szak. A' Méhnek félen - állásáról	153
V. Szak. A' mikor a vég - hurka, és a vizelet - holyag tartóztatják fel a gyermek' fejét - -	165
VI. Szak. A' szülő fájdalmainak és erejének fogyatkozásáról •	169

MÁSADIK RÉSZ.

A' gyermeknek részéről - való hi- bákról	
I. Szak. A' mikor a gyermeknek fe- je egyenesen áll ugyan, és a ter- mészetnek rendje szerént : de felet- te nagy - - -	174
II. Szak. A' mikor a köldök - kötél a gyermek' torkára urkolódott, avagy felette rövid • -	182

III.

- III. Szak. A' mikor a Gyermekek, fejének tetejével nem egyenesen, hanem félen áll - - - lev 186
- IV. Szak. A' mikor a Gyermekek' feje fejének tetejével áll - elé : de ábrázolja a fzemérem - tsontok - felé vagy fordulva - - - 189
- V. Szak. A' mikor a fő - mellett a Gyermekeknek valamelyik keze jó elé - - - 192
- VI. Szak. A' mikor a Gyermekek' vállai meg akadnak vagy a háta vizkorfágos - - - 194

HARMADIK KÖNYV.

- A' Természetnek rendje ellen-való szülésekről - - - 201

ELSŐ RÉSZ.

- A' természetnek rendje - ellen-való szülésekről közönségesen , a Gyermekeknek rossz állása miatt 205
- I. Szak. Azon közönséges jelekről, a mikor a Gyermekek a természetnek rendje - ellen áll - - - 206
- II. Szak. A' fordításról közönségesen 208
- III. Szak. Mire vigyázzon a Bába a fordítás előtt? - - - 213

- IV. Szak. Mire kelljen vigyázni a fordításnak munkája alatt? lev 218
- V. Szak. Mit tselekedjék a Bába a nehéz fordításokban? 220

MASADIK RÉSZ.

- A' természetnek rendje ellen - való
születekről különöfön - 232
- I. Szak. A' természetnek rendje ellen
a főnek tetejével - való születés-
ről - - - - - 233
- II. Szak. Az ábrázat - születésről 237
- III. Szak. A' Fül - születésről - 242
- IV. Szak. A' Főnek hátulsó részével -
való születésről - - - - 246
- V. Szak. A' mikor a gyermek kül-
dök - kötelével áll - l é születésébe 252
- VI. Szak. A' nyak - és torok - szüle-
tésről - - - - - 260
- VII. Szak. A' Váll - születésről - 264
- VIII. Szak. A' Kar - születésről 267
- IX. Szak. Az Oldal - születésről 274
- X. Szak. A' Hát - születésről - 276
- XI. Szak. A' Mely - születésről 281
- XII. Szak. A' Has - születésről 285
- XIII. Szak. A' Far - tsík születésről 289
- XIV. Szak. A' térd - születésről 302
- XV. Szak. A' Láb - születésről 304

HAR-

HARMADIK RÉSZ.

A' veszedelmes születésekről	lev	320
I. Szak. A' Vér-folyásokról közön- fégefen	- - -	321
II. Szak. A' Nehézkeffég alatt táma- dó vér-folyásról	- -	325
III. Szak. Az ollyatén vér-folyásokról, a mikor a máfia elé esett és a méhnek szájára nőtt	- -	334
IV. Szak. A' szülés alatt meg-eső belső vér-folyásról	- -	339
V. Szak. A' szülés után - való vér- folyásról	- -	346
VI. Szak. A' szülés alatt - való nya- valya törésről	- -	349

NEGYEDIK RÉSZ.

A' Kettős-születésről		
I. Szak.	- -	353-354
II. Szak. A' meg-holt gyermeknek születtetéséről és ennek halálának jeleiről	- - -	358
III. Szak. Miképpen kelljen a Gyer- mek' fejét avagy testét a méhből ki-venni, ha valamelyik része le- szakadott és a méhben maradott vólna?	- - -	364

IV. Szak. Mikor és miképpen kell a máffat a mehből ki- venni? *lev* 369

V. Szak. A' természetnek rendje ellen-
való valófagos és fattyú nehéz-
kességről - - 380

NEG Y E D I K K Ö N Y V.

A' Gyerme k - Agyról, az újjonnan szület-
tetett Gyerme knek tápláltatásáról, Gond-
ja - vífeltetéséről, és a Dajkának szük-
féges tulajdonfágairól.

E L S Ő R É S Z.

- A' Gyerme k - Agyról - 387
- I. Szak. Miképpen kelljen gondot vi-
felni a gyermek - ágyas Afzszonyra
és ez mitfoda életet éljen 389
- II. Szak. Tíspetett, gyuladott, vagy
el - is szakadott külfő és belső fzü-
lő - részekről - - 394
- III. Szak. A' Méhnek szakadásáról és
ki - fordulásáról - - 401
- IV. Szak. V' vizelet - hólyagnak és
vég - hurkának meg - fertettetésekre
következő nyavalyákról - 409
- V. Szak. A' Nyavalya - törésről, U-
tó fájdalma krol és a Gyerme k - ágyi
tisztulásról - - 416

VI.

VI. Szak. A' téj - hidegről és nyavalyás tsetsekről - lev 421

VII. Szak. A' szülő - részeknek a szülés után - való minémülégekről 426

MASADIK RÉSZ.

Miképpen kell az ujjonnan született gyermekre gondot viselni 432

HARMADIK RÉSZ.

A' Dajkának szükfészes tulajdonfágairól és életének módjáról 446

NEGYEDIK RÉSZ.

Miképpen viseljék magokat a Bábák, a kik a Törvény - széeknek kívánságára gyanús Afzszonyi Allatokat kételenítettnek ki-
vizsgálni, és ezekről - való íte-
leteket Törvény - széek elei-
be adni?

